

Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (1974)

Полазећи од историјске чињенице да су радници и сељаци и напредни људи свих народа и народности Југославије, уједињени у Народноослободилачком фронту с Комунистичком партијом на челу, својом борбом у народноослободилачком рату и социјалистичкој револуцији срушили стари класни поредак заснован на експлоатацији, политичком угњетавању и националној неравноправности и отпочели стварање друштва у коме ће људски рад и човек бити ослобођени од искоришћавања и самовоље, а сваки народ и народност и сви они заједно наћи услове за слободан и свестран развитак,

имајући у виду да су развојем материјалне основе земље и социјалистичких друштвених односа, као и даљим изграђивањем односа заснованих на самоуправљању и националној равноправности, остварене битне промене у друштвеним и политичким односима, које захтевају одговарајуће промене Устава Социјалистичке Федеративне Републике Југославије од 1963. године, и да су одредбе тог устава у појединим областима већ измењене уставним амандманима од 1967, 1968. и 1971. године,

у тежњи да се учврсте и даље развију постигнуте револуционарне тековине, да се учврсти право и одговорност социјалистичких република и социјалистичких аутономних покрајина за сопствени развој и развој југословенске заједнице као целине, да се обезбеди даљи развитак социјалистичких самоуправних демократских односа на путу ослобођења рада и изградње комунистичког друштва,

полазећи и од потребе да се новим уставом Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, који, поред промена које се њиме врше, обухвата и са њима усклађене одредбе Устава Социјалистичке Федеративне Републике Југославије од 1963. године и уставних амандмана -{I}- до -{XLII}-, учврсти уставни систем на јединственим социјалистичким самоуправним основама, —

Савезна скупштина, у сагласности са скупштинама република и скупштинама аутономних покрајина,

ДОНОСИ

УСТАВ

СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ
РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

УВОДНИ ДЕО

ОСНОВНА НАЧЕЛА

-{I}-

Народи Југославије, полазећи од права сваког народа на самоопредељење, укључујући и право на отцепљење, на основу своје слободно изражене воље у заједничкој борби свих народа и народности у народноослободилачком рату и социјалистичкој револуцији, а у складу са својим историјским тежњама, свесни да је даље учвршћивање њиховог братства и јединства у заједничком интересу, заједно са народностима са којима живе, ујединили су се у савезну републику слободних и равноправних народа и

народности и створили социјалистичку федеративну заједницу радних људи — Социјалистичку Федеративну Републику Југославију, у којој, у интересу сваког народа и народности посебно и свих њих заједно, остварују и обезбеђују

социјалистичке друштвене односе засноване на самоуправљању радних људи и заштиту социјалистичког самоуправног система,

националну слободу и независност,

братство и јединство народа и народности,

јединствене интересе радничке класе и солидарност радника и свих радних људи,

могућности и слободе за свестрани развитак људске личности и за зближавање људи и народа и народности, у складу са њиховим интересима и тежњама на путу стварања све богатије културе и цивилизације социјалистичког друштва,

уједињавање и усклађивање напора на развијању материјалне основе социјалистичког друштва и благостања људи,

систем друштвено-економских односа и јединствене основе политичког система, којима се обезбеђују заједнички интереси радничке класе и свих радних људи и равноправност народа и народности,

удруживање сопствених стремљења с напредним тежњама човечанства.

Радни људи и народи и народности остварују своја суверена права у социјалистичким републикама, и у социјалистичким аутономним покрајинама у складу са њиховим уставним правима, а у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији — кад је то, у заједничком интересу, овим уставом утврђено.

Радни људи, народи и народности одлучују у федерацији на начелима споразумевања република и аутономних покрајина, солидарности и узајамности, равноправног учешћа република и аутономних покрајина у органима федерације, у складу са овим уставом, као и на начелу одговорности република и аутономних покрајина за сопствени развој и за развој социјалистичке заједнице као целине.

-{III}-

Социјалистичко друштвено уређење Социјалистичке Федеративне Републике Југославије заснива се на власти радничке класе и свих радних људи и на односима међу људима као слободним и равноправним произвођачима и ствараоцима, чији рад служи искључиво задовољавању њихових личних и заједничких потреба.

Основу ових односа чини друштвено-економски положај радног човека који му обезбеђује да, радећи средствима у друштвеној својини и одлучујући непосредно и равноправно с другим радним људима у удруженом раду о свим пословима друштвене репродукције у условима и односима међусобне зависности, одговорности и солидарности, остварује свој лични материјални и морални интерес и право да се користи резултатима свог текућег и минулог рада и тековинама општег материјалног и друштвеног напретка да на тој основи што потпуније задовољава своје личне и друштвене потребе и да развија своје радне и друге стваралачке способности.

У складу с тим, неприкосновену основу положаја и улоге човека чине

друштвена својина средстава за производњу која искључује повратак било ког система експлоатације човека и која, укидањем отуђености радничке класе и радних људи од средстава за производњу и других услова рада, обезбеђује самоуправљање радних људи у производњи и расподели производа рада и усмеравање развоја друштва на самоуправним основама,

ослобађање рада као превазилажење историјски условљених друштвено-економских неједнакости и зависности људи у раду, које се обезбеђује укидањем супротности између рада и капитала и сваког облика најамних односа, свестраним развитком производних снага, подизањем производности рада, смањивањем

радног времена, развијањем и примењивањем науке и технике, обезбеђивањем све вишег образовања за све и подизањем културе радних људи,

право на самоуправљање, на основу кога сваки радни човек, равноправно са другим радним људима, одлучује о свом раду, условима и резултатима рада, о сопственим и заједничким интересима и о усмеравању друштвеног развика, остварује власт и управља другим друштвеним пословима,

право радног човека да ужива плодове свог рада и материјалног напретка друштвене заједнице према начелу „Свако према способностима — сваком према његовом раду“, уз обавезу да обезбеђује развика материјалне основе сопственог и друштвеног рада и да доприноси задовољавању других друштвених потреба,

економска, социјална и лична сигурност човека,

солидарност и узајамност сваког према свима и свих према свакоме, које су засноване на свести радних људи да своје трајне интересе могу остваривати само на тим начелима,

слободна иницијатива у развијању производње и других друштвених и личних делатности у корист човека и друштвене заједнице,

демократски политички односи, који омогућују човеку да остварује своје интересе, право самоуправљања и друга права, да развија своју личност непосредном активношћу у друштвеном животу, а нарочито у органима самоуправљања друштвено-политичким организацијама, и другим друштвеним организацијама и удружењима, које сам ствара и преко којих утиче на развијање друштвене свести и на проширивање услова за своју активност и за остваривање својих интереса и права,

једнакост права, дужности и одговорности људи, у складу са уставношћу и законитошћу.

Друштвено-економски и политички систем произлази из оваквог положаја човека и служи њему и његовој улози у друштву.

Супротан је друштвено-економском и политичком систему, утврђеном овим уставом, сваки облик управљања производњом и другим друштвеним делатностима и сваки облик расподеле који изопачавају друштвене односе засноване на оваквом положају човека — у виду бирократске самовоље, технократске узурпације и привилегија заснованих на монополу управљања средствима за производњу, или у виду присвајања друштвених средстава на групно-својинској основи и других облика приватизације тих средстава, или у виду приватно-сопственичке или партикуларистичке себичности, као и сваки други облик ограничавања радничке класе да остварује своју историјску улогу у друштвено-економским и политичким односима и организује власт за себе и за све радне људе.

-{III}-

Друштвена својина, као израз социјалистичких друштвено-економских односа међу људима, основа је слободног удруженог рада и владајућег положаја радничке класе у производњи и у друштвеној репродукцији у целини, као и основа сопственим радом стечене личне својине која служи задовољавању потреба и интереса човека.

Средства за производњу у друштвеној својини, као заједничка неопућива основа друштвеног рада и друштвене репродукције, служе искључиво раду у циљу задовољавања личних и заједничких потреба и интереса радних људи и развијању материјалне основе социјалистичког друштва и социјалистичких самоуправних односа. Средствима за производњу у друштвеној својини, укључујући и средства за проширену репродукцију, непосредно управљају удружени радници који раде тим средствима, у сопственом интересу и у интересу радничке класе и социјалистичког друштва. У остваривању ове друштвене функције удружени радници одговорни су једни другима и социјалистичкој заједници као целини.

Друштвеном својином средстава за производњу и других средстава рада обезбеђује се сваком да се, под једнаким условима, укључи у удружени рад друштвеним средствима и да, остварујући право рада

друштвеним средствима на основу свог рада стиче доходак за задовољавање личних и заједничких потреба.

Полазећи од тога да нико нема право својине на друштвена средства за производњу, нико — ни друштвено-политичка заједница ни организација удруженог рада, ни група грађана ни појединац — не може ни по ком правно својинском основу присвајати производ друштвеног рада, ни управљати и располагати друштвеним средствима за производњу и рад, нити самовољно одређивати услове расподеле.

Рад човека је једини основ присвајања производа друштвеног рада и управљања друштвеним средствима.

О расподели дохотка на део који служи проширивању материјалне основе друштвеног рада и на део за задовољавање личних и заједничких потреба радних људи сагласно начелу расподеле према раду, одлучују радни људи који стварају тај доходак, у складу са међусобном одговорношћу и солидарношћу и друштвено утврђеним основама и мерилима за стицање и расподелу дохотка.

Средства намењена обнављању и проширивању материјалне основе друштвеног рада заједничка су основа одржавања и развоја друштва тј. друштвене репродукције коју на основу самоуправљања остварују радни људи у свим облицима удруживања рада и средстава и у међусобној сарадњи организација удруженог рада.

Основица свих видова удруживања рада и средстава друштвене репродукције и самоуправне интеграције удруженог рада је основна организација удруженог рада као основни облик удруженог рада у коме радници остварују неотуђиво право да, радећи друштвеним средствима, управљају својим радом и условима рада и одлучују о резултатима свога рада.

Остварујући резултате заједничког рада као вредност на тржишту у условима социјалистичке робне производње, радници непосредним повезивањем, самоуправним споразумевањем и друштвеним договарањем својих организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница и планирањем рада и развоја интегришу друштвени рад, унапређују целокупан систем социјалистичких друштвено-економских односа и савлађују стихијно деловање тржишта.

Новчани и кредитни систем саставни су део односа у друштвеној репродукцији заснованих на самоуправљању радника у удруженом раду друштвеним средствима и целокупан доходак остварен у тим односима неотуђив је део дохотка основних организација удруженог рада.

Полазећи од међусобне зависности производне, прометне и финансијске области удруженог рада, као делова јединственог система друштвене репродукције, радници у организацијама удруженог рада уређују своје међусобне односе у друштвеној репродукцији и сарађују на таквој основи да се радницима у производњи обезбеди да одлучују о резултатима сопственог текућег и минулог рада у целини тих односа.

Радни људи своје личне и заједничке потребе и интересе у областима образовања, науке, културе, здравства и других друштвених делатности, као деловима јединственог процеса друштвеног рада обезбеђују слободном разменом и удруживањем свог рада са радом радника у организацијама удруженог рада у тим областима. Слободну размену рада остварују радни људи непосредно преко организација удруженог рада и у оквиру или преко самоуправних интересних заједница. Оваквим односима обезбеђује се радницима у тим делатностима једнак друштвено-економски положај као и другим радницима у удруженом раду.

Радни људи у циљу потпунијег, рационалнијег и организованог задовољавања својих личних и заједничких потреба и интереса у друштвеним делатностима и у одређеним делатностима материјалне производње, заједно с радницима у организацијама удруженог рада тих делатности оснивају самоуправне интересне заједнице у којима остварују слободну размену рада и непосредно уређују односе од заједничког интереса. Радници и радни људи оснивају самоуправне интересне заједнице и ради задовољавања одређених својих личних и заједничких потреба и интереса удруживањем средстава на начелима узајамности и солидарности.

Радни људи који самостално врше делатности личним радом средствима у својини грађана имају на основу тог рада у начелу исти друштвено-економски положај и у основи иста права и обавезе као и радници у организацијама удруженог рада.

Уживајући овим уставом утврђено право својине на обрадиво земљиште, земљорадници имају право и обавезу да искоришћавају то земљиште ради унапређивања пољопривредне производње у сопственом интересу и интересу социјалистичке заједнице. Социјалистичка заједница пружа подршку земљорадницима у подизању продуктивности њиховог рада и слободном удруживању у задруге и друге облике удруживања ради унапређивања услова њиховог рада и живота.

У циљу организованог укључивања земљорадника у социјалистичке самоуправне друштвено-економске односе и унапређивања пољопривредне производње, обезбеђују се услови за њен развитак на основу друштвених средстава и друштвеног рада, као и услови за удруживање земљорадника и њихову сарадњу с организацијама удруженог рада на начелима добровољности и равноправности.

Ради остваривања материјалне основе равноправности народа и народности Југославије, ради уједначавања материјалних услова друштвеног живота и рада радних људи и ради што усклађенијег развоја привреде као целине, у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији посвећује се, у општем интересу, посебна пажња бржем развоју производних снага у привредно недовољно развијеним републикама и аутономним покрајинама и у ту сврху се осигуравају потребна средства и предузимају друге мере.

Ради унапређивања услова свог живота и рада, стварања основа за њихову стабилност и што потпуније коришћење могућности за развој производних снага друштва и за повећање продуктивности свог и укупног друштвеног рада ради развијања социјалистичких самоуправних односа на тој основи, као и ради савладавања стихијног деловања тржишта, радници у основним и другим организацијама удруженог рада и радни људи у самоуправним интересним заједницама и другим самоуправним организацијама и заједницама, као и у друштвено-политичким заједницама, ослањајући се на научна сазнања и на њима засноване оцене развојних могућности, планирањем свог рада и развоја усклађују односе у друштвеној репродукцији и усмеравају развој друштвене производње и других друштвених делатности са својим, на самоуправној основи утврђеним, заједничким интересима и циљевима.

-{IV}-

У Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији сва власт припада радничкој класи у савезу са свим радним људима града и села.

У циљу изградње друштва као слободне заједнице произвођача, радничка класа и сви радни људи развијају социјалистичку самоуправну демократију као посебан облик диктатуре пролетаријата и то обезбеђују револуционарним укидањем и уставном забраном сваког облика друштвено-економских и политичких односа и организација, заснованих на класној експлоатацији и својинском монополу, и сваког политичког деловања усмереног на успостављање таквих односа,

остваривањем самоуправљања у организацијама удруженог рада, месним заједницама, самоуправним интересним заједницама и другим самоуправним организацијама и заједницама као и у друштвено-политичким заједницама и друштву уопште, и међусобним повезивањем и сарадњом тих организација и заједница,

слободним и равноправним самоуправним уређивањем међусобних односа и усклађивањем заједничких и општих интереса радних људи и њихових самоуправних организација и заједница самоуправним споразумевањем и друштвеним договарањем,

одлучивањем радних људи у остваривању власти и управљању другим друштвеним пословима у основним организацијама удруженог рада и другим основним самоуправним организацијама и заједницама путем делегација и делегата у органима управљања самоуправних организација и заједница, као и путем делегација и делегата у скупштинама друштвено-политичких заједница и другим органима самоуправљања,

обавештавањем радних људи о свим питањима од значаја за остваривање њиховог друштвено-економског положаја и за што потпуније и квалификованије одлучивање у вршењу функција власти и управљања другим друштвеним пословима,

јавношћу рада свих органа власти и самоуправљања и носилаца самоуправних, јавних и других друштвених функција,

личном одговорношћу носилаца самоуправних, јавних и других друштвених функција, одговорношћу органа власти и самоуправљања, смењивошћу носилаца самоуправних јавних и других друштвених функција и ограничавањем њиховог поновног избора и постављања на одређене функције,

остваривањем контроле радника и других радних људи и друштвене контроле уопште над радом носилаца самоуправних јавних и других друштвених функција у самоуправним организацијама и заједницама и у друштвено-политичким заједницама,

остваривањем и заштитом уставности и законитости,

друштвено-политичком делатношћу социјалистичких снага организованих у друштвено-политичке организације,

слободним и свестраним активностима људи.

Самоуправљање радних људи у основним организацијама удруженог рада, месним заједницама, самоуправним интересним заједницама и другим основним самоуправним организацијама и заједницама основа је јединственог система самоуправљања и власти радничке класе и свих радних људи.

Ради обезбеђивања услова свога живота и рада и друштвеног развоја и стварања социјалистичке заједнице, радни људи у општини, као самоуправној и основној друштвено-политичкој заједници, и у другим друштвено-политичким заједницама, повезивањем својих организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница, деловањем друштвено-политичких организација, самоуправним споразумевањем, друштвеним договарањем и функционисањем скупштина као заједничких органа свих људи и њихових организација и заједница, остварују своје заједничке интересе, врше власт и управљају другим друштвеним пословима.

Уставом утврђене функције власти и управљања другим друштвеним пословима у друштвено-политичким заједницама врше скупштине друштвено-политичких заједница, као изабране и смењиве делегације радних људи у самоуправним организацијама и заједницама и друштвено-политичким организацијама и други скупштинама одговорни органи.

Ради што потпунијег учешћа радних људи и свих организованих социјалистичких снага у остваривању власти и управљању другим друштвеним пословима и ради усклађивања њихових заједничких и општих друштвених интереса, органи друштвено-политичких заједница разматрају иницијативе, мишљења и предлоге друштвено-политичких организација, заузимају ставове о њима и сарађују са друштвено-политичким организацијама.

Радничка класа и сви радни људи и путем државне власти општеобавезним нормама обезбеђују социјалистичке друштвене односе, развој друштва и управљање друштвеним пословима на самоуправним основама, штите слободу и права човека и грађанина, социјалистичке самоуправне односе и самоуправна права радних људи, решавају друштвене сукобе и штите уставом утврђени поредак.

Самоуправни положај и права радног човека у основним и другим организацијама удруженог рада, месним заједницама, самоуправним интересним заједницама и у другим самоуправним организацијама и заједницама, самоуправни положај радних људи у општини, слободно самоуправно удруживање, активност и стваралаштво радних људи, равноправност народа и народности и слободу, права и дужности човека и грађанина, утврђени овим уставом, основа су, граница и правац остваривања права и дужности друштвено-политичких заједница у вршењу функције власти.

Друштвена самозаштита, као функција самоуправног друштва, остварује се активностима радних људи, грађана, организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница, друштвено-политичких и других организација и друштвено-политичких заједница, ради заштите уставног уређења самоуправних права радних људи и других права и слобода човека и грађанина, ради заштите друштвене имовине, обезбеђивања личне и имовинске сигурности радних људи и грађана и ради слободног друштвеног развоја.

Ради остваривања и усклађивања својих интереса и самоуправних права у складу са општим интересима социјалистичког друштва, као и ради вршења одређених друштвених послова и развијања разноврсних активности, радни људи и грађани слободно се удружују у друштвено-политичке и друге друштвене организације и удружења грађана, као саставни део социјалистичког самоуправног система.

Друштвено-политичке организације, као облик слободног политичког организовања радних људи на класним социјалистичким основама, активан су чинилац развоја и заштите социјалистичког самоуправног друштва.

-{V}-

Слободе, права и дужности човека и грађанина, утврђени овим уставом, нераздвојни су део и израз социјалистичких самоуправних демократских односа у којима се човек ослобађа сваке експлоатације и самовоље и својим радом ствара услове за свестрани развитак и слободно изражавање и заштиту своје личности и за поштовање људског достојанства. Слободе и права човека и грађанина ограничени су само једнаким слободама и правима других и интересима социјалистичког друштва. Социјалистичко друштво обезбеђује услове за што потпуније остваривање и заштиту слобода и права утврђених овим уставом. Свака активност којом се нарушавају ове слободе и права човека и грађанина противна је интересима социјалистичког друштва.

Полазећи од тога да су образовање, наука и култура битан чинилац развоја социјалистичког друштва, подизања продуктивности рада, развоја стваралачких снага људи и свестраног развоја личности, хуманизовања социјалистичких самоуправних односа и општег напретка друштва, социјалистичка заједница обезбеђује слободу стваралаштва и ствара услове за развој и унапређивање образовања, научног, културног и уметничког стваралаштва како би што успешније служили подизању стваралачких способности радних људи, унапређивању социјалистичких друштвених односа и свестраном развоју слободне и хуманизоване личности.

Васпитање и образовање се заснивају на тековинама савремене науке и посебно марксизма, као основама научног социјализма, служе оспособљавању радних људи за рад и за самоуправљање и њиховом васпитању у духу тековина социјалистичке револуције, социјалистичке етике, самоуправног демократизма, социјалистичког патриотизма, братства и јединства, равноправности народа и народности и социјалистичког интернационализма.

Радни људи у организацијама удруженог рада и другим самоуправним организацијама и заједницама, на основама солидарности и узајамности и социјалистичког хуманизма, обезбеђују своју економску и социјалну сигурност и стварају све повољније услове за живот и рад и за развој свестране личности радног човека. Ови циљеви социјалне политике остварују се сталним побољшавањем и уједначавањем услова живота и рада, превазилажењем на основама солидарности и узајамности, разлика које произлазе из материјалне неразвијености и других неједнаких услова живота и рада, изједначавањем могућности образовања и рада и онемогућавањем и отклањањем социјалних разлика које нису засноване на примени начела расподеле према раду.

Социјалистичка друштвена заједница обезбеђује материјалне и друге услове за остваривање права бораца, војних инвалида и породица палих бораца, којима се гарантује њихова социјална сигурност.

Ради заштите и унапређивања човекове средине, радни људи и грађани, организације удруженог рада, друге самоуправне организације и заједнице и социјалистичко друштво обезбеђују услове за очување и унапређивање природних и других вредности човекове средине које су од интереса за здрав, сигуран и делотворан живот и рад садашњих и будућих генерација.

-{VI}-

Радни људи и грађани и народи и народности Југославије, решени да све своје снаге усмере стваралачком раду у миру и изградњи своје самоуправне социјалистичке заједнице, доследно спроводе политику мира, а против агресије, рата и агресивних притисака било које врсте. Ради обезбеђивања свог мирног развитака и социјалистичке изградње, они су одлучни да свим расположивим снагама и средствима, оружаном борбом и другим облицима општенородног отпора, штите и бране своју слободу, независност, суверенитет, територијалну целокупност и социјалистички самоуправни поредак Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. У том циљу радни људи и грађани и народи и народности Југославије организују и изграђују општенородну одбрану као нераздвојни део социјалистичког самоуправног друштвеног уређења, свесни да је одбрамбена способност друштва и припремљеност земље за одбрану већа а могућност од агресије мања, уколико је развијенија општенородна одбрана као облик и садржина одбрамбене организованости друштвене заједнице. Јачање одбрамбене способности земље саставни је део политике мира и равноправне међународне сарадње.

Општенородна одбрана у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији је јединствени систем организовања, припремања и учешћа федерације, република, аутономних покрајина, општина, организација удруженог рада, месних заједница, самоуправних интересних заједница и других самоуправних организација и заједница, друштвено-политичких и других друштвених организација, радних људи и грађана у оружаном борби и свим другим облицима отпора и у вршењу других задатака од интереса за одбрану земље. У општенородној одбрани оружана борба представља одлучујући облик супротстављања агресији. Оружане снаге Социјалистичке Федеративне Републике Југославије су носилац оружане борбе и чине јединствену целину. Врховно руковођење и командовање оружаном снагама обезбеђује јединство и недељивост оружане борбе.

-{VII}-

Полазећи од уверења да су мирољубива коегзистенција и активна сарадња равноправних држава и народа, без обзира на разлике у њиховом друштвеном уређењу, неопходан услов мира и друштвеног напретка у свету, Социјалистичка Федеративна Република Југославија заснива своје међународне односе на начелима поштовања националне суверености и равноправности, немешања у унутрашње послове других земаља, социјалистичког интернационализма и решавања међународних спорова мирним путем. У својим међународним односима Социјалистичка Федеративна Република Југославија се придржава начела Повеле Уједињених нација, испуњава своје међународне обавезе и активно учествује у делатности међународних организација којима припада.

Ради остваривања ових начела Социјалистичка Федеративна Република Југославија се залаже

за успостављање и развитака свих облика међународне сарадње који служе учвршћивању мира, јачању узајамног поштовања, равноправности и пријатељства народа и држава и њиховом зближавању за најширу и што слободнију размену материјалних и духовних добара, за слободу међусобног обавештавања и за развијање других односа који доприносе остваривању заједничких привредних, културних и других интереса држава, народа и људи, а посебно развитаку демократских и социјалистичких односа у међународној сарадњи, као и друштвеном напретку уопште, за превазилажење блоковске поделе света, за одбацивање употребе силе или претње силом у међународним односима и за остваривање општег и потпуног разоружања,

за право сваког народа да слободно одређује и изграђује своје друштвено и политичко уређење путевима и средствима које слободно бира,

за право народа на самоопредељење и националну независност и за његово право да, ради постизања ових циљева, води ослободилачку борбу,

за поштовање права националних мањина, укључујући права делова народа Југославије који живе у другим земљама као националне мањине,

за међународну подршку народима који воде праведну борбу за своју националну независност и ослобођење од империјализма, колонијализма и свих других облика националног угњетавања и потчињавања,

за развијање такве међународне сарадње која обезбеђује равноправне економске односе у свету, суверено располагање националним природним богатствима и стварање услова за бржи развитак недовољно развијених земаља,

за поштовање општеприхваћених норми међународног права.

Залажући се за свестрану политичку, економску, научну и културну сарадњу са другим народима и државама, Социјалистичка Федеративна Република Југославија као социјалистичка заједница народа, заступа гледиште да та сарадња треба да доприноси стварању оних демократских облика повезивања држава, народа и људи који одговарају интересима народа и друштвеном напретку, и у том погледу она је отворена заједница.

Сви органи, организације и појединци дужни су да се у међународним економским, политичким, културним и другим односима и у својим односима са органима и организацијама у иностранству, придржавају ових начела спољне политике и међународне активности Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и да се залажу за њихово остваривање.

-{VIII}-

Савез комуниста Југославије, покретач и организатор народноослободилачке борбе и социјалистичке револуције и свесни носилац тежњи и интереса радничке класе, законитошћу историјског развитка, постао је организована водећа идејна и политичка снага радничке класе и свих радних људи у изграђивању социјализма и у остваривању солидарности радних људи и братства и јединства народа и народности Југославије.

Савез комуниста Југославије, својим усмеравајућим идејним и политичким радом у условима социјалистичке демократије и друштвеног самоуправљања, основни је покретач и носилац политичке активности ради заштите и даљег развоја социјалистичке револуције и социјалистичких самоуправних друштвених односа, а посебно ради јачања социјалистичке друштвене и демократске свести, и одговоран је за то.

Социјалистички савез радног народа Југославије, створен у народноослободилачком рату и социјалистичкој револуцији као добровољни и демократски фронт радних људи и грађана и свих организованих социјалистичких снага, с Комунистичком партијом на челу, и даље изграђиван у условима развоја социјалистичког самоуправног друштва, најшира је основа њихове друштвено-политичке активности у социјалистичком самоуправном систему.

У Социјалистичком савезу радног народа Југославије радни људи и грађани, Савез комуниста Југославије као водећа идејна и политичка снага, друге друштвено-политичке организације и све организоване социјалистичке снаге остварују политичко и акционо јединство социјалистичких снага и усмеравају друштвени развој на основама власти и самоуправљања радничке класе и свих радних људи, и у том циљу расправљају друштвена питања и покрећу политичке иницијативе у свим областима друштвеног живота, усклађују мишљења, утврђују политичке ставове у погледу решавања тих питања, усмеравања друштвеног развитка, остваривања права и интереса радних људи и грађана, остваривања равноправности народа и

народности и унапређивања социјалистичких самоуправних демократских односа, дају предлоге за решавање друштвених питања и дају смернице својим делегатима у скупштинама друштвено-политичких заједница,

утврђују заједничке програме друштвене активности и заједничке критеријуме за избор делегација у основним организацијама удруженог рада, месним заједницама и другим самоуправним организацијама и заједницама и за избор делегата у скупштине друштвено-политичких заједница, обезбеђују демократско предлагање и утврђивање кандидата за чланове делегација у самоуправним организацијама и заједницама, кандидата за делегате у скупштине друштвено-политичких заједница и кандидата за вршење самоуправних јавних и других друштвених функција у друштвено-политичким заједницама, разматрају општа питања кадровске политике и изградње кадрова и утврђују мерила за одабирање кадрова,

прате рад органа власти и органа управљања самоуправних организација и заједница и носилаца самоуправних, јавних и других друштвених функција, износе своја мишљења и оцене и врше друштвену контролу и критику њиховог рада нарочито у погледу обезбеђивања јавности рада и одговорности у раду,

стварају услове за свестрано учествовање омладине и њених организација у друштвеном и политичком животу,

обезбеђују обавештавање радних људи и грађана и свој утицај на друштвени систем информисања и на остваривање улоге штампе и других видова јавног информисања и комуницирања,

боре се за хумане односе међу људима, за развијање социјалистичке демократске свести и норми социјалистичког живота, као и за отклањање појава које спутавају развитак социјалистичких самоуправних демократских друштвених односа или им на било који начин наносе штету.

Друштвено-политичке заједнице, у оквиру својих права и дужности, дужне су да обезбеђују материјалне и друге услове за остваривање уставом утврђених функција Социјалистичког савеза радног народа Југославије.

Радници добровољно организовани у синдикат, као најширу организацију радничке класе, боре се за остваривање уставом утврђеног положаја радничке класе, за остваривање социјалистичких самоуправних односа и одлучујућу улогу радника у управљању друштвеном репродукцијом, за остваривање интереса и самоуправних и других права радника у свим областима рада и живота, за обезбеђивање равноправности радника у удруживању рада и средстава, стицању и расподели дохотка и утврђивању заједничких мерила за расподелу према резултатима рада, за самоуправно повезивање и интегрисање различитих области друштвеног рада, за развијање производних снага друштва и подизање продуктивности рада, за самоуправно усклађивање појединачних, заједничких и општих друштвених интереса, за подизање образовања радника и оспособљавање радника за вршење самоуправних и других друштвених функција, за демократско предлагање и утврђивање кандидата за делегате у органе управљања у организацијама удруженог рада и другим самоуправним организацијама и заједницама и кандидата за делегације у тим организацијама и заједницама и делегате у скупштине друштвено-политичких заједница, за најшире учешће радника у вршењу функција власти и управљања другим друштвеним пословима, за остваривање интереса радничке класе у кадровској политици, за заштиту права радника, за обезбеђивање социјалне сигурности и развој животног стандарда радника, као и за развијање и јачање солидарности и подизање класне свести и одговорности самоуправљача.

Синдикат покреће иницијативу за самоуправно споразумевање и друштвено договарање, непосредно учествује у том споразумевању и договарању и даје предлоге органима управљања самоуправних организација и заједница скупштинама друштвено-политичких заједница и другим државним и друштвеним органима за решавање питања која се односе на материјални и друштвени положај радничке класе.

-{IX}-

Друштвено-економски и политички систем и други односи утврђени овим уставом усмерени су на проширивање услова за даљи развитак социјалистичког друштва за превазилажење његових противуречности и за такав друштвени напредак који ће, на основу свестране развијености производних снага, високе производности рада, обиља производа и свестраног развитка човека као слободне личности, омогућити развијање таквих друштвених односа у којима ће се остварити начело комунизма „Свако према способностима — свакоме према потребама“.

У том циљу органи самоуправљања, државни органи, самоуправне организације и заједнице, друштвено-политичке и друге организације, радни људи и грађани непосредно — позвани су да целокупном својом делатношћу

проширују и јачају материјалну основу друштва и живота појединаца развијањем производних снага, подизањем производности рада и сталним унапређивањем социјалистичких самоуправних односа,

стварају услове у којима ће се превазилазити друштвено-економске разлике између умног и физичког рада и у којима ће људски рад постајати све потпуније испољавање стваралаштва и људске личности,

проширују и развијају све облике самоуправљања и социјалистичког самоуправног демократизма, а нарочито у областима у којима преовлађују функције политичке власти, ограничавају принуду и стварају услове за њено отклањање и изграђују међу људима односе засноване на свести о заједничким интересима, на социјалистичкој етици и на слободном стваралаштву човека,

доприносе остваривању људских слобода и права, хуманизовању друштвене средине и људске личности, јачању солидарности и човечности међу људима и поштовању људског достојанства,

развијају свестрану сарадњу и зближавање са свим народима, у складу са прогресивним тежњама човечанства за стварањем слободне заједнице свих народа света.

-{X}-

Изражавајући основна начела социјалистичког самоуправног друштва и његовог напретка, овај део устава је основа и правац за тумачење устава и закона, као и за деловање свих и свакога.

ДЕО ПРВИ**СОЦИЈАЛИСТИЧКА ФЕДЕРАТИВНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА****Члан 1.**

Социјалистичка Федеративна Република Југославија је савезна држава као државна заједница добровољно уједињених народа и њихових социјалистичких република, као и социјалистичких аутономних покрајина Војводине и Косова које су у саставу Социјалистичке Републике Србије, заснована на власти и самоуправљању радничке класе и свих радних људи, и социјалистичка самоуправна демократска заједница радних људи и грађана и равноправних народа и народности.

Члан 2.

Социјалистичку Федеративну Републику Југославију сачињавају Социјалистичка Република Босна и Херцеговина, Социјалистичка Република Македонија, Социјалистичка Република Словенија, Социјалистичка Република Србија, као и Социјалистичка Аутономна Покрајина Војводина и Социјалистичка Аутономна Покрајина Косово које су у саставу Социјалистичке Републике Србије, Социјалистичка Република Хрватска и Социјалистичка Република Црна Гора.

Члан 3.

Социјалистичка република је држава заснована на суверености народа и на власти и самоуправљању радничке класе и свих радних људи, и социјалистичка самоуправна демократска заједница радних људи и грађана и равноправних народа и народности.

Члан 4.

Социјалистичка аутономна покрајина је аутономна социјалистичка самоуправна демократска друштвено-политичка заједница заснована на власти и самоуправљању радничке класе и свих радних људи, у којој радни људи и грађани, народи и народности остварују своја суверена права, а кад је то у заједничком интересу радних људи и грађана, народа и народности Републике као целине Уставом Социјалистичке Републике Србије утврђено — и у Републици.

Члан 5.

Територија Социјалистичке Федеративне Републике Југославије је јединствена и сачињавају је територије социјалистичких република.

Територија републике не може се мењати без пристанка републике, а територија аутономне покрајине — ни без пристанка аутономне покрајине.

Граница Социјалистичке Федеративне Републике Југославије не може се мењати без сагласности свих република и аутономних покрајина.

Граница између република може се мењати само на основу њиховог споразума, а ако се ради о граници аутономне покрајине — и на основу њене сагласности.

Члан 6.

Грб Социјалистичке Федеративне Републике Југославије представља поље окружено житним класјем. Класје је доле повезано траком плаве боје на којој је исписан датум -{29 XI 1943}- . Између врхова класја је црвена петокрака звезда. Усред поља налази се шест косо положених буктиња чији се пламенови спајају у један пламен.

Члан 7.

Застава Социјалистичке Федеративне Републике Југославије састоји се из три боје, плаве, беле и црвене, са црвеном петокраком звездом у средини. Однос ширине и дужине заставе је један према два. Боје заставе су положене водоравно, и то овим редом одозго, плава, бела и црвена. Свака боја заузима једну трећину ширине заставе. Звезда има правилан петокраки облик и златну (жуту) ивицу. Средишна тачка звезде поклапа се с тачком у којој се секу дијагонале заставе. Горњи крак звезде улази до половине плаве боје заставе, тако да доњи краци звезде добијају одговарајуће место у црвеној боји заставе.

Члан 8.

Социјалистичка Федеративна Република Југославија има химну.

Члан 9.

Главни град Социјалистичке Федеративне Републике Југославије је Београд.

ДЕО ДРУГИ

ДРУШТВЕНО УРЕЂЕЊЕ

Глава -{I}-

ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКО УРЕЂЕЊЕ

1 Положај човека у удруженом раду и друштвена својина

Члан 10.

Социјалистичко друштвено-економско уређење Социјалистичке Федеративне Републике Југославије заснива се на слободном удруженом раду средствима за производњу у друштвеној својини и на самоуправљању радника у производњи и расподели друштвеног производа у основним и другим организацијама удруженог рада и у друштвеној репродукцији у целини.

Члан 11.

Рад и резултати рада одређују материјални и друштвени положај човека, на основу једнаких права и одговорности.

Нико не може ни непосредно ни посредно стицати материјалне и друге користи експлоатацијом туђег рада.

Нико не сме на било који начин онемогућавати ни ограничавати радника да равноправно с другим радницима одлучује о свом раду и о условима и резултатима свог рада.

Члан 12.

Средства за производњу и друга средства удруженог рада, производи удруженог рада и доходак остварен удруженим радом, средства за задовољавање заједничких и општих друштвених потреба, природна богатства и добра у општој употреби друштвена су својина.

Нико не може стећи право својине на друштвена средства која су услов рада у основним и другим организацијама удруженог рада или материјална основа остваривања функција самоуправних интересних заједница или других самоуправних организација и заједница и друштвено-политичких заједница.

Друштвена средства се не могу користити за присвајање туђег вишка рада, ни за стварање услова за такво присвајање.

Члан 13.

Радник у удруженом раду средствима у друштвеној својини има право рада друштвеним средствима као своје неотуђиво право да ради тим средствима ради задовољавања својих личних и друштвених потреба и да, као слободан и равноправан с другим радницима у удруженом раду, управља својим радом и условима и резултатима свог рада.

Права, обавезе и одговорности у погледу располагања, коришћења и управљања друштвеним средствима, уређују се уставом и законом, у складу са природом и наменом тих средстава.

Члан 14.

Зајемчује се сваком раднику у удруженом раду средствима у друштвеној својини да, остварујући право рада друштвеним средствима, у основној организацији удруженог рада у којој ради и у свим другим облицима удруживања рада и средстава, заједно и равноправно са другим радницима, управља радом и пословањем организације удруженог рада и пословима и средствима у целокупности односа друштвене репродукције, да уређује међусобне односе у раду, одлучује о доходу који оствари у различитим облицима удруживања рада и средстава и да стиче лични доходак.

Основна организација удруженог рада је основни облик удруженог рада у коме радници непосредно и равноправно остварују своја друштвено-економска и друга самоуправна права и одлучују о другим

питањима свог друштвено-економског положаја.

Противустан је сваки акт и радња којима се повређују ова права радника.

Члан 15.

У остваривању права рада друштвеним средствима, радници у удруженом раду узајамно су одговорни да се, у свом заједничком и општем друштвеном интересу, тим средствима друштвено и економски целисходно користе и да их, као материјалну основу свог и укупног друштвеног рада, стално обнављају, увећавају и унапређују, као и да своје радне обавезе савесно извршавају.

Радници у удруженом раду не могу у остваривању права рада друштвеним средствима стицати материјалне користи и друга преимућства која нису заснована на њиховом раду.

Члан 16.

Радници организација удруженог рада које обављају делатности у областима образовања, науке, културе, здравства, социјалне заштите и других друштвених делатности стичу доходак слободном разменом свог рада са радом радних људи чије потребе и интересе у тим областима задовољавају.

Слободну размену свог рада радници тих организација удруженог рада остварују непосредно са радним људима чије потребе и интересе задовољавају или преко њихових организација удруженог рада и самоуправних интересних заједница, односно у оквиру самоуправних интересних заједница.

Радници организација удруженог рада друштвених делатности остварују слободном разменом рада једнак друштвено-економски положај као и радници организација удруженог рада других делатности.

На начелима слободне размене рада стичу доходак и радници организација удруженог рада у другим делатностима у којима деловање законитости тржишта не може бити основ усклађивања рада и потреба, ни основ вредновања резултата рада.

Члан 17.

О целокупном доходу, као резултату заједничког рада радника у основној организацији удруженог рада и укупног друштвеног рада, оствареном у различитим облицима удруживања рада и средстава на основу деловања законитости тржишта и на самоуправној основи друштвено утврђених услова стицања дохотка радници одлучују у основним организацијама удруженог рада у складу са својим уставним правима и одговорностима према другим радницима у удруженом раду и према друштвеној заједници у целини.

Доходак који заједнички остваре удруживањем рада и средстава, основне организације удруженог рада расподељују у целини међу собом према свом доприносу остваривању тог дохотка, а на основу мерила која утврде самоуправним споразумом.

Остварени доходак у основној организацији удруженог рада представља материјалну основу права радника да одлучују о условима свог рада и расподели дохотка и да стичу лични доходак.

Члан 18.

Део дохотка који је резултат рада у изузетно повољним природним условима или који је резултат изузетних погодности на тржишту или других изузетних погодности у стицању дохотка, користи се у складу са самоуправним споразумом и законом, за развој организације удруженог рада у којој је остварен или за развој материјалне основе удруженог рада у општини и републици, односно аутономној покрајини.

Управљање делом дохотка који се користи за развој материјалне основе удруженог рада у општини или у републици, односно аутономној покрајини, заснива се на самоуправним основама.

Члан 19.

Радници у основној организацији удруженог рада распоређују доходак за своју личну и заједничку потрошњу, за проширење материјалне основе удруженог рада и за резерве.

Радници за укупну личну и заједничку потрошњу распоређују део дохотка сразмеран њиховом доприносу остваривању дохотка који су дали својим радом и улагањем друштвених средстава као минулог рада радника.

Члан 20.

Сваком раднику, у складу са начелом расподеле према раду и порастом продуктивности његовог и укупног друштвеног рада и са начелом солидарности радника у удруженом раду, припада из дохотка основне организације удруженог рада лични доходак за задовољавање његових личних заједничких и општих друштвених потреба, према резултатима његовог рада и његовом личном доприносу који је својим текућим и минулим радом дао повећању дохотка основне организације.

Члан 21.

Радници у основној организацији удруженог рада утврђују основе и мерила распоређивања дохотка и основе и мерила расподеле средстава за своје личне дохотке.

Радници у основној организацији удруженог рада утврђују са радницима у другим организацијама удруженог рада заједничке основе и мерила за распоређивање дохотка и расподелу средстава за личне дохотке.

Ако се распоређивањем дохотка, односно расподелом средстава за личне дохотке, нарушавају односи који одговарају начелу расподеле према раду или ремети ток друштвене репродукције, законом се могу утврдити мере којима се обезбеђује равноправност радника у примењивању начела расподеле према раду односно којима се спречавају или отклањају поремећаји у друштвеној репродукцији.

Члан 22.

Зајемчују се сваком раднику у удруженом раду друштвеним средствима лични доходак и друга права по основу рада најмање у висини односно обиму, који обезбеђују његову материјалну и социјалну сигурност.

Висина зајемченог личног дохотка и обим других зајемчених права као и начин њиховог остваривања утврђују се само правним споразумом, друштвеним договором и законом зависно од општег степена продуктивности укупног друштвеног рада и општих услова средине у којој радник ради и живи.

Члан 23.

Законом се под условима утврђеним уставом може привремено ограничити располагање радника у основним организацијама удруженог рада делом средстава друштвене репродукције или утврдити обавеза удруживања дела тих средстава за финансирање одређених неопходних потреба друштвене репродукције. Обавезним удруживањем дела средстава друштвене репродукције не могу се трајно одузети права радника основне организације удруженог рада у погледу тих средстава.

Члан 24.

Организација удруженог рада, односно друго друштвено правно лице, одговара за своје обавезе друштвеним средствима којима располаже.

Члан 25.

Права организације удруженог рада и другог друштвеног правног лица у погледу непокретности и појединих покретних ствари и друга права у друштвеној својини могу се уз одговарајућу накнаду и по поступку који су прописани законом одузети или ограничити само ако то захтевају на основу закона утврђене потребе планског уређивања простора или изградње објеката од друштвеног значаја или други законом одређен општи интерес.

За одузета права у погледу земљишта или других природних богатстава организација удруженог рада, односно друго друштвено правно лице, има право на накнаду само за рад и средства уложена у то земљиште или друго природно богатство. Ако су земљиште или друго природно богатство услови рада, организација удруженог рада, односно друго друштвено правно лице, има право на накнаду којом се обезбеђује да ти

услови не буду погоршани.

Члан 26.

Радницима основне организације удруженог рада која се у свом пословању користи средствима других организација удруженог рада које по том основу имају право на учешће у заједнички оствареном дохотку, обезбеђују се, у оквиру тако оствареног дохотка, средства за њихову личну и заједничку потрошњу у складу са заједничким основама и мерилима која важе у организацијама удруженог рада, као и средства за проширивање материјалне основе рада према њиховом доприносу заједнички оствареном дохотку.

Мерила за утврђивање доприноса заједнички оствареном дохотку одређују се самоуправним споразумом, у складу са јединственим начелима о удруживању средстава утврђеним савезним законом.

Организације удруженог рада које удружују средства, не могу по том основу стећи право на трајно учешће у дохотку организације удруженог рада која се у свом пословању користи тим средствима.

Право на учешће у заједнички оствареном дохотку по основу удруживања средстава гаси се кад организацији удруженог рада, поред одговарајућег учешћа у заједнички оствареном дохотку, буду враћена и средства чијим је удруживањем то право стечено, односно кад, сагласно самоуправном споразуму, престане право на повраћај удружених средстава.

Члан 27.

Организација удруженог рада може се, под условима и у границама који су утврђени савезним законом, користити у свом пословању средствима страних лица.

Радници организације удруженог рада која се користи средствима уложеним од страних лица имају иста друштвено-економска и друга самоуправна права као и радници организација удруженог рада које се у свом пословању користе средствима других домаћих организација удруженог рада.

Страно лице које је уложило средства у организацију удруженог рада у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији може учествовати у дохотку те организације само у границама и под условима који су утврђени за међусобне односе домаћих организација удруженог рада.

Права страног лица у погледу средстава која је уложило у организацију удруженог рада у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији не могу се умањити законом или другим прописом пошто је уговор којим су та права утврђена постао пуноважан.

Члан 28.

Организације удруженог рада могу, ради проширења материјалне основе рада, прикупљати новчана средства грађана и обезбедити им, уз враћање тих средстава, и накнаду за уложена средства у виду камате или других на основу закона одређених погодности.

Члан 29.

Радници који у организацији удруженог рада обављају административно-стручне, помоћне и њима сличне послове од заједничког интереса за више организација у њеном саставу и радници који обављају такве послове у земљорадничкој или другој задрузи, као и радници у организацији пословног удруживања, банци и заједници осигурања, образују радну заједницу. Радници у таквој радној заједници могу се организовати као организација удруженог рада под условима утврђеним законом.

Радници који у организацији удруженог рада обављају друге послове од заједничког интереса за више организација у њеном саставу, као и радници који обављају такве послове за земљорадничку или другу задругу, образују радну заједницу ако не постоје уставом утврђени услови да се организују као основна организација удруженог рада.

Радници ових радних заједница имају право на средства за личну и заједничку потрошњу у складу са начелом расподеле према раду и са основама и мерилима расподеле који важе у организацијама удруженог рада, као и друга самоуправна права радника у организацијама удруженог рада у складу са природом

послова које обављају и са заједничким интересима ради којих су ове радне заједнице образоване.

Међусобна права, обавезе и одговорности радника ових радних заједница и корисника њихових услуга уређују се самоуправним споразумом, а међусобни односи радника у радној заједници уређују се њиховим самоуправним актима у складу са тим самоуправним споразумом.

Члан 30.

Радници у радним заједницама које обављају послове за самоуправне интересне заједнице и друге самоуправне организације и заједнице и њихова удружења, друштвено-политичке организације и друге друштвене организације, удружења грађана и органе друштвено-политичких заједница, имају право на средства за личну и заједничку потрошњу у складу са начелом расподеле према раду и са друштвено утврђеним основама и мерилима расподеле који важе за организације удруженог рада. Они имају и друга самоуправна права у складу са природом послова које обављају и друштвеном и политичком одговорношћу организација, заједница и органа за које обављају послове — за остваривање њихових функција и задатака.

Међусобна права, обавезе и одговорности радника ових радних заједница и организација, заједница и органа за које обављају послове, уређују се самоуправним споразумом, односно уговором, у складу са законом.

На ове радне заједнице не могу се преносити права, овлашћења и одговорности организација, заједница и органа за које оне врше послове.

Права, обавезе и одговорности радника у радним заједницама органа друштвено-политичких заједница уређују се законом, а кад то природа делатности органа дозвољава — и самоуправним споразумом, односно уговором радне заједнице и тих органа, и самоуправним актима радне заједнице.

Активна војна лица и грађанска лица на служби у оружаним снагама Социјалистичке Федеративне Републике Југославије остварују одговарајућа права сагласно савезном закону, у складу са природом делатности и карактером оружаних снага.

Члан 31.

Радни људи који личним радом самостално у виду занимања обављају уметничку или другу културну, адвокатску или другу професионалну делатност имају у начелу исти друштвено-економски положај и у основи иста права и обавезе као и радници у организацијама удруженог рада.

Радни људи који обављају неку од ових делатности могу удруживати свој рад и образовати привремене или трајне радне заједнице, које имају у основи исти положај као и организације удруженог рада и у којима радни људи имају у основи иста права и дужности као и радници у организацијама удруженог рада.

Законом се утврђују услови под којима ови радни људи и њихове радне заједнице остварују своја права и испуњавају обавезе, као и услови под којима они у обављању тих делатности могу користити друштвена средства и управљати њима. Законом се одређује и начин остваривања сарадње ових радних људи са организацијама удруженог рада, као и начин њиховог учешћа у стварању услова за рад у тим организацијама и у располагању резултатима свог рада израженим у заједнички оствареном дохотку.

Члан 32.

Радници организација удруженог рада, у складу са начелом узајамности и солидарности, заједнички и равноправно обезбеђују стално побољшавање услова живота радника издвајањем и удруживањем средстава у ту сврху и на други начин.

Организације удруженог рада и друштвено-политичке заједнице дужне су да, у складу са начелом узајамности и солидарности, пружају економску и другу помоћ организацијама удруженог рада које дођу у изузетне економске тешкоће и да предузимају мере за њихову санацију ако је то у заједничком интересу организација удруженог рада, односно у друштвеном интересу.

Организација удруженог рада, сама или споразумно са другим организацијама удруженог рада, у складу са начелима узајамности и солидарности, обезбеђује средства за запошљавање, преквалификацију и остваривање стечених права радника, ако престане потреба за њиховим радом у организацији удруженог рада или ако организација у њеном саставу престане са радом.

Радник, док му се не обезбеди друго радно место које одговара његовим способностима и квалификацијама, не може да изгуби својство радника основне организације удруженог рада ако услед технолошких или других унапређења којима се доприноси повећању продуктивности рада и већем успеху организације престане потреба за његовим радом у тој организацији.

Законом се може утврдити обавеза удруживања средстава у те сврхе и за запошљавање уопште, као и прописати услови употребе тих средстава.

Члан 33.

Радници у удруженом раду учествују у обезбеђивању уставом утврђених општих друштвених потреба које задовољавају у друштвено-политичким заједницама плаћањем овим заједницама пореза и других дажбина из дохотка основне организације удруженог рада и из својих личних доходака, у складу са наменом, односно са циљевима којима служе средства добивена од пореза и других дажбина.

Обавезе плаћања пореза и других дажбина друштвено-политичким заједницама утврђују се зависно од способности привреде да, у складу с достигнутом степеном продуктивности укупног друштвеног рада и с потребама материјалног и друштвеног развоја које одговарају њеним могућностима и дугорочним интересима развоја производних снага друштва, обезбеди задовољавање личних и заједничких потреба радника и потреба проширене репродукције. Ове обавезе утврђују се и зависно од способности организације удруженог рада да, у складу са општим обавезама привреде, резултатима рада и успехом које оствари, обезбеди задовољавање ових потреба.

Ова начела примењују се и кад се актима друштвено-политичких заједница привремено ограничи располагање средствима којима управљају радници у организацијама удруженог рада или се утврди обавеза удруживања тих средстава.

2 Удруживање рада и средстава друштвене репродукције

Члан 34.

Свој рад и средства друштвене репродукције у основним организацијама удруженог рада радници слободно удружују у радним организацијама и другим облицима удруживања рада и средстава.

Међусобна права, обавезе и одговорности у различитим облицима удруживања рада и средстава, радници у основним организацијама удруженог рада уређују самоуправним споразумом у складу са законом, обезбеђујући у целини ових односа уставом зајемчена права радника.

Члан 35.

Радна организација је самостална самоуправна организација радника повезаних заједничким интересима у раду и организованих у основне организације удруженог рада у њеном саставу или непосредно повезаних јединственим процесом рада.

Радну организацију могу основати организације удруженог рада, самоуправне интересне заједнице, месне заједнице, друштвено-политичке заједнице и друга друштвена правна лица.

Радну организацију могу, под условима и на начин који су прописани законом, основати радни људи ради остваривања права на рад или ради задовољавања потреба производима и услугама организације коју оснивају. Радну организацију могу, у складу са законом, основати и грађанска правна лица.

Радни људи, односно грађанска правна лица, који у организацију удруженог рада коју су основали уложе своја средства, могу имати према тој организацији, по основу тих средстава, само права која имају грађани од којих организације удруженог рада прикупљају средства ради проширивања материјалне основе свога

рада.

Законом се може прописати да радни људи и грађанска правна лица не могу оснивати радне организације за вршење одређених делатности.

Радне организације имају једнак положај а радници у њима једнака друштвено-економска и друга самоуправна права и одговорности, без обзира на то ко је основао радну организацију.

Члан 36.

Радници у делу радне организације који чини радну целину, у коме се резултат њиховог заједничког рада може самостално изразити као вредност у радној организацији или на тржишту и у коме радници могу остваривати своја друштвено-економска и друга самоуправна права, имају право и дужност да такав део радне организације организују као основну организацију удруженог рада.

Радници у радној организацији у којој не постоје услови да се поједини њени делови организују као основне организације удруженог рада, остварују у радној организацији сва права која имају радници у основној организацији удруженог рада.

Друштвено-економски и други самоуправни односи у основној организацији удруженог рада уређују се њеним статутотом и другим самоуправним актима у складу са уставом и законом.

Ако је поводом организовања основне организације удруженог рада покренут спор, до окончања спора не могу се, противно вољи радника који су донели одлуку о организовању основне организације удруженог рада, мењати права, обавезе и одговорности које су имали до дана доношења одлуке о којој се води спор.

Члан 37.

Радници имају право да основну организацију удруженог рада у којој раде издвоје из састава радне организације.

Основна организација удруженог рада која се издваја дужна је, споразумно са другим основним организацијама удруженог рада и радном организацијом као целином, уредити начин и услове извршавања обавеза које је према њима преузела до издвајања и накнадити штету која је настала издвајањем.

Радници не могу своју основну организацију удруженог рада издвојити из састава радне организације ако би то, противно општем интересу, довело до битног отежавања или онемогућавања рада у другим основним организацијама у саставу радне организације, односно у радној организацији као целини.

Члан 38.

Радне организације се могу удруживати у разне облике сложених организација удруженог рада, а основне организације удруженог рада и радне организације у заједнице и друге облике удруживања организација удруженог рада у којима остварују одређене заједничке интересе.

Законом или на закону заснованом одлуком скупштине друштвено-политичке заједнице може се, под условима утврђеним уставом, прописати обавезно удруживање одређених врста организација удруженог рада у заједнице у којима се, у општем интересу, обезбеђује јединство система рада у одговарајућим областима.

Члан 39.

Организације удруженог рада, самоуправне интересне заједнице и друга друштвена правна лица могу самоуправним споразумом основати банку као посебну организацију за обављање кредитних и других банкарских послова и у њој, заједно с другим лицима удруживати средства ради остваривања заједничких интереса у обезбеђивању новчаних средстава за обављање, проширивање и унапређивање делатности организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница и ради остваривања других заједничких интереса.

Друштвена правна лица чијим средствима банка послује управљају пословањем банке. Средства која банка оствари, по подмирењу трошкова пословања и издвајању средстава за радну заједницу банке, распоређују

ова друштвена правна лица међу собом.

Друштвена правна лица имају право да управљају одређеним пословима банке у јединици банке која послује њиховим средствима.

Друштвено-политичка заједница не може бити оснивач банке нити управљати пословима банке.

Међусобни односи друштвених правних лица чијим средствима банка послује, управљање банком и пословање банке уређују се самоуправним споразумом о оснивању банке, њеним статутом и законом.

Члан 40.

Пословање финансијских организација које се оснивају ради прикупљања штедних улога и управљање тим организацијама, као и пословање банака које се односи на прикупљање штедних улога, уређује се законом, у складу са јединственим начелима кредитног система.

Права грађана да на основу штедних улога учествују у управљању пословањем тих финансијских организација и да, поред уговорених камата, стичу и друге одређене погодности, уређују се законом.

Члан 41.

У организацијама удруженог рада које се, поред других делатности, баве и банкарским или сличним пословањем, организације удруженог рада, самоуправне интересне заједнице и друга друштвена правна лица имају у погледу тог пословања у начелу иста права која имају у банци друштвена правна лица чијим средствима банка послује.

Ако се у организацијама удруженог рада организује унутрашње банкарско или слично пословање на такво пословање примењују се начела која се односе на пословање банака.

Члан 42.

Организације удруженог рада, самоуправне интересне заједнице, друштвено-политичке заједнице и друга друштвена правна лица могу самоуправним споразумом основати заједницу осигурања имовине и лица од истоврсних односно сродних врста ризика, односно штета, или од више различитих врста ризика, односно штета, и у њој заједно с другим лицима, на начелима узајамности и солидарности, удруживати средства ради осигурања имовине и лица и ради отклањања или смањења неповољног дејства узрока који могу изазвати те штете.

У заједници осигурања у којој се удружују средства ради осигурања имовине или лица од више различитих врста ризика односно штета, осигураници који удружују средства ради осигурања од истоврсних или сродних врста ризика, односно штета, образују посебне заједнице ризика и удружују средства у посебне фондове осигурања за те штете. Осигураници у заједницама ризика, споразумно с другим осигураницима у истој заједници осигурања, утврђују под којим се условима средства фондова намењена за измиривање обавеза за једну врсту штета могу употребљавати за измиривање обавеза за друге врсте штета.

Друштвена правна лица која удружују средства у заједници осигурања, односно заједници ризика, управљају пословањем тих заједница.

Међусобни односи друштвених правних лица која удружују средства у заједници осигурања, управљање том заједницом и њено пословање уређују се самоуправним споразумом о оснивању заједнице, њеним статутом или другим самоуправним актом и законом.

Грађани и грађанска правна лица — осигураници учествују у управљању заједницом осигурања, односно заједницом ризика, и остварују у њима друга права у складу са статутом заједнице осигурања и законом.

Члан 43.

Односи између организација удруженог рада које се баве пословима промета робе и услуга и производних и других организација са којима послују заснивају се на начелима сарадње и самоуправног удруживања рада и средстава у оквиру те сарадње. Ове организације, на начелима равноправности, остварују међусобни утицај на пословну и развојну политику, преузимају заједнички ризик, обезбеђују заједничку одговорност

за проширивање материјалне основе и за повећање продуктивности рада у производњи и промету, и учествују у дохотку оствареном овом сарадњом према доприносу остваривању тог дохотка.

Организације удруженог рада које се баве пословима извоза и увоза организују се и послују на начелима обавезне сарадње с производним и другим организацијама удруженог рада за које обављају извоз или увоз, и у оквиру те сарадње утврђују заједничку политику производње, односно друге делатности, и политику извоза и увоза, распоређују доходак остварен овом сарадњом као заједнички доходак, заједнички снесо ризик свог пословања и одговорност за унапређење производње и промета, у складу са самоуправним споразумом или уговором о тој сарадњи.

Савезним законом се уређује у којим случајевима и под којим условима организације удруженог рада које се баве пословима извоза и увоза, пословима промета робе на велико и другим законом одређеним пословима промета робе и услуга, обавезно удружују рад и средства с производним и другим организацијама удруженог рада са којима послују. Савезним законом уређују се и начин и облик удруживања рада и средстава, начин одлучивања о заједничком пословању, заједничко сношење ризика и утврђују начела расподеле заједнички оствареног дохотка.

Организације удруженог рада које се баве пословима промета робе и услуга за непосредну потрошњу дужне су да, на начин одређен законом, сарађују и договарају се са самоуправним интересним заједницама, месним заједницама и другим заједницама и организацијама потрошача о пословима од заједничког интереса.

Члан 44.

Организација удруженог рада може обављати делатност и улагати средства друштвене репродукције у иностранству, под условима и у границама који су прописани савезним законом.

Права и средства која организација удруженог рада по ма ком основу стекне у иностранству саставни су део друштвених средстава којима управљају радници те организације.

У организацији удруженог рада која врши делатност у иностранству, радници чија су места рада у иностранству имају иста права, обавезе и одговорности као и радници те организације у земљи.

Члан 45.

Основне и друге организације удруженог рада, њихове заједнице и други облици удруживања организација удруженог рада, банке, заједнице осигурања имовине и лица и друге финансијске организације правна су лица са правима, обавезама и одговорностима које имају на основу устава, закона и самоуправног споразума о удруживању, односно на основу акта о оснивању.

Ове организације, заједнице и удружења и њихова права, обавезе и одговорности у правном промету уписују се у регистар организација удруженог рада.

Члан 46.

Према организацији удруженог рада и заједници или другом удружењу тих организација у којима се битније поремети остваривање самоуправних права радника или који не испуњавају законом утврђене обавезе или теже оштете друштвене интересе, могу се под условима и по поступку који су прописани законом предузети законом утврђене привремене мере. Кад је то неопходно ради отклањања тих појава, овим мерама може се привремено ограничити остваривање појединих самоуправних права радника, односно права организације или удружења и њихових органа.

Члан 47.

Ако у организацији удруженог рада настане спор између радника појединих делова организације, односно радника и органа организације или радника организације и органа друштвено-политичке заједнице, који се није могао решити редовним путем, радници имају право и дужност да своје захтеве поводом насталог спора изнесу преко синдикалне организације.

Синдикална организација има право и дужност да, на захтев радника или по својој иницијативи, покрене поступак за решавање насталог спора и да у том поступку, заједно са одговарајућим органима управљања организације удруженог рада, односно са органима друштвено-политичке заједнице утврди основе и мере за решавање питања због којих је спор настао.

Члан 48.

Организација удруженог рада, односно организација пословног удруживања, која обавља привредну делатност може, под условима и по поступку који су прописани савезним законом, бити укинута ако не испуњава законом прописане услове за обављање своје делатности, ако трајније није у могућности да обнавља друштвена средства којима послује и да обезбеђује остваривање уставом зајемчених права радника у погледу њихове материјалне и социјалне сигурности, или ако није у могућности да испуњава друге законом утврђене или уговором преузете обавезе.

Организација удруженог рада која обавља друштвену делатност може, под условима и по поступку који су прописани законом, бити укинута, ако не испуњава законом прописане услове или ако не постоје услови за обављање њене делатности.

Члан 49.

Законом и на закону заснованом одлуком скупштине друштвено-политичке заједнице може се утврдити да су од посебног друштвеног интереса одређене делатности или послови организација удруженог рада које обављају друштвене делатности и уредити начин остваривања посебног друштвеног интереса и остваривања самоуправних права радника у складу са тим интересом.

Законом и на закону заснованом одлуком скупштине друштвено-политичке заједнице може се, ако то захтева посебан друштвени интерес, уредити начин остваривања тог интереса у пословању организација удруженог рада које обављају привредну делатност, кад је то пословање незаменљив услов живота и рада грађана или рада других организација на одређеном подручју.

Члан 50.

Организације удруженог рада које обављају привредну делатност и њихова пословна удружења удружују се у привредне коморе или друга општа удружења ради заједничког унапређивања рада и пословања, ради усклађивања посебних, заједничких и општих друштвених интереса, ради договарања о плановима и програмима рада и развоја и о самоуправном уређивању друштвено-економских односа, ради покретања иницијативе за закључивање самоуправних споразума и друштвених договора, за доношење закона и за утврђивање економске политике и ради разматрања и решавања других питања од заједничког интереса.

Ради остваривања ових циљева могу се и организације удруженог рада које обављају друштвене делатности удруживати у удружења за поједине делатности, односно области рада, и у друга општа удружења.

3 Самоуправне интересне заједнице

Члан 51.

Самоуправне интересне заједнице оснивају радни људи, непосредно или преко својих самоуправних организација и заједница, ради задовољавања својих личних и заједничких потреба и интереса и ради усклађивања рада у области за коју оснивају интересну заједницу са тим потребама и интересима.

Права, обавезе и одговорности у међусобним односима у самоуправној интересној заједници уређују се самоуправним споразумом о њеном оснивању, њеним статутом и другим самоуправним актима.

Ради задовољавања својих потреба и интереса у самоуправним интересним заједницама, радни људи плаћају доприносе овим заједницама из својих личних доходака и из дохотка основних организација удруженог рада, у складу са наменом, односно са циљевима којима ова средства служе.

Члан 52.

Радници и други радни људи који у областима образовања, науке, културе, здравства и социјалне заштите на начелима узајамности и солидарности остварују своје личне и заједничке потребе и интересе и радници организација удруженог рада које обављају делатности у тим областима, оснивају самоуправне интересне заједнице у којима остварују слободну размену рада, удружују рад и средства и равноправно и заједнички одлучују о обављању тих делатности у складу са заједничким интересима, утврђују политику развоја и унапређивања тих делатности и остварују друге заједничке интересе.

Међусобни односи у овим самоуправним интересним заједницама уређују се тако да се обезбеђује право радника и других радних људи који у њима удружују средства да одлучују о тим средствима и право радника организација удруженог рада које обављају делатности у области за коју је основана интересна заједница да у слободној размени рада остварују једнак друштвено-економски положај као и радници у другим организацијама удруженог рада.

На овим основама могу се оснивати самоуправне интересне заједнице и у другим областима друштвених делатности.

Члан 53.

Ради обезбеђења своје социјалне сигурности, радни људи оснивају самоуправне интересне заједнице пензијског и инвалидског осигурања или других видова социјалног осигурања у којима удружују средства у ту сврху и утврђују, на начелима узајамности и солидарности и минулог рада, своје заједничке и појединачне обавезе према тим заједницама и заједничка и појединачна права која у њима остварују.

На овим основама могу се оснивати самоуправне интересне заједнице и у другим областима у којима се, удруживањем средстава у заједничке фондове, остварују одређени заједнички интереси на начелима узајамности и солидарности.

Члан 54.

Радни људи, непосредно и преко својих организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница, оснивају самоуправне интересне заједнице у стамбеној области, у којима ове организације и заједнице удружују средства за стамбену изградњу, утврђују политику и програм те изградње и заједно са станарима управљају стамбеним зградама и становима у друштвеној својини и остварују друге заједничке интересе.

Савезним законом може се предвидети оснивање посебних интересних заједница за стамбену изградњу и управљање становима за потребе активних војних лица и грађанских лица у оружаним снагама Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, као и за потребе радника и функционера савезних органа.

Члан 55.

У области комуналних делатности, енергетике, водопривреде, саобраћаја и других делатности материјалне производње, ако је трајно обављање тих делатности неопходно ради задовољавања потреба одређених корисника, могу се оснивати самоуправне интересне заједнице организација удруженог рада тих области и корисника њихових производа и услуга у којима они остварују заједничке интересе утврђене самоуправним споразумом.

Члан 56.

Ради што непосреднијег остваривања својих самоуправних права и интереса, радници и други радни људи и њихове организације удруженог рада и друге самоуправне организације и заједнице — чланови самоуправне интересне заједнице имају право да се у интересној заједници, под условима утврђеним самоуправним споразумом о оснивању самоуправне интересне заједнице или њеним статутом, организују у основну заједницу или јединицу за одређено подручје или за остваривање одређених заједничких интереса и да у тој основној заједници, односно јединици, остварују одређена своја самоуправна права и интересе.

Самоуправне интересне заједнице могу се удруживати у шире интересне заједнице и оснивати савезе и друга удружења интересних заједница, као и успостављати друге облике међусобне сарадње.

Кад се самоуправна интересна заједница оснива за подручје шире од територије општине, могу се за територије општина основати заједнице као делови те самоуправне интересне заједнице.

Члан 57.

Самоуправна интересна заједница и основне заједнице и јединице у њеном саставу, као и удружења самоуправних интересних заједница, правна су лица са правима, обавезама и одговорностима које имају на основу устава, закона, самоуправног споразума о оснивању интересне заједнице, односно удружења интересних заједница и њиховог статута.

Члан 58.

Законом, односно на закону заснованом одлуком скупштине друштвено-политичке заједнице, може се утврдити обавеза оснивања, односно основати самоуправна интересна заједница, кад су одређене делатности, односно послови такве заједнице, од посебног друштвеног интереса, као и утврдити начела за њену организацију и за међусобне односе у њој и прописати обавеза плаћања доприноса тој заједници.

Делатности, односно послове, за које је законом или на закону заснованом одлуком скупштине друштвено-политичке заједнице утврђено да су од посебног друштвеног интереса, самоуправна интересна заједница дужна је да обавља на начин утврђен законом, односно одлуком скупштине друштвено-политичке заједнице.

Члан 59.

Ако се у самоуправној интересној заједници која обавља одређене делатности, односно послове, који су од посебног друштвеног интереса, не донесе одлука о питању од којег битно зависи рад интересне заједнице, скупштина друштвено-политичке заједнице може, под условима и по поступку који су прописани законом, донети одлуку којом се привремено решава то питање.

Према самоуправној интересној заједници могу се предузети законом утврђене привремене мере у случајевима и под условима под којима се такве мере могу предузети према организацијама удруженог рада.

4 Средства друштвено-политичких организација и других друштвених организација

Члан 60.

Друштвено-политичке организације и друге законом одређене друштвене организације могу стицати средства односно одређена права на средства, и тим средствима као друштвеним користити се за остваривање својих циљева и њима располагати сагласно статуту тих организација и закону. Ове организације могу, под условима утврђеним законом, организовати привредну и другу делатност у складу са својим циљевима и учествовати у доходу оствареном таквом делатношћу ради остваривања тих циљева.

5 Друштвено-економски положај и удруживање земљорадника

Члан 61.

Земљораднику и члану његовог домаћинства који се бави земљорадњом, зајемчује се право да, радећи средствима на која постоји право својине, остварује уставом утврђен самоуправни положај у социјалистичким друштвено-економским односима, да располаже оствареним резултатима свог рада, да задовољава своје личне и друштвене потребе и да, на основу свог доприноса, остварује своју социјалну сигурност на начелима узајамности и солидарности.

На основу личног рада земљорадници имају у начелу исти положај и у основи иста права као и радници у удруженом раду друштвеним средствима. Одговарајућа права и обавезе имају земљорадници и у погледу удруживања рада и средстава као и у односима размене на тржишту и кредитним односима.

Члан 62.

Земљорадници могу свој рад и средства рада удруживати у земљорадничким задругама и другим облицима удруживања земљорадника или их удруживати са организацијама удруженог рада.

Земљорадничка задруга има у начелу положај, права, обавезе и одговорности организације удруженог рада.

Земљорадници могу на средства која удружују у земљорадничкој задрузи задржати право својине или утврдити право на повраћај вредности тих средстава и друга права по основу њиховог удруживања, сагласно уговору о овом удруживању и статуту задруге.

Из дохотка који земљорадничка задруга оствари својим пословањем, земљорадницима који у задрузи удружују свој рад и средства, припада део дохотка сразмерно доприносу који су у остваривању тог дохотка дали својим радом и удруживањем средстава, односно сарадњом са задругом. Део дохотка који задруга оствари преко овог износа уноси се као друштвена својина у фондове земљорадничке задруге и користи за проширивање и унапређивање њене делатности.

Члан 63.

Удружујући слободно и равноправно свој рад и средства рада са радницима у удруженом раду друштвеним средствима, земљорадници проширују материјалну основу свог рада и користе се резултатима општер материјалног и друштвеног развоја и на тој основи потпуније задовољавају своје личне и друштвене потребе и развијају своје радне и друге способности.

Земљорадници који свој рад и средства рада удружују, непосредно или преко земљорадничке задруге или другог облика удруживања земљорадника, са организацијом удруженог рада и са њом трајно сарађују, управљају равноправно са радницима те организације заједничким пословима, заједнички одлучују о заједнички оствареном дохотку и учествују у његовој расподели према свом доприносу остваривању тог дохотка сагласно самоуправном споразуму.

6 Самостални лични рад средствима у својини грађана**Члан 64.**

Зајемчује се слобода самосталног личног рада средствима рада у својини грађана кад обављање делатности личним радом одговара начину, материјалној основи и могућностима личног рада и кад није у супротности са начелом стицања дохотка према раду и другим основама социјалистичког друштвеног уређења.

Законом се уређују услови обављања делатности самосталним личним радом средствима рада у својини грађана и својинска права на средства рада и пословне просторије, који се користе за обављање делатности самосталним личним радом.

Законом се могу, кад то захтева друштвени интерес, одредити делатности које се не могу обављати самосталним личним радом средствима у својини грађана.

Члан 65.

Радни људи који самостално обављају делатност личним радом средствима у својини грађана могу основати задругу и у њој на начелима равноправности, удруживати свој рад и средства рада и заједнички располагати дохотком који задруга оствари.

Задруга коју оснивају радни људи који самостално обављају делатност личним радом средствима у својини грађана има положај, права, обавезе и одговорности земљорадничке задруге, а њени чланови имају положај, права, обавезе и одговорности као и чланови земљорадничке задруге.

Члан 66.

Радни људи који самостално обављају делатност личним радом средствима у својини грађана могу, сагласно уговору и закону, свој рад и средства рада удруживати са организацијама удруженог рада у различитим облицима кооперације и другим видовима пословне сарадње. У оквиру те сарадње ови радни људи

учествују у управљању заједничким пословима, заједнички одлучују о заједнички оствареном дохотку и учествују у његовој расподели сразмерно свом доприносу остваривању тог дохотка.

Члан 67.

Радни човек који самостално обавља делатност личним радом средствима у својини грађана може, на самоуправној основи, удруживати свој рад и средства рада са радом других лица у оквиру уговорне организације удруженог рада.

Радни човек који је у уговорној организацији удруженог рада удружио свој рад и средства са радом других лица има право да, као пословођа, води пословање уговорне организације и да, заједно са радницима, одлучује о њеном раду и развоју.

Пословођи и радницима у уговорној организацији удруженог рада припадају, на основу њиховог рада, средства за задовољавање личних и заједничких потреба, а пословођи по основу средстава која је удружио припада и део дохотка у складу са начелима која важе за удруживање рада и друштвених средстава у организацијама удруженог рада.

Део дохотка оствареног у уговорној организацији удруженог рада који преостаје по издвајању средстава за задовољавање личних и заједничких потреба и пословође и радника и дела дохотка за пословођу по основу средстава који је удружио, друштвена је својина. Радници, заједно са пословођом, управљају, на основу свог рада, тим делом дохотка као друштвеним средствима.

Услови и начин оснивања и пословања уговорне организације удруженог рада, као и њена права, обавезе и одговорности уређују се законом, а међусобна права, обавезе и одговорности пословође и радника уређују се уговором у складу са законом. Уговором се уређују и начин и услови удруживања средстава као и начин и услови повлачења, односно исплаћивања средстава која је пословођа унео у уговорну организацију.

Пословођа уговорне организације удруженог рада задржава право својине на средства која је удружио у тој организацији. Повлачењем, односно исплаћивањем ових средстава, пословођи престају права која као пословођа има у уговорној организацији.

Члан 68.

Законом се одређује у којим делатностима, у складу са њиховом природом и друштвеним потребама, и под којим условима радни човек који самостално обавља делатност личним радом средствима у својини грађана може, изузетно и у ограниченом обиму, без оснивања уговорне организације удруженог рада, користити допунски рад других лица њиховим запошљавањем.

Уговор о запошљавању закључују радни човек и радници које запошљава у складу са колективним уговором који закључују синдикална организација и одговарајућа привредна комора, односно друго удружење у коме су представљени радни људи који самостално обављају делатност личним радом средствима у својини грађана. Колективним уговором обезбеђују се овим радницима, сходно правима радника у удруженом раду, право на средства за задовољавање личних и заједничких потреба и друга права која обезбеђују њихову материјалну и социјалну сигурност.

Законом се може одредити да је део дохотка који је резултат вишка рада радника запослених код радног човека који самостално обавља делатност личним радом средствима у својини грађана, друштвена својина и да се користи за потребе развоја.

7 Друштвено планирање

Члан 69.

Радници у основним и другим организацијама удруженог рада и радни људи у самоуправним интересним заједницама, месним заједницама и другим самоуправним организацијама и заједницама у којима управљају пословима и средствима друштвене репродукције, имају право и дужност да, ослањајући се на научна сазнања и на њима засноване оцене развојних могућности и уважавајући економске законитости, самостално доносе планове и програме рада и развоја својих организација и заједница да те планове и програме усклађују међусобно и са друштвеним плановима друштвено-политичких заједница и да на тој основи обезбеђују усклађивање односа у целини друштвене репродукције и усмеравање целокупног материјалног и друштвеног развоја, у складу са заједничким, на самоуправним основама утврђеним, интересима и циљевима.

Члан 70.

Планови и програми рада и развоја основних организација удруженог рада и организација удруженог рада у чијем су саставу доносе се и остварују у односима сарадње и међусобне зависности који произлазе из удруживања рада и средстава у тим организацијама сагласно самоуправном споразуму, уз обезбеђивање права радника да у основним организацијама удруженог рада одлучују о доношењу тих планова и програма.

Основне и друге организације удруженог рада удружене у самоуправне интересне заједнице или друге самоуправне организације и заједнице доносе и остварују своје планове и програме рада и развоја у складу са заједничким интересима и циљевима, односно у складу са заједничким плановима и програмима, које споразумно утврде у оквиру ових самоуправних организација и заједница.

Организације удруженог рада самоуправне интересне заједнице и друге самоуправне организације и заједнице усклађују своје планове и програме рада и развоја и са плановима и програмима других самоуправних организација и заједница са којима имају одређене заједничке интересе и циљеве, који произлазе из њихове сарадње и међусобне зависности у друштвеној репродукцији и које утврђују самоуправним споразумом.

Међусобне обавезе, које су основне и друге организације удруженог рада и друге самоуправне организације и заједнице споразумно утврдиле ради остваривања заједничког плана, не могу се за време за које је план утврђен једнострано раскидати, односно мењати.

Члан 71.

На основу договора о заједничким интересима и циљевима привредног и друштвеног развоја у општини, градској и регионалној заједници, аутономној покрајини, републици и федерацији и на основу планова и програма рада и развоја организација удруженог рада, самоуправних интересних заједница и других самоуправних организација и заједница, као и на основу заједнички оцењених могућности и услова развоја, доносе се друштвени планови друштвено-политичких заједница.

Друштвеним плановима друштвено-политичких заједница утврђују се заједничка политика развоја и смернице и оквири за доношење мера економске политике и управних и организационих мера, којима се обезбеђују услови за остваривање тих планова.

Члан 72.

Плановима рада и развоја организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница и друштвеним плановима друштвено-политичких заједница могу се предвидети инвестиције или други циљеви и задаци, односно може се приступити њиховом остваривању само ако су на законом прописан начин обезбеђени материјални и други потребни услови за њихово остваривање.

Извршавање посебних задатака ради остваривања циљева утврђених друштвеним плановима може се утврдити као обавеза одређене организације удруженог рада или друге самоуправне организације и

заједнице само на основу сагласности одговарајуће организације односно заједнице. Ако је извршавање оваквих задатака утврђено као заједничка обавеза више организација или заједница, или и као обавеза органа друштвено-политичке заједнице, ове организације, заједнице или органи утврђују споразумно узајамна права и обавезе и своју заједничку и појединачну одговорност за извршавање те обавезе.

Ако се друштвеним планом, на основу заједнички утврђених интереса и циљева развоја, утврди да је извршење одређених задатака неопходно за друштвену репродукцију, а споразумом организација удруженог рада или других самоуправних организација и заједница нису могла бити осигурана средства и други потребни услови за њихово извршење, законом се може, у складу са уставом, утврдити обавеза удруживања средстава у ту сврху и прописати друге мере ради извршавања тих задатака.

Члан 73.

Закони и други прописи и општи акти којима се стварају обавезе за буџете и фондове друштвено-политичких заједница не могу се доносити ако претходно орган који доноси одговарајући пропис, односно акт, не утврди да су за извршавање тих обавеза обезбеђена средства.

Члан 74.

Радници у организацијама удруженог рада и радни људи у другим самоуправним организацијама и заједницама и њихови органи одговорни су за остваривање планова рада и развоја својих организација и заједница као и општих циљева и задатака утврђених друштвеним плановима друштвено-политичких заједница, и дужни су да у том циљу предузимају потребне мере и радње.

Органи друштвено-политичких заједница одговорни су да прописима и мерама које доносе ради остваривања друштвених планова, обезбеде опште услове за што складнији и стабилнији развој и да тим прописима и мерама доводе у што потпунију сагласност посебне интересе и самостално деловање организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница са заједничким интересима и циљевима развоја утврђеним друштвеним плановима

8 Друштвени систем информисања, друштвено књиговодство, евиденција и статистика

Члан 75.

Друштвеним системом информисања обезбеђује се усклађено евидентирање прикупљање, обрада и исказивање података и чињеница значајних за праћење, планирање и усмеравање друштвеног развоја, као и доступност информација о тим подацима и чињеницама.

Делатности у области друштвеног система информисања су од посебног друштвеног интереса.

Члан 76.

Радници у организацијама удруженог рада и радни људи у другим самоуправним организацијама и заједницама и органи ових организација и заједница, као и органи друштвено-политичких заједница, дужни су да организују вођење књиговодства и евиденције о чињеницама од значаја за рад и одлучивање у овим организацијама и заједницама.

Организације удруженог рада и друге самоуправне организације и заједнице и друштвено-политичке заједнице дужне су да организацијама за вођење друштвеног књиговодства, евиденције и статистике дају податке који су од значаја за усклађивање односа у друштвеној репродукцији и усмеравање развоја и за остваривање права радних људи у самоуправним организацијама и заједницама да буду обавештени о појавама и односима од заједничког, односно општег интереса.

Члан 77.

Евиденцију и информативно-аналитичке послове о располагању друштвеним средствима, контролу исправности података о располагању тим средствима, контролу законитости располагања друштвеним средствима и контролу извршавања обавеза организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница и друштвено-политичких заједница, као и друге послове друштвеног

књиговодства утврђене законом, обавља Служба друштвеног књиговодства. Ова служба обавља и послове платног промета у земљи.

Служба друштвеног књиговодства обезбеђује организацијама удруженог рада и другим друштвеним правним лицима податке на основу којих радни људи и органи самоуправне радничке контроле остварују увид у материјално стање и финансијско и материјално пословање својих и других организација и заједница.

Служба друштвеног књиговодства је самостална у свом раду.

Служба друштвеног књиговодства ради на основу закона и других прописа и одговорна је у оквиру својих права и дужности, за њихово примењивање.

9 Својинско-правни односи

Члан 78.

Грађанима се зајемчује право својине на предмете који служе личној потрошњи, или задовољавању њихових културних и других личних потреба.

Грађани могу имати право својине на стамбене зграде и станове за задовољавање личних и породичних потреба. Стамбене зграде и станови и други предмети који служе личним потребама на које постоји право својине могу се користити за стицање дохотка само на начин и под условима утврђеним законом.

Члан 79.

Законом се одређују границе и услови под којима удружења грађана и друга грађанска правна лица могу имати право својине на непокретности и друге ствари које служе остваривању заједничких интереса њихових чланова и циљева због којих су основани, као и услови под којима они њима могу располагати.

Члан 80.

Земљорадницима се зајемчује право својине на обрадиво пољопривредно земљиште у површини од највише десет хектара по домаћинству.

Законом се може утврдити да у брдско-планинским крајевима површина обрадивог пољопривредног земљишта на које земљорадници имају право својине може бити већа од десет хектара по домаћинству.

Законом се одређује у којим границама и под којим условима земљорадници могу имати право својине на друго земљиште, као и у којим границама и под којим условима остали грађани могу имати право својине на пољопривредно и друго земљиште.

Услови и границе у којима се може стицати право својине на шуме и шумско земљиште утврђују се законом.

Члан 81.

Не може постојати право својине на земљиште у градовима и насељима градског карактера и другим подручјима предвиђеним за стамбену и другу комплексну изградњу, које, у складу са условима и по поступку који су утврђени законом, одреди општина.

Услови, начин и време престанка права својине на земљиште на које је пре доношења одлуке општине постојало право својине, као и накнада за то земљиште, уређују се законом. Начин и услове коришћења таквог земљишта одређује општина на основу закона.

Члан 82.

Непокретности на које постоји право својине могу се, уз правичну накнаду, експроприсати или се то право може ограничити ако то захтева општи интерес утврђен на основу закона.

Законом се одређују основи и мерила правичне накнаде. Одређивањем ових основа и мерила и њиховом применом не могу се битно погоршати услови живота и рада које је власник чија се непокретност експроприше имао на основу коришћења те непокретности.

Правична накнада не обухвата увећану вредност непокретности која је непосредно или посредно резултат улагања друштвених средстава.

Члан 83.

Право својине грађани и грађанска правна лица остварују у складу са природом и наменом непокретности и других ствари у њиховој својини и друштвеним интересом утврђеним законом.

Услови промета земљишта и других непокретности на које постоји право својине уређују се законом.

Члан 84.

Право својине на ствари од посебног културног значаја може се на основу закона ограничити, ако то општи интерес захтева.

10 Добра од општег интереса

Члан 85.

Земљиште, шуме, воде, водотоци, море и морска обала, рудна блага и друга природна богатства, добра у општој употреби, као и непокретности и друге ствари од посебног културног и историјског значаја, уживају, као добра од општег интереса, посебну заштиту и користе се под условима и на начин који су прописани законом.

Члан 86.

Свако земљиште, шума, вода и водоток, море и морска обала, рудно благо и друга природна богатства морају се искоришћавати у складу са законом предвиђеним општим условима којима се обезбеђују њихово рационално искоришћавање и други општи интереси.

Законом се утврђује начин управљања шумама, шумским земљиштима и налазиштима рудног блага, као и начин искоришћавања шума, шумских земљишта и рудног блага.

11 Заштита и унапређивање човекове средине

Члан 87.

Радни људи и грађани, организације удруженог рада, друштвено-политичке заједнице, месне заједнице и друге самоуправне организације и заједнице имају право и дужност да обезбеђују услове за очување и развој природних и радом створених вредности човекове средине као и да спречавају и отклањају штетне последице које загађивањем ваздуха, тла, воде, водотока и мора, буком или на други начин угрожавају те вредности или доводе у опасност живот и здравље људи.

Глава -{II}-

ОСНОВЕ ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКОГ СИСТЕМА

1 Положај радних људи у друштвено-политичком систему

Члан 88.

Радничка класа и сви радни људи носиоци су власти и управљања другим друштвеним пословима.

Радничка класа и сви радни људи остварују власт и управљају другим друштвеним пословима организовани у организације удруженог рада и друге самоуправне организације и заједнице и класне и друге друштвено-политичке и друштвене организације.

Члан 89.

Радни људи остварују власт и управљају другим друштвеним пословима одлучивањем на зборовима, референдумом и другим облицима личног изјашњавања у основним организацијама удруженог рада и месним заједницама, самоуправним интересним заједницама и другим самоуправним организацијама и

заједницама, путем делегата у органима управљања тих организација и заједница, самоуправним споразумевањем и друштвеним договарањем, путем делегација и делегата у скупштинама друштвено-политичких заједница, као и усмеравањем и контролом рада органа одговорних скупштинама.

Члан 90.

Радни људи организују се на самоуправној основи у организације удруженог рада, месне заједнице, самоуправне интересне заједнице и друге самоуправне организације и заједнице и утврђују које заједничке интересе, права и дужности у њима остварују.

Уставом и статутом друштвено-политичке заједнице утврђују се заједнички интереси и функције власти и управљања другим друштвеним пословима које радни људи, народи и народности остварују у друштвено-политичким заједницама.

Члан 91.

Управљање организацијама удруженог рада, месним заједницама, самоуправним интересним заједницама и другим самоуправним организацијама и заједницама и њихова организација морају бити уређени тако да радни људи у сваком делу процеса рада и у сваком делу организације, односно заједнице, одлучују о питањима свог рада и о другим интересима, остварују своја самоуправна права и заједничке интересе и врше контролу над извршавањем одлука и над радом свих органа и служби тих организација и заједница.

Члан 92.

Функције власти и управљања другим друштвеним пословима у друштвено-политичким заједницама врше скупштине и њима одговорни органи.

Судску функцију врше редовни судови као органи државне власти и самоуправни судови.

Заштита уставности поверава се уставним судовима.

Члан 93.

Скупштине друштвено-политичких заједница и њима одговорни органи врше своје функције на основу и у оквиру устава, односно статута и закона.

Државни органи имају према организацијама удруженог рада и другим самоуправним организацијама и заједницама само права утврђена на основу устава.

Члан 94.

Нико не може вршити самоуправне, јавне и друге друштвене функције и јавна овлашћења ако му нису сагласно уставу, односно статуту и закону, поверени од радних људи или од скупштине друштвено-политичке заједнице.

Члан 95.

Сви органи и организације и други носиоци самоуправних јавних или других друштвених функција врше своју функцију на основу и у оквиру устава, закона, односно статута, и датих овлашћења, и одговорни су за њено вршење.

Сви носиоци самоуправних јавних и других друштвених функција у вршењу својих функција под друштвеном су контролом.

Сваки изабрани или именовани носилац самоуправне, јавне или друге друштвене функције лично је одговоран за њено вршење и може бити опозван или смењен. Он има право да поднесе оставку и да је образложи.

Законом и самоуправним актима утврђују се врсте и услови одговорности носилаца самоуправних, јавних и других друштвених функција, као и начин и поступак остваривања одговорности носилаца тих функција.

Члан 96.

Радник изабран, односно именован на самоуправну, јавну или другу друштвену функцију, чије вршење захтева да привремено престане да ради у организацији удруженог рада или радној заједници, има право да се, по престанку функције коју је вршио, врати на рад у исту организацију удруженог рада, односно радну заједницу, на своје раније радно место или друго радно место које одговара његовим способностима и квалификацијама.

Члан 97.

Рад државних органа и органа управљања организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница и органа друштвено-политичких организација и удружења је јаван.

Начин обезбеђивања јавности уређује се законом и самоуправним актима.

Законом и самоуправним актима одређују се послови и подаци који представљају тајну или се не могу објављивати.

Остваривање начела јавности не може бити у супротности са интересима безбедности и одбране земље и другим друштвеним интересима утврђеним законом.

2 Самоуправљање у организацијама удруженог рада

Члан 98.

Самоуправљање у основној и другим организацијама удруженог рада радник, равноправно и у односима узајамне одговорности с другим радницима у организацији, остварује одлучивањем на зборовима радника, референдумом и другим облицима личног изјашњавања, путем делегата у радничким саветима које, заједно са другим радницима у организацији, бира и опозива, као и контролом извршавања одлука и контролом рада органа и служби тих организација.

Радник има право да ради остваривања својих самоуправних права буде редовно обавештаван о пословању организације и њеном материјално-финансијском стању, о остваривању и расподели дохотка и коришћењу средстава у њој, као и о другим питањима од интереса за одлучивање и контролу у организацији.

Члан 99.

У основној и другим организацијама удруженог рада образује се раднички савет као орган управљања радом и пословањем организације, односно њему по положају и функцији одговарајући орган управљања.

У основној организацији са мањим бројем радника не образује се раднички савет.

Одређене извршне функције у основној и другим организацијама удруженог рада могу се поверити извршним органима радничког савета.

Организације удруженог рада које, удружујући рад и средства, не организују посебну организацију, могу образовати заједнички орган за вршење послова од заједничког интереса.

Члан 100.

Раднички савет у вршењу функције управљања радом и пословањем организације удруженог рада, утврђује предлог статута и доноси друге опште акте, утврђује пословну политику и доноси план и програм рада и развоја, утврђује мере за спровођење пословне политике и плана и програма рада и развоја, бира, именује и разрешава извршни и пословодни орган, односно чланове тих органа, стара се о обавештавању радника и врши друге послове утврђене самоуправним споразумом, статутом и другим самоуправним актима организације.

Одлуке радничког савета радне организације и сложене организације удруженог рада које се односе на остваривање неотуђивих права радника у основним организацијама удруженог рада доносе се у сагласности са сваком од тих организација на начин утврђен самоуправним споразумом о удруживању.

Члан 101.

Раднички савет основне организације удруженог рада сачињавају делегати радника свих делова процеса рада у тој организацији.

Састав радничког савета основне организације удруженог рада мора одговарати социјалном саставу радне заједнице основне организације удруженог рада.

Раднички савет радне организације и сложене организације удруженог рада сачињавају делегати радника основних организација удруженог рада, непосредно изабрани на начин и по поступку који су утврђени самоуправним споразумом о удруживању. У радничком савету радне организације мора бити заступљена свака основна организација удруженог рада у њеном саставу.

Делегати раде по смерницама радника, односно радничког савета основне организације удруженог рада која их је изабрала и њима одговарају за свој рад.

Статутом основне и друге организације удруженог рада и самоуправним споразумом о удруживању утврђују се права и обавезе делегата и њихова одговорност радницима, односно органима управљања тих организација.

Члан 102.

Начин избора и услови и начин опозива, односно разрешавања радничког савета и извршног органа у организацији удруженог рада утврђују се самоуправним споразумом о удруживању или статутом организације и законом.

Чланови радничког савета, односно чланови извршног органа, не могу се бирати на време дуже од две године.

Нико не може више од два пута узастопно бити биран у исти раднички савет, односно извршни орган.

У раднички савет не може бити биран радник који као инокосни пословодни орган или члан колегијалног пословодног органа њему одговара, ни радник који самостално врши друге руководеће функције одређене статутом и законом.

Члан 103.

У свакој организацији удруженог рада постоји пословодни орган који води пословање организације удруженог рада, организује и усклађује процес рада у њој и извршава одлуке радничког савета и његовог извршног органа.

Организацију удруженог рада заступа и представља њен инокосни пословодни орган, односно председник колегијалног пословодног органа, ако статутом или другим самоуправним актом организације није друкчије одређено.

Пословодни орган је самосталан у раду и одговоран је радницима и радничком савету организације удруженог рада.

Инокосни пословодни орган, односно председник колегијалног пословодног органа, одговоран је и друштвеној заједници за законитост рада и за испуњавање законом прописаних обавеза организације удруженог рада. Инокосни пословодни орган, односно председник колегијалног пословодног органа, има право и дужност да, у складу са законом, обустави од извршења акте радничког савета и других органа организације удруженог рада ако сматра да су у супротности са законом и да о томе обавести надлежни орган друштвено-политичке заједнице.

Члан 104.

Инокосни пословодни орган и чланови колегијалног пословодног органа у организацији удруженог рада именују се и разрешавају одлуком радничког савета.

Инокосни пословодни орган именује се на основу јавног конкурса на предлог конкурсне комисије. У основним организацијама удруженог рада одређеним законом и у другим организацијама удруженог рада конкурсна комисија је састављена од законом одређеног броја представника организације удруженог рада и

синдиката, као и од представника друштвене заједнице именованих, односно изабраних у складу са законом.

Законом се могу уредити услови и начин образовања колегијалног пословодног органа и услови и начин именовања чланова тог органа.

Мандат инокосног пословодног органа и чланова колегијалног пословодног органа траје најдуже четири године. По истеку мандата они могу бити поново именовани на исту функцију на начин прописан законом.

Законом се одређује под којим се условима пословодни орган може разрешити и пре истека времена за које је именован. Предлог за разрешење пословодног органа може поднети и скупштина општине, односно друге друштвено-политичке заједнице, и синдикална организација.

Законом се могу прописати посебни услови и начин именовања и разрешења и посебна права и дужности пословодног органа у организацијама удруженог рада које врше делатност, односно послове од посебног друштвеног интереса.

Члан 105.

Самоуправни споразум о удруживању у радну организацију, односно у сложену организацију удруженог рада, садржи одредбе о заједничким пословима, о координирању процеса рада, о усклађивању планова и програма рада и развоја, о удруживању средстава и њиховој намени, о саставу, избору и делокругу заједничких органа управљања и њихових извршних органа, о пословодним органима радне организације, односно сложене организације и одговорности тих органа, о правима, обавезама и одговорностима радне заједнице која обавља послове од заједничког интереса за удружене организације, о међусобним односима основних и других организација удруженог рада и њиховим правима, обавезама и одговорности у правном промету, о поступку издвајања појединих основних организација из састава радне организације односно основних и радних организација из састава сложене организације. Самоуправни споразум садржи и друге одредбе од значаја за заједнички рад и пословање удружених организација и за остварење самоуправних права радника у њима.

Самоуправни споразум о удруживању у радну организацију, односно у сложену организацију удруженог рада, закључен је кад га усвоји већина свих радника у свакој основној организацији удруженог рада.

Члан 106.

Организација удруженог рада има свој статут.

Статут основне организације удруженог рада доноси, на предлог радничког савета, радници основне организације удруженог рада већином гласова свих радника.

Статут радне организације, односно сложене организације удруженог рада, на предлог њеног радничког савета доноси радници удружених основних организација, већином гласова свих радника у свакој од тих организација.

Статут и други самоуправни акти организација удруженог рада не могу бити у супротности са самоуправним споразумом о удруживању.

Члан 107.

Ради остваривања и заштите својих самоуправних права, радници у основној и другим организацијама удруженог рада имају право и дужност да остварују самоуправну радничку контролу непосредно, преко органа управљања организације и преко посебног органа самоуправне радничке контроле.

Орган самоуправне радничке контроле врши контролу у погледу спровођења статута и других самоуправних аката организације и самоуправних споразума и друштвених договора, спровођења одлука радника, органа управљања и извршних и пословодних органа организације и сагласности ових аката и одлука са самоуправним правима, дужностима и интересима радника, остваривања радних и самоуправљачких дужности радника, органа и служби организације, одговорног и друштвено и економски

целисходног коришћења друштвених средстава и располагања њима, примене начела расподеле према раду у распоређивању дохотка и расподели средстава за личне дохотке, остваривања и заштите права радника у међусобним односима у раду, обавештавања радника о питањима од интереса за одлучивање и контролу у организацији, и у погледу остваривања других самоуправних права, дужности и интереса радника.

Орган самоуправне радничке контроле има право и дужност да о уоченим појавама и свом мишљењу обавести раднике, органе и службе организације код којих је уочио те појаве и органе који у организацији имају право и дужност да их отклоне, као и да сарађује са органима друштвеног надзора и контроле.

Састав, избор и опозив органа самоуправне радничке контроле и његова права, дужности и одговорности уређују се статутом и другим самоуправним актима организације у складу са законом.

Члан 108.

Сваки радник лично је одговоран за савесно вршење самоуправљачких функција.

Чланови радничког савета организације удруженог рада носе личну и материјалну одговорност за одлуке које су, противно упозорењу надлежног органа, донели ван оквира својих овлашћења. Делегати у радничком савету радне организације и сложене организације удруженог рада одговорни су радницима и радничком савету основне организације у којој су изабрани за делегата.

Чланови колегијалног извршног органа, инокосни пословодни орган и чланови колегијалног пословодног органа одговорни су за свој рад радничком савету који их је изабрао, односно именовано, и радницима организације удруженог рада у којој врше своје функције. Они су лично одговорни за своје одлуке и за извршавање одлука радничког савета и радника, као и за истинито, благовремено и потпуно обавештавање радничког савета и радника. Они носе и материјалну одговорност за штету насталу извршавањем одлука донесених на основу њихових предлога, ако су при давању тих предлога прикрили чињенице или свесно дали неистинита обавештења радничком савету или радницима.

Пословодни орган одговоран је, у оквиру својих права и дужности, и за резултате пословања организације, као и за организовање и усклађивање процеса рада у организацији.

Одговорност члана колегијалног извршног органа, инокосног пословодног органа и члана колегијалног пословодног органа утврђује се зависно од њиховог утицаја на доношење или извршавање одлука.

Материјална и друге врсте одговорности и услови одговорности уређују се законом и самоуправним актом организације удруженог рада.

Члан 109.

Одредбе о остваривању самоуправљања у организацијама удруженог рада примењују се и на раднике у радним заједницама образованим за обављање послова од заједничког интереса за више организација удруженог рада у складу са природом ових послова и заједничким интересима ради којих су ове радне заједнице образоване.

3 Самоуправљање у самоуправним интересним заједницама

Члан 110.

Самоуправним споразумом о оснивању самоуправне интересне заједнице и њеним статутом уређују се послови од заједничког интереса за чланове заједнице, начин одлучивања о тим пословима, делокруг, овлашћења и одговорности скупштине и других органа интересне заједнице и друга питања од заједничког интереса за радне људе и самоуправне организације и заједнице организоване у интересну заједницу.

Статут самоуправне интересне заједнице доноси се у складу са самоуправним споразумом о њеном оснивању.

Законом се може утврдити да самоуправни споразум о оснивању, односно статут, самоуправне интересне заједнице која обавља делатност од посебног друштвеног интереса потврђује орган друштвено-политичке

заједнице.

Члан 111.

Пословима самоуправне интересне заједнице управља скупштина. Скупштину чине делегати које радни људи и организације удруженог рада и друге самоуправне организације и заједнице, као чланови интересне заједнице, бирају и опозивају.

Делегати у скупштини раде по смерницама чланова самоуправне интересне заједнице који су их изабрали и њима су одговорни за свој рад.

У самоуправној интересној заједници коју оснивају радни људи и њихове организације и заједнице ради задовољавања својих потреба и интереса и радници организација удруженог рада које обављају делатности у области за коју се оснива интересна заједница, скупштина се организује тако да се обезбеди њихово равноправно одлучивање о међусобним правима, обавезама и одговорностима.

Скупштина може одређене извршне функције поверити својим извршним органима који су јој одговорни за свој рад.

Члан 112.

Самоуправним споразумом о оснивању интересне заједнице и другим њеним општим актима утврђује се непосредна одговорност органа управљања интересне заједнице и делегата у тим органима члановима заједнице, начин остваривања контроле чланова интересне заједнице над радом органа управљања и стручних служби и начин обавештавања чланова интересне заједнице о раду тих органа и служби и о питањима која се разматрају и решавају у интересној заједници.

Члан 113.

Кад је уставом или статутом друштвено-политичке заједнице утврђено да радни људи преко скупштина самоуправних интересних заједница учествују у одлучивању о питањима из надлежности скупштина друштвено-политичких заједница, ови радни људи организују се у оквиру интересне заједнице, односно удружују своје интересне заједнице, тако да могу учествовати у одлучивању о тим питањима у скупштини друштвено-политичке заједнице.

4 Самоуправљање у месним заједницама

Члан 114.

Право и дужност радних људи и грађана у насељу, делу насеља или у више повезаних насеља је да се, ради остваривања одређених заједничких интереса и потреба, самоуправно организују у месну заједницу.

У месној заједници радни људи и грађани одлучују о остваривању својих заједничких интереса и о солидарном задовољавању заједничких потреба у областима уређивања насеља, становања, комуналних делатности, дечије и социјалне заштите, образовања, културе, физичке културе, заштите потрошача, заштите и унапређивања човекове средине, народне одбране, друштвене самозаштите, као и другим областима живота и рада.

Ради остваривања својих заједничких интереса и потреба, радни људи и грађани, организовани у месној заједници, самоуправним споразумевањем и на други начин повезују се са организацијама удруженог рада, самоуправним интересним заједницама и другим самоуправним организацијама и заједницама, на подручју и ван подручја месне заједнице, које имају интерес, односно дужност, да учествују у задовољавању тих интереса и потреба.

Радни људи и грађани у месној заједници учествују у вршењу друштвених послова и у одлучивању о питањима од заједничког интереса у општини и ширим друштвено-политичким заједницама.

Статутом општине утврђују се начин и поступак образовања месних заједница.

Законом се могу утврдити начела поступка образовања месних заједница.

Члан 115.

Радни људи и грађани у месној заједници доносе статут месне заједнице.

Статутом месне заједнице одређују се права и дужности месне заједнице, њена организација, њени органи и односи са организацијама удруженог рада и другим самоуправним организацијама и заједницама и уређују друга питања од значаја за рад месне заједнице и живот радних људи и грађана у њој.

5 Општина**Члан 116.**

Општина је самоуправна и основна друштвено-политичка заједница, заснована на власти и самоуправљању радничке класе и свих радних људи.

У општини радни људи и грађани стварају и обезбеђују услове за свој живот и рад, усмеравају друштвени развој, остварују и усклађују своје интересе, задовољавају заједничке потребе и остварују власт и управљају другим друштвеним пословима.

Функције власти и управљања другим друштвеним пословима, осим оних које се према уставу остварују у ширим друштвено-политичким заједницама, остварују се у општини.

У остваривању својих заједничких интереса и права и дужности у општини радни људи и грађани одлучују организовани у основне организације удруженог рада, месне заједнице, самоуправне интересне заједнице, друге основне самоуправне организације и заједнице, друге облике самоуправног удруживања и друштвено-политичке организације, самоуправним споразумевањем и друштвеним договарањем и путем делегација и делегата у општинској скупштини и другим органима самоуправљања.

Члан 117.

Права и дужности општине утврђују се уставом и статутом општине.

У општини се нарочито стварају и развијају материјални и други услови за живот и рад и за самоуправно задовољавање материјалних, социјалних, културних и других заједничких потреба радних људи и грађана, усмерава и усклађује привредни и друштвени развој и уређују односи од непосредног интереса за радне људе и грађане у општини, организује вршење послова од заједничког и општег друштвеног интереса и образују органи самоуправљања и органи власти за вршење тих послова, обезбеђује непосредно извршавање закона, ако њихово извршавање законом није стављено у надлежност органа ширих друштвено-политичких заједница, обезбеђује остваривање и заштита слобода, права и дужности човека и грађанина, обезбеђује остваривање равноправности народа и народности, штити законитост и сигурност људи и имовине, уређује коришћење земљишта и добара у општој употреби, уређује и организује народна одбрана, уређују односи у стамбено-комуналној области, уређује и обезбеђује заштита и унапређивање човекове средине, организује и обезбеђује друштвена самозаштита, и организује и обезбеђује друштвена контрола.

Члан 118.

Ради задовољавања заједничких потреба у општини, радници у основним организацијама удруженог рада и други радни људи и грађани у месним заједницама, самоуправним интересним заједницама и другим самоуправним организацијама и заједницама и у општини као целини, референдумом и другим облицима личног изјашњавања, самоуправним споразумевањем и друштвеним договарањем одлучују о удруживању средстава и о њиховом коришћењу.

У оквиру законом утврђеног система извора и врста пореза, такса и осталих дажбина, радни људи у општини самостално одлучују о обиму и начину финансирања општих друштвених потреба у општини.

Члан 119.

Општине међусобно сарађују на принципима добровољности и солидарности, удружују средства и образују заједничке органе, организације и службе за вршење послова од заједничког интереса и за задовољавање

заједничких потреба и могу се удруживати у градске или регионалне заједнице.

Уставом се може одредити обавезно удруживање општина у градске или регионалне заједнице, као посебне друштвено-политичке заједнице на које се преносе одређени послови из надлежности републике, односно аутономне покрајине и општина.

Општине у градовима удружују се, у складу са уставом, у градске заједнице као посебне друштвено-политичке заједнице којима општине, у заједничком интересу, поверавају одређена права и дужности. На ове заједнице могу се пренети одређени послови из надлежности републике односно аутономне покрајине.

6 Самоуправни споразуми и друштвени договори

Члан 120.

Самоуправним споразумом и друштвеним договором радници и други радни људи самоуправно уређују међусобне односе, усклађују интересе и уређују односе од ширег друштвеног значаја.

Члан 121.

Самоуправним споразумом радници у основним и другим организацијама удруженог рада и радни људи у месним заједницама, самоуправним интересним заједницама и другим самоуправним организацијама и заједницама, у оквиру својих самоуправних права усклађују своје интересе у друштвеној подели рада и друштвеној репродукцији, удружују рад и средства и уређују међусобне односе у вези са удруживањем рада и средстава, образују радне и друге организације удруженог рада банке, пословне и друге заједнице, утврђују основе и мерила за распоређивање дохотка и расподелу средстава за личне дохотке, утврђују међусобна права, обавезе и одговорности и мере за њихово остваривање и уређују и друге односе од заједничког интереса.

Самоуправни споразум, у име учесника споразума, закључују њихови овлашћени органи.

Самоуправни споразум који се односи на остваривање неотуђивих права радника прихваћен је у основној организацији удруженог рада, односно другој самоуправној организацији или заједници, ако се са њим сагласи већина радника, односно радних људи организације, односно заједнице.

Члан 122.

Синдикат има право да даје иницијативу и предлоге за закључивање самоуправних споразума и може покренути поступак да се закључени самоуправни споразум поново размотри ако сматра да се њиме повређују самоуправна права радника и друштвено-економски односи утврђени уставом.

У поступку закључивања самоуправног споразума којим се уређују међусобни односи радника у раду или утврђују основи и мерила за распоређивање дохотка и расподелу средстава за личне дохотке, учествује и споразум потписује синдикална организација одређена статутом синдиката. Ако синдикална организација не потпише самоуправни споразум, организација удруженог рада има право да такав самоуправни споразум примењује, а синдикална организација може да покрене спор пред судом удруженог рада.

Члан 123.

Организација удруженог рада и друга самоуправна организација и заједница, која сматра да су самоуправним споразумом других организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница повређена њена права или на закону засновани интереси, може покренути поступак за поновно разматрање самоуправног споразума.

Члан 124.

Друштвеним договором организације удруженог рада, коморе и друга општа удружења, самоуправне интересне заједнице, друге самоуправне организације и заједнице, органи друштвено-политичке заједнице, синдикати и друге друштвено-политичке организације и друштвене организације обезбеђују и усклађују

самоуправно уређивање друштвено-економских и других односа од ширег заједничког интереса за учеснике договора или од општег друштвеног интереса.

Друштвени договор, у име учесника договора, закључују њихови овлашћени органи.

Члан 125.

Скупштина друштвено-политичке заједнице подстиче самоуправно споразумевање и друштвено договарање и може прописати да су одређене самоуправне организације и заједнице обавезне спровести поступак за самоуправно споразумевање, односно друштвено договарање.

Члан 126.

Самоуправни споразум, односно друштвени договор, обавезује учеснике који га закључе или му приступе.

Члан 127.

Самоуправним споразумом и друштвеним договором утврђују се мере за њихово спровођење, материјална и друштвена одговорност учесника у самоуправном споразуму и друштвеном договору и начин и услови њихове измене.

Самоуправним споразумом и друштвеним договором може се предвидети арбитража или други начин решавања спорова који настану у спровођењу споразума, односно договора.

Члан 128.

У закључивању самоуправног споразума и друштвеног договора учесници су равноправни.

Поступак споразумевања и договарања је јаван.

7 Друштвена заштита самоуправних права и друштвене својине

Члан 129.

Самоуправна права радних људи и друштвена својина су под посебном друштвеном заштитом.

Друштвену заштиту самоуправних права радних људи и друштвене својине остварују скупштине друштвено-политичких заједница и њима одговорни органи, судови, уставни судови, јавни тужилац и друштвени правобранилац самоуправљања.

Облици и начин остваривања друштвене заштите самоуправних права радних људи и друштвене својине утврђују се уставом и законом.

Члан 130.

Ако се у организацији удруженог рада или другој самоуправној организацији, односно заједници, битно поремете самоуправни односи, или теже оштете друштвени интереси, или ако организација, односно заједница, не извршава законом утврђене обавезе скупштина друштвено-политичке заједнице, под условима и по поступку који су утврђени законом, има право да распусти раднички савет, односно други одговарајући орган управљања организације удруженог рада, и да распише изборе за чланове тог органа, као и да у организацијама удруженог рада и другим самоуправним организацијама и заједницама распусти извршне органе и смени са дужности пословодне органе и раднике на руководећим радним местима, да именује привремене органе са законом утврђеним правима и дужностима, да привремено ограничи остваривање одређених самоуправних права радних људи и органа управљања и да предузме друге законом утврђене мере.

Скупштина друштвено-политичке заједнице може, у складу са законом, да обустави од извршења одлуке, друге акте и радње, којима се повређују самоуправна права радних људи и друштвена својина. Ако скупштина обустави од извршења такве акте или радње дужна је да покрене поступак пред надлежним судом.

Члан 131.

Друштвени правобранилац самоуправљања, као самостални орган друштвене заједнице, предузима мере и правна средства и врши друга законом утврђена права и дужности ради остваривања друштвене заштите самоуправних права радних људи и друштвене својине.

Друштвени правобранилац самоуправљања покреће пред скупштином друштвено-политичке заједнице, уставним судом или судовима поступак за заштиту самоуправних права радних људи и друштвене својине као и поступак за укидање или поништавање одлука и других аката којима се повређују самоуправна права и друштвена својина.

Друштвени правобранилац самоуправљања покреће поступак за заштиту самоуправних права радних људи и друштвене својине по својој иницијативи или на иницијативу радника, организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница, синдиката и других друштвено-политичких организација, државних органа и грађана.

Државни органи и органи самоуправних организација и заједница дужни су, на захтев друштвеног правобраниоца самоуправљања, пружати му податке и обавештења од интереса за вршење његове функције.

8 Скупштински систем

Члан 132.

Скупштина је орган друштвеног самоуправљања и највиши орган власти у оквиру права и дужности друштвено-политичке заједнице.

Образовање организација и надлежност скупштина друштвено-политичких заједница и њима одговорних органа уређују се уставом, односно статутом и законом, на основу јединствених начела утврђених овим уставом.

Састав, организација и надлежност Скупштине СФРЈ и њој одговорних органа у федерацији утврђују се овим уставом.

Члан 133.

Радни људи у основним самоуправним организацијама и заједницама и друштвено-политичким организацијама образују своје делегације ради непосредног остваривања својих права, дужности и одговорности и организованог учешћа у вршењу функција скупштина друштвено-политичких заједница.

У основним самоуправним организацијама и заједницама делегације образују:

- 1) радни људи у основним организацијама удруженог рада и радним заједницама које врше послове од заједничког интереса за више основних организација удруженог рада,
- 2) радни људи који раде у пољопривредној, занатској и сличним делатностима средствима рада на која постоји право својине, заједно са радницима са којима удружују свој рад и средства рада, организовани у заједнице и друге законом одређене облике удруживања,
- 3) радни људи у радним заједницама државних органа, друштвено-политичких организација и удружења и у другим радним заједницама које нису организоване као организације удруженог рада, као и активна војна лица и грађанска лица на служби у оружаним снагама Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, на начин утврђен уставом и законом,
- 4) радни људи и грађани у месним заједницама.

У образовању делегација у организацијама удруженог рада у области образовања студенти и ђаци учествују под условима и на начин који су утврђени законом.

Делегацију образују и радни људи који трајно раде у делу основне организације удруженог рада који није на територији општине на којој је седиште те организације.

У основној организацији удруженог рада, односно радној заједници са малим бројем радних људи, сви радни људи врше функцију делегације.

У друштвено-политичким организацијама функцију делегација врше њихова изабрана тела одређена њиховим статутима, односно другим одлукама.

Члан 134.

Чланове делегације бирају радни људи у основним самоуправним организацијама и заједницама из састава тих организација и заједница, непосредно и тајним гласањем.

Основне самоуправне организације и заједнице утврђују својим статутима, у складу са законом, број чланова и састав своје делегације и начин избора и опозива делегације.

Састав делегације мора да обезбеди заступљеност радника свих делова процеса рада и да одговара социјалном саставу основне самоуправне организације, односно заједнице.

Чланови делегације бирају се на четири године.

У делегацију основне организације удруженог рада не могу бити бирани радници у тој организацији који, према овом уставу, не могу бити чланови радничког савета, односно другог одговарајућег органа управљања.

Нико не може више од два пута узастопно бити биран за члана делегације исте самоуправне организације, односно заједнице.

Члан 135.

Кандидате за чланове делегација основних самоуправних организација и заједница предлажу и утврђују радни људи тих организација и заједница у Социјалистичком савезу радног народа, и то у његовим организацијама, односно у организацијама синдиката.

Кандидациони поступак спроводе организације Социјалистичког савеза радног народа, односно организације синдиката.

Право и дужност организација Социјалистичког савеза радног народа и синдиката је да, у сарадњи са другим друштвено-политичким организацијама, обезбеде такав демократски кандидациони поступак који ће омогућити радним људима да слободно изразе своју вољу у предлагању и утврђивању кандидата.

Кандидациони поступак за делегације активних војних лица и грађанских лица на служби у оружаним снагама Социјалистичке Федеративне Републике Југославије спроводе органи предвиђени савезним законом. Тим законом могу се, у складу са начелима утврђеним овим уставом и природом делатности и организацијом оружаних снага, посебно уредити и друга питања која се односе на избор и рад ових делегација.

Члан 136.

Кад се у току трајања мандатног периода скупштине друштвено-политичке заједнице оснује нова основна самоуправна организација или заједница, законом се утврђује начин укључивања њене делегације у вршењу функција скупштина друштвено-политичких заједница.

Члан 137.

Полазећи од интереса и смерница основних самоуправних организација и заједница и уважавајући интересе других самоуправних организација и заједница и опште друштвене интересе и потребе, делегација утврђује основне ставове за рад делегата у скупштини и за њихово учешће у одлучивању.

Делегације су дужне да о свом раду и раду делегата у скупштини извештавају основне самоуправне организације, односно заједнице, и за свој рад одговорне су тим организацијама, односно заједницама.

Делегација сарађује са делегацијама других самоуправних организација и заједница ради споразумног изналажења заједничких решења о питањима из надлежности скупштине и ради споразумног решавања других питања од заједничког интереса.

Члан 138.

Једна или више делегација основних самоуправних организација и заједница, повезаних радом и другим заједничким интересима или интересима у друштвено-политичкој заједници, односно делегати тих организација и заједница у скупштини општине, делегирају из састава делегација делегате у одговарајуће веће скупштине друштвено-политичке заједнице на начин утврђен уставом, односно статутом и законом.

Број делегата основних самоуправних организација, односно заједница, утврђује се сразмерно броју радних људи у тим организацијама, односно заједницама. Од овог начела може се одступити и применити и друга мерила ради обезбеђивања одговарајуће заступљености радних људи одређених области друштвеног рада, односно територијалних подручја.

Члан 139.

У скупштине друштвено-политичких заједница делегирају своје делегате радници и други радни људи и грађани организовани у друштвено-политичке организације, удружене у Социјалистички савез радног народа или као чланови организација Социјалистичког савеза радног народа.

Друштвено-политичке организације, у оквиру Социјалистичког савеза радног народа, договорно утврђују листу кандидата за делегате у скупштини друштвено-политичких заједница из реда својих делегација.

О избору ових делегата у скупштину општине изјашњавају се, на основу листе кандидата, радни људи и грађани непосредно, општим и тајним гласањем.

О избору ових делегата у скупштине ширих друштвено-политичких заједница изјашњавају се, на основу листе кандидата, већа делегата друштвено-политичких организација у скупштинама општина, тајним гласањем.

Члан 140.

Нико ко је биран за делегата на четири године не може више од два пута узастопно бити делегат у истој скупштини.

Нespoјива је функција делегата у скупштини и других законом одређених функција у органима исте друштвено-политичке заједнице.

Члан 141.

У заузимању ставова о питањима о којима се одлучује у скупштини, делегати поступају у складу са смерницама својих самоуправних организација и заједница и основним ставовима делегација, односно друштвено-политичких организација, које су их делегирале, као и у складу са заједничким и општим друштвеним интересима и потребама, а самостални су у опредељивању и гласању.

Делегат је дужан да о раду скупштине и о свом раду обавештава делегације и основне самоуправне организације и заједнице, односно друштвено-политичке организације које су га делегирале, и одговоран им је за свој рад.

Члан 142.

Делегација и сваки њен члан, као и делегат у скупштини, могу бити опозвани.

Опозив чланова делегације и делегата у скупштини врши се, у начелу, на начин и по поступку за избор делегација и делегата.

Делегација и сваки њен члан, као и делегат у скупштини, имају право да поднесу оставку.

Члан 143.

Скупштина у оквиру права и дужности друштвено-политичке заједнице утврђује политику и одлучује о основним питањима од значаја за политички, привредни, социјални и културни живот и друштвени развитак, доноси друштвени план, буџет, прописе и друге опште акте, разматра питања од заједничког интереса за организације удруженог рада и друге самоуправне организације и заједнице и усклађује њихове односе и интересе, даје иницијативу за закључивање и учествује у закључивању друштвених договора, претреса питања из области народне одбране, безбедности и друштвене самозаштите, разматра стање и

опште проблеме уставности, законитости и правосуђа, организује и врши друштвени надзор, утврђује основе организације и надлежност органа друштвено-политичке заједнице, оснива органе управе, бира, именује и разрешава одређене функционере тих органа и судије, стара се о спровођењу утврђене политике, прописа и других општих аката, утврђује политику извршавања прописа и других општих аката и обавезе органа и организација у вези с извршавањем тих прописа и општих аката, врши политичку контролу над радом свог извршног органа, органа управе и носилаца самоуправних јавних и других друштвених функција одговорних скупштини и својим смерницама усмерава рад тих органа.

Члан 144.

У скупштини се образују веће удруженог рада, као веће делегата радних људи у организацијама удруженог рада и другим самоуправним организацијама и заједницама рада, веће месних заједница, као веће делегата радних људи и грађана у месним заједницама, односно веће општина, као веће делегата радних људи и грађана у општинама, и друштвено-политичко веће, као веће делегата радних људи и грађана организованих у друштвено-политичке организације.

Члан 145.

Делокруг и начин одлучивања већа скупштина друштвено-политичких заједница утврђују се уставом, односно статутом.

Делокруг већа уређује се на начин којим се обезбеђује да веће удруженог рада учествује у одлучивању о питањима од интереса за раднике и друге радне људе у друштвеном раду, да веће месних заједница, односно веће општина, учествује у одлучивању о питањима од интереса за радне људе и грађане у месним заједницама, односно општинама, као и да друштвено-политичко веће учествује у одлучивању о питањима остваривања, развоја и заштите уставом утврђеног социјалистичког самоуправног система.

Већа скупштине одлучују о питањима из надлежности скупштине самостално, равноправно или на заједничкој седници свих већа.

Скупштине самоуправних интересних заједница за области образовања, науке, културе здравства и социјалне заштите одлучују равноправно са надлежним већима скупштине друштвено-политичке заједнице о питањима из тих области која су у надлежности скупштине одговарајуће друштвено-политичке заједнице. Ова или друга одређена права одлучивања у скупштини друштвено-политичке заједнице могу се уставом и статутом друштвено-политичке заједнице утврдити за скупштине других самоуправних интересних заједница.

Одлука о издвајању дела дохотка за заједничке и опште друштвене потребе и о намени и обиму средстава за ове потребе не може се донети ако је не усвоји веће удруженог рада.

Члан 146.

Скупштина друштвено-политичке заједнице може расписати референдум ради претходног изјашњавања радних људи о појединим питањима из њене надлежности, или ради потврђивања закона, прописа и других општих аката. Одлука донесена на референдуму обавезна је.

Члан 147.

У републикама и аутономним покрајинама образује се председништво републике, односно председништво аутономне покрајине, које представља републику, односно аутономну покрајину, и врши друга права и дужности утврђене уставом.

Члан 148.

У друштвено-политичкој заједници образује се, као извршни орган скупштине извршно веће, односно други одговарајући колегијални извршни орган.

Извршно веће је одговорно скупштини за стање у друштвено-политичкој заједници, за спровођење политике и извршавање прописа и других општих аката скупштине, као и за усмеравање и усклађивање

рада органа управе.

Члан 149.

Скупштина друштвено-политичке заједнице образује органе управе.

Органи управе спроводе утврђену политику и извршавају законе, прописе и друге опште акте скупштина и извршних већа, спроводе смернице скупштина, одговорни су за стање у областима за које су образовани, прате стање у одређеним областима и дају иницијативу за решавање питања у тим областима, решавају у управним стварима, врше управни надзор и друге управне послове, припремају прописе и друге опште акте и врше друге стручне послове за скупштину друштвено-политичке заједнице и извршно веће.

Органи управе су самостални у оквиру својих овлашћења, и за свој рад одговарају скупштини и извршном већу.

Органи управе својим радом обезбеђују ефикасно остваривање права и интереса радних људи и грађана, организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница.

Органи управе сарађују међусобно и са органима управе других друштвено-политичких заједница, као и са организацијама удруженог рада и другим самоуправним организацијама и заједницама по питањима од интереса за те организације и заједнице, и обезбеђују узајамно обавештавање.

Члан 150.

Међусобни односи органа управе појединих друштвено-политичких заједница заснивају се на правима и дужностима утврђеним уставом, статутом друштвено-политичке заједнице односно законом.

Уставом и законом утврђују се права и дужности републичких односно покрајинских органа управе у погледу извршавања закона и других прописа и општих аката, контроле извршавања тих прописа и аката, као и њихова права и дужности према општинским органима управе у извршавању тих прописа и општих аката.

Члан 151.

Изабрани и именовани функционери бирају се, односно именују, на време од четири године.

Чланови председништва друштвено-политичких заједница и председници извршних већа могу бити бирани највише два пута узастопно.

Чланови извршних већа, функционери који руководе органима управе, као и други функционери и носиоци самоуправних, јавних и других друштвених функција за које је то одредио устав или закон, могу се бирати, односно именовати, два пута узастопно, а изузетно, по посебном поступку утврђеном уставом – још за један мандатни период.

Члан 152.

Законом и на закону заснованом одлуком општинске скупштине може се организацијама удруженог рада и другим самоуправним организацијама и заједницама, друштвеним организацијама, удружењима грађана и другим организацијама поверити да у области своје делатности, својим актима уређују одређене односе од ширег интереса, да решавају у појединачним стварима о одређеним правима и обавезама и да врше друга јавна овлашћења.

Законом и на закону заснованом одлуком општинске скупштине може се одредити начин вршења јавних овлашћења која се поверавају појединим организацијама и заједницама, као и утврдити права скупштине и других органа друштвено-политичке заједнице у погледу давања смерница тим организацијама и заједницама и у погледу вршења надзора у вези са вршењем јавних овлашћења.

Глава -{III}-**СЛОБОДЕ, ПРАВА И ДУЖНОСТИ ЧОВЕКА И ГРАЂАНИНА****Члан 153.**

Слободе и права човека и грађанина, утврђени овим уставом, остварују се у међусобној солидарности људи и испуњавањем дужности и одговорности сваког према свима и свих према свакоме.

Слободе и права човека и грађанина ограничени су само једнаким слободама и правима других и уставом утврђеним интересима социјалистичке заједнице.

Свако је дужан да поштује слободе и права других и одговоран је за то.

Члан 154.

Грађани су једнаки у правима и дужностима без обзира на националност, расу, пол, језик, вероисповест, образовање или друштвени положај.

Сви су пред законом једнаки.

Члан 155.

Неприкосновено је и неотуђиво право радног човека и грађанина на самоуправљање, којим се сваком обезбеђује да одлучује о својим личним и заједничким интересима у организацијама удруженог рада, месним заједницама, самоуправним интересним заједницама и другим самоуправним организацијама и заједницама и друштвено-политичким заједницама као и у свим другим облицима свог самоуправног удруживања и међусобног повезивања.

Свако је одговоран за самоуправно одлучивање и за спровођење одлука.

Члан 156.

Грађанин који је навршио осамнаест година живота има право да бира и да буде биран за члана делегације у основној самоуправној организацији и заједници и за делегата у скупштини друштвено-политичке заједнице.

Радник у организацији удруженог рада, као и радни човек у свим облицима удруживања рада, средстава и интереса, без обзира на године живота, има право да бира и да буде биран у делегацију за скупштине друштвено-политичких заједница и да бира делегате за скупштине тих заједница.

Радник у организацији удруженог рада, као и радни човек у свим облицима удруживања рада, средстава и интереса, без обзира на године живота, има право да бира и да буде биран за члана односно делегата у органу управљања организације.

Члан 157.

Грађанин има право да подноси представке и предлоге телима и органима друштвено-политичких заједница и другим надлежним органима и организацијама, да добије одговор на њих, као и да предузима политичке и друге иницијативе од општег интереса.

Члан 158.

Свако је дужан да савесно и у интересу социјалистичког самоуправног друштва врши самоуправну јавну и другу друштвену функцију, која му је поверена.

Члан 159.

Зајемчено је право на рад.

Права стечена на основу рада неотуђива су.

Сви који управљају или располажу друштвеним средствима и друштвено-политичке заједнице дужни су да стварају све повољније услове за остваривање права на рад.

Друштвена заједница ствара услове за оспособљавање грађана који нису потпуно способни за рад, као и услове за њихово одговарајуће запослење.

Зајемчује се, под условима одређеним законом, право на материјално обезбеђење за време привремене незапослености.

Раднику може престати рад против његове воље само под условима и на начин који су утврђени законом.

Ко неће да ради а способан је за рад, не ужива права и заштиту који припадају на основу рада.

Члан 160.

Зајемчује се слобода рада.

Свако слободно бира своје занимање и запослење.

Сваком грађанину су, под једнаким условима, доступни свако радно место и функција у друштву.

Забрањен је принудан рад.

Члан 161.

Радни човек има право на услове рада који обезбеђују његов физички и морални интегритет и сигурност.

Члан 162.

Радник има право на ограничено радно време.

Радно време радника не може бити дуже од 42 часа у седмици. У одређеним делатностима и у одређеним случајевима законом се може прописати да радно време, за ограничени период, може да буде дуже од 42 часа у седмици ако то природа посла или изузетне околности захтевају.

Законом се могу одредити услови за скраћивање радног времена.

Радник има право на дневни и недељни одмор, као и на плаћени годишњи одмор у трајању од најмање осамнаест радних дана.

Радник има право на здравствену и другу заштиту и личну сигурност на раду.

Омладина, жене и инвалидна лица уживају посебну заштиту на раду.

Члан 163.

Право радника на социјално осигурање обезбеђује се обавезним осигурањем на начелима узајамности и солидарности и минулог рада, у самоуправним интересним заједницама, а на основу доприноса из личног дохотка и доприноса из дохотка организација удруженог рада, односно доприноса из средстава других организација или заједница у којима раде. Овим осигурањем радник, у складу са законом, обезбеђује себи право на здравствену заштиту и друга права за случај болести, права за случај порођаја, смањења или губитка радне способности, незапослености и старости и права на друге облике социјалног осигурања, а за чланове своје породице — право на здравствену заштиту, право на породичну пензију, као и друга права по основу социјалног осигурања.

Права из социјалног осигурања за радне људе и грађане који нису обухваћени обавезним социјалним осигурањем уређују се у складу са законом, на начелима узајамности и солидарности.

Члан 164.

Зајемчено је грађанину да на стан у друштвеној својини стиче станарско право којим му се обезбеђује да, под условима одређеним законом, трајно користи стан у друштвеној својини ради задовољавања личних и породичних стамбених потреба.

Право грађана на коришћење стана на који постоји право својине уређује се законом.

Члан 165.

Обавезно је основно школовање у трајању од најмање осам година.

Материјалне и друге услове за оснивање и рад школа и других установа за образовање грађана и за унапређивање њихове делатности обезбеђују, на начелима узајамности и солидарности, радни људи, организације удруженог рада и друге самоуправне организације и заједнице и друштвено-политичке заједнице у самоуправним интересним заједницама, у складу са законом.

Грађани имају право да, под једнаким условима утврђеним законом, стичу знања и стручну спрему на свим ступњевима образовања у свим врстама школа и у другим установама за образовање.

Члан 166.

Зајемчена је слобода мисли и опредељења.

Члан 167.

Зајемчена је слобода штампе и других видова информисања и јавног изражавања, слобода удруживања, слобода говора и јавног иступања, слобода збора и другог јавног окупљања.

Грађани имају право да путем средстава информисања изражавају и објављују своја мишљења.

Грађани, организације и удружења грађана могу, под условима одређеним законом, издавати штампу и ширити информације путем других средстава информисања.

Члан 168.

Зајемчује се право грађанина да буде обавештен о догађајима у земљи и у свету који су од интереса за његов живот и рад, као и о питањима од интереса за заједницу.

Штампа, радио и телевизија и друга средства јавног информисања и комуницирања дужни су да истинито и објективно обавештавају јавност, као и да објављују мишљења и информације органа, организација и грађана који су од интереса за јавност.

Зајемчено је право на исправку објављене информације којом се наноси повреда права или интереса човека, организације или органа.

Члан 169.

Научно и уметничко стварање је слободно.

Ствараоци научних и уметничких дела као и научних открића и техничких изума имају морална и материјална права на своје творевине. Права ствараоца на сопствене творевине не могу се користити противно интересима друштва да се нова научна достигнућа и технички изуми примењују.

Обим, трајање, ограничење, престанак и заштита права ствараоца на сопствене творевине, као и права организација удруженог рада у којима су те творевине створене као резултат удруживања рада и средстава, одређују се законом.

Члан 170.

Грађанину је зајемчена слобода изражавања припадности народу, односно народности, слобода изражавања националне културе и слобода употребе свог језика и писма.

Грађанин није дужан да се изјашњава коме народу, односно којој народности припада, ни да се опредељује за припадност једном од народа односно једној од народности.

Противуствано и кажњиво је свако пропагирање или спровођење националне неравноправности, као и свако распиривање националне, расне или верске мржње и нетрпељивости.

Члан 171.

Припадници народности имају, у складу са уставом и законом, право на употребу свог језика и писма у остваривању својих права и дужности, као и у поступку пред државним органима и организацијама које врше јавна овлашћења.

Припадници народа и народности Југославије на територији сваке републике, односно аутономне покрајине, имају право на наставу на свом језику у складу са законом.

Члан 172.

Одбрана земље је неприкосновено и неотуђиво право и највиша дужност и част сваког грађанина.

Члан 173.

Право је и дужност грађанина да учествује у друштвеној самозаштити.

Члан 174.

Исповедање вере је слободно и приватна је ствар човека.

Верске заједнице одвојене су од државе и слободне су у вршењу верских послова и верских обреда.

Верске заједнице могу оснивати само верске школе за спремање свештеника.

Противуствана је злоупотреба вере и верске делатности у политичке сврхе.

Друштвена заједница може материјално помагати верске заједнице.

Верске заједнице могу, у границама одређеним законом, имати право својине на непокретности.

Члан 175.

Живот човека је неприкосновен.

Смртна казна може се изузетно прописати и изрећи само за најтеже облике тешких кривичних дела.

Члан 176.

Зајемчује се неповредивост интегритета људске личности, личног и породичног живота и других права личности.

Забрањено је и кажњиво свако изнуђивање признања и изјава.

Члан 177.

Слобода човека је неприкосновена.

Нико не може бити лишен слободе осим у случајевима и у поступку који су утврђени законом.

Лишење слободе може трајати само док постоје законски услови за то.

Незаконито лишавање слободе је кажњиво.

Члан 178.

Лице за које постоји основана сумња да је извршило кривично дело може бити притворено и задржано у притвору само кад је то неопходно ради вођења кривичног поступка или ради безбедности људи. Притвор се одређује одлуком суда, а само изузетно, под условима одређеним законом, одлуком другог законом овлашћеног органа — најдуже до три дана.

Лицу које је притворено мора се уручити писмено образложено решење у часу притварања или најдоцније у року од 24 часа од притварања. Против овог решења то лице има право жалбе о којој суд одлучује у року од 48 часова.

Трајање притвора мора бити сведено на најкраће нужно време.

Притвор може трајати по одлуци првостепеног суда најдуже три месеца од дана притварања. Овај рок може се одлуком врховног суда продужити још за три месеца. Ако се до истека тих рокова не подигне оптужница, окривљени се пушта на слободу.

Члан 179.

Зајемчује се поштовање људске личности и људског достојанства у кривичном и сваком другом поступку, у случају лишења, односно ограничења слободе, као и за време извршавања казне.

Члан 180.

Свако има право на једнаку заштиту својих права у поступку пред судом, државним и другим органима и организацијама који решавају о његовим правима, обавезама и интересима.

Свакоме је зајемчено право на жалбу или друго правно средство против одлука судова, државних органа и других органа и организација, којима се решава о његовом праву или на закону заснованом интересу.

Правна помоћ обезбеђује се путем адвокатуре као самосталне друштвене службе и путем других видова правне помоћи.

Члан 181.

Нико не може бити кажњен за дело које пре него што је учињено није било предвиђено законом или прописом заснованим на закону као кажњиво дело и за које није била предвиђена казна.

Кривична дела и кривичне санкције могу се одредити само законом.

Кривичне санкције изриче надлежан суд у законом прописаном поступку.

Нико не може бити сматран кривим за кривично дело док то не буде утврђено правоснажном судском пресудом.

Лице које је неоправдано осуђено за кривично дело или је без основа лишено слободе има право на рехабилитацију и на накнаду штете из друштвених средстава, као и друга права утврђена законом.

Члан 182.

Зајемчено је право на одбрану.

Нико ко је достижан суду или другом органу надлежном за вођење поступка не може бити кажњен ако по закону није саслушан или ако му није дата могућност да се брани.

Окривљени има право да себи узме браниоца коме се, сагласно закону, омогућава одбрана и заштита права и интереса окривљеног. Законом се одређује у којим случајевима окривљени мора имати браниоца.

Члан 183.

Грађанима се зајемчује слобода кретања и настањивања.

Ограничавање слободе кретања и настањивања може се предвидети законом и то само да би се обезбедило вођење кривичног поступка, спречило ширење заразних болести или заштитио јавни поредак или ако то захтевају интереси одбране земље.

Члан 184.

Стан је неповредив.

Нико без решења донесеног на основу закона не сме ући у туђ стан или друге просторије, ни у њима вршити претресање против воље њиховог држаоца.

Претресању има право да присуствује лице чији се стан или просторије претресају, или члан његове породице, односно његов заступник.

Претресање се може вршити само у присуству два сведока.

Под условима предвиђеним законом службено лице може ући у туђ стан или просторије без решења надлежног органа и вршити претресање без присуства сведока ако је то неопходно ради непосредног хватања учиниоца кривичног дела или ради безбедности људи и имовине или ако је очигледно да се друкчије не би могли обезбедити докази у кривичном поступку.

Свако противправно улажење у туђ стан и друге просторије и њихово претресање забрањени су и кажњиви.

Члан 185.

Тајна писама и других средстава општења је неповредива.

Само законом може се прописати да се на основу одлуке надлежног органа може одступити од начела неповредивости тајне писма и других средстава општења ако је то неопходно за вођење кривичног поступка или за безбедност земље.

Члан 186.

Свако има право на заштиту здравља.

Законом се утврђује у којим случајевима грађани који нису осигурани имају право на заштиту здравља из друштвених средстава.

Члан 187.

Борцима, војним инвалидима и члановима породица палих бораца зајемчују се права којима се обезбеђује њихова социјална сигурност и посебна права која се утврђују законом.

Војним инвалидима обезбеђују се оспособљавање за рад, инвалидска права и други облици заштите.

Члан 188.

Мајка и дете уживају посебну друштвену заштиту.

Под посебном друштвеном заштитом су малолетници о којима се родитељи не старају као и друга лица која нису у могућности да се сама брину о себи и заштити својих права и интереса.

Члан 189.

Грађани који су неспособни за рад а немају средстава потребних за издржавање, имају право на помоћ друштвене заједнице.

Члан 190.

Породица ужива друштвену заштиту. Брак и правни односи у браку и породици уређују се законом.

Брак се пуноважно закључује слободним пристанком лица која склапају брак пред надлежним органом.

Родитељи имају право и дужност да се старају о подизању и васпитању своје деце. Деца су дужна да се старају о својим родитељима којима је потребна помоћ.

Деца рођена ван брака имају иста права и дужности као и деца рођена у браку.

Члан 191.

Право је човека да слободно одлучује о рађању деце.

Ово право се може ограничити само ради заштите здравља.

Члан 192.

Човек има право на здраву животну средину.

Друштвена заједница обезбеђује услове за остваривање овог права.

Члан 193.

Свако ко искоришћава земљиште, воду или друга природна добра дужан је да то чини на начин којим се обезбеђују услови за рад и живот човека у здравој средини.

Свако је дужан да чува природу и њена добра, природне знаменитости и реткости и споменике културе.

Члан 194.

Зајемчено је право наслеђивања.

Наслеђивање се уређује законом.

Нико не може на основу наслеђивања задржати у својини непокретности и средства рада у обиму већем него што је уставом или законом одређено.

Наслеђивање имовине лица које је уживало социјалну или другу помоћ друштвене заједнице може се законом ограничити.

Члан 195.

Свако је дужан да, под једнаким условима и сразмерно својим материјалним могућностима, доприноси задовољавању општих друштвених потреба.

Члан 196.

Дужност је свакога да другоме пружи помоћ у опасности и да солидарно с другим учествује у отклањању опште опасности.

Члан 197.

Свако је дужан да се придржава устава и закона.

Законом се одређују услови под којима је кажњиво пропуштање да се врше уставом утврђене дужности.

Члан 198.

Противуставна и кажњива је свака самовоља којом се повређује или ограничава право човека, без обзира на то ко је врши.

Нико не сме употребљавати принуду ни ограничавати права другог, осим у случајевима и у поступку који су прописани законом.

Члан 199.

Свако има право на накнаду штете коју му, у вези с обављањем службе или друге делатности државног органа, односно организације која врши послове од јавног интереса, причини својим незаконитим или неправилним радом лице или орган који врши ту службу или делатност.

Штету је дужна накнадити друштвено-политичка заједница, односно организација у којој се врши делатност или служба. Оштећени има право да, у складу са законом, захтева накнаду и непосредно од лица које је причинило штету.

Члан 200.

Држављанин Социјалистичке Федеративне Републике Југославије у иностранству ужива заштиту Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Држављанин Социјалистичке Федеративне Републике Југославије не може бити лишен држављанства, удаљен из земље ни екстрадиран.

Држављанину Социјалистичке Федеративне Републике Југославије који је одсутан из земље, а има и друго држављанство, може се само изузетно, на основу савезног закона, одузети држављанство Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, ако својим радом наноси штету међународним или другим интересима Југославије или ако одбија да врши дужности грађанина.

Члан 201.

Странци у Југославији уживају слободе и права човека утврђене овим уставом и имају друга права и дужности утврђене законом и међународним уговором.

Члан 202.

Зајемчено је право азила страним држављанима и лицима без држављанства, који се прогоне због свог залагања за демократске погледе и покрете, за социјално и национално ослобођење, за слободу и права људске личности или за слободу научног или уметничког стварања.

Члан 203.

Слободе и права зајемчени овим уставом не могу се одузети ни ограничити.

Слободама и правима утврђеним овим уставом нико се не сме користити ради рушења основа социјалистичког самоуправног демократског уређења утврђеног овим уставом, угрожавања независности земље, кршења овим уставом зајемчених слобода и права човека и грађанина, угрожавања мира и равноправне међународне сарадње, распиривања националне, расне и верске мржње или нетрпељивости или подстицања на вршење кривичних дела, нити се овим слободама може користити на начин којим се вређа јавни морал. Законом се одређује у којим случајевима и под којим условима коришћење слободама противно овом уставу повлачи ограничење или забрану њиховог коришћења.

Ове слободе и права остварују се, а дужности се испуњавају на основу овог устава. Начин остваривања појединих слобода и права може се прописати само законом, и то једино кад је овим уставом предвиђено или кад је неопходно за њихово остваривање.

Обезбеђује се судска заштита слобода и права зајемчених овим уставом.

Глава -{IV}-

УСТАВНОСТ И ЗАКОНИТОСТ

Члан 204.

Ради остваривања уставом и законом утврђених друштвено-економских и политичких односа и ради заштите слобода и права човека и грађанина, самоуправљања, друштвене својине, самоуправних и других права организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница и друштвено-политичких заједница, обезбеђује се заштита уставности и законитости.

Члан 205.

Старање о уставности и законитости је дужност судова, органа друштвено-политичких заједница, организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница, као и носилаца самоуправних, јавних и других друштвених функција.

Уставни судови обезбеђују заштиту уставности, као и законитост у складу са уставом.

Право је и дужност радних људи и грађана да дају иницијативу за заштиту уставности и законитости.

Члан 206.

Републички устав и покрајински устав не могу бити у супротности са Уставом СФРЈ.

Сви закони и други прописи и општи акти органа друштвено-политичких заједница, као и самоуправни општи акти организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница, морају бити у сагласности са Уставом СФРЈ.

Члан 207.

Сви прописи и други општи акти савезних органа морају бити у сагласности са савезним законом.

Републички и покрајински закон и други прописи и општи акти органа друштвено-политичких заједница, као и самоуправни општи акти не могу бити у супротности са савезним законом.

Ако је републички односно покрајински закон у супротности са савезним законом примениће се привремено, до одлуке уставног суда, републички, односно покрајински закон, а ако су за извршавање савезног закона одговорни савезни органи — савезни закон.

Ако орган који одлучује у појединачним стварима сматра да закон, други пропис или општи акт или самоуправни општи акт није у сагласности са савезним законом, односно да је у супротности са савезним законом, дужан је да покрене поступак пред уставним судом.

Члан 208.

Закони и други прописи и општи акти органа друштвено-политичких заједница објављују се пре него што ступе на снагу.

Самоуправни општи акти не могу се примењивати пре него што се на одговарајући начин објаве.

Члан 209.

Савезни закони и други савезни прописи и општи акти ступају на снагу најраније осмог дана од дана објављивања.

Само из нарочито оправданих разлога може се одредити да савезни закон, други пропис или општи акт ступа на снагу у року краћем од осам дана од дана објављивања или истог дана кад је објављен.

Члан 210.

Међународни уговори примењују се даном ступања на снагу, ако актом о ратификацији или уговором на основу овлашћења надлежног органа није друкчије одређено.

Судови непосредно примењују међународне уговоре који су објављени.

Члан 211.

Закони и други прописи и општи акти органа друштвено-политичких заједница не могу имати повратно дејство.

Само законом може се одредити да поједине његове одредбе, ако то захтева општи интерес, имају повратно дејство.

Кажњива дела се утврђују и казне за ова дела изричу према закону, односно другом пропису који је важио у време извршења дела, осим ако је нови закон, односно пропис, блажи за учиниоца.

Члан 212.

Сви појединачни акти и мере органа управе и других државних органа који врше извршне и управне послове, као и појединачни акти организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница које оне доносе у вршењу јавних овлашћења, морају се заснивати на закону или другом законито донесеном пропису.

Члан 213.

Државни органи, као и организације удруженог рада и друге самоуправне организације и заједнице које врше јавна овлашћења могу у појединачним стварима решавати о правима и обавезама или на основу закона примењивати мере принуде или ограничења, само у законом прописаном поступку у коме је свакоме дата могућност да брани своја права и интересе и да против донесеног акта изјави жалбу или употреби друго законом предвиђено правно средство.

Органи управе могу налагати обавезе појединим самоуправним организацијама и заједницама у погледу њиховог рада само ако су за то законом изричито овлашћени и у законом прописаном поступку.

Члан 214.

Незнање језика на коме се води поступак не сме бити сметња за одбрану и остваривање права и оправданих интереса грађана и организација.

Свакоме је зајемчено право да у поступку пред судом или другим државним органима, организацијама удруженог рада и другим самоуправним организацијама и заједницама које у вршењу јавних овлашћења решавају о правима и обавезама грађана употребљава свој језик и да се у том поступку упознаје на свом језику са чињеницама.

Члан 215.

Против решења и других појединачних аката судских, управних и других државних органа, као и против таквих аката самоуправних организација и заједница које врше јавна овлашћења, донесених у првом степену, може се изјавити жалба надлежном органу.

Законом се изузетно, у одређеним случајевима, може искључити жалба ако је на други начин обезбеђена заштита права и законитости.

Члан 216.

О законитости коначних појединачних аката којима државни органи или самоуправне организације и заједнице које врше јавна овлашћења решавају о правима или обавезама одлучује суд у управном спору, ако за одређену ствар није законом предвиђена друга судска заштита.

Само законом може се изузетно, у одређеним врстама управних ствари, искључити управни спор.

Глава -{V}-**СУДСТВО И ЈАВНО ТУЖИЛАШТВО****Члан 217.**

Судску функцију у јединственом систему власти и самоуправљања радничке класе и свих радних људи врше редовни судови као органи државне власти и самоуправни судови.

Члан 218.

Судови штите слободу и права грађана и самоуправни положај радних људи и самоуправних организација и заједница и обезбеђују уставност и законитост.

Члан 219.

Судови су у вршењу судске функције независни и суде на основу устава, закона и самоуправних општих аката.

Члан 220.

Редовни судови установљавају се законом.

Надлежност, састав и организација редовних судовова и поступак пред тим судовима утврђују се законом.

Члан 221.

Редовни судови одлучују у споровима о основним личним односима, правима и обавезама грађана и правима и обавезама друштвено-политичких заједница, изричу казне и друге мере према учиниоцима кривичних дела и других кажњивих дела одређених законом, одлучују о законитости појединачних аката државних органа и организација које врше јавна овлашћења, решавају спорове о имовинским и радним односима, ако решавање тих спорова није поверено самоуправним судовима, и решавају о другим односима кад је то законом предвиђено.

О кривичним делима војних лица и одређеним кривичним делима других лица која се односе на народну одбрану и безбедност земље, као и о другим правним стварима које се односе на спорове у вези са службом у Југословенској народној армији, суде војни судови.

Члан 222.

Редовни судови прате и проучавају друштвене односе и појаве од интереса за остваривање својих функција и дају скупштинама одговарајућих друштвено-политичких заједница и другим државним органима и самоуправним организацијама и заједницама предлоге за спречавање друштвено опасних и штетних појава и за учвршћивање законитости, друштвене одговорности и социјалистичког морала.

Редовни судови у свом делокругу имају право и дужност да обавештавају скупштину одговарајуће друштвено-политичке заједнице о примењивању закона и о раду судовова, а војни судови — Председништво СФРЈ односно Председника Републике као врховног команданта.

Члан 223.

Самоуправни судови установљавају се самоуправним актом или споразумом странака, у складу са уставом и законом. Самоуправни судови за одређене врсте спорова могу се установити и законом.

Надлежност, састав и организација самоуправног суда, као и поступак пред тим судом уређује се законом, односно актом о установљењу суда, у складу са законом.

Члан 224.

Самоуправни судови решавају уставом и законом одређене врсте спорова из друштвено-економских и других самоуправних односа, као и спорове које им повере радни људи у организацијама удруженог рада, самоуправним интересним заједницама и другим самоуправним организацијама и заједницама а настали су из међусобних односа које самостално уређују или произлазе из права којима слободно располажу ако законом није утврђено да одређене врсте спорова решавају редовни судови.

Грађани могу решавање појединих спорова о правима којима слободно располажу споразумно поверити мировним већима, или изабраним судовима или другим самоуправним судовима, ако законом није друкчије одређено.

Члан 225.

Самоуправни судови установљавају се као судови удруженог рада, арбитраже, мировна већа, избрани судови и као други облици самоуправних суда.

Члан 226.

Суд удруженог рада одлучује о постојању услова за организовање основних организација удруженог рада и радних заједница и о захтевима за заштиту права рада друштвеним средствима и других самоуправних права и друштвене својине и решава спорове о организовању и издвајању основних организација удруженог рада, о спајању, припајању и подели организација удруженог рада, о закључивању и спровођењу самоуправних споразума о удруживању и међусобним односима у удруженом раду, као и друге законом одређене врсте спорова из друштвено-економских и других самоуправних односа.

Савезним законом утврђују се начела о образовању надлежности и саставу суда удруженог рада, као и поступак пред тим судом.

Члан 227.

Расправљање пред судом је јавно.

Ради чувања тајне, заштите морала, интереса малолетника или заштите других посебних интереса друштвене заједнице, законом се одређује у којим се случајевима у расправљању може искључити јавност.

Члан 228.

Суд суди у већу.

Законом се може одредити да у одређеним стварима суди судија појединац.

Члан 229.

У суђењу учествују судије и радни људи и грађани као судије, судије-поротници или поротници, на начин утврђен законом односно актом о установљењу суда.

Законом се може прописати да у одређеним судовима и у одређеним стварима у суђењу учествују само судије.

Члан 230.

Судије и грађане који учествују у суђењу у редовном суду бира и разрешава скупштина одговарајуће друштвено-политичке заједнице.

Судије редовних суда бирају се и разрешавају на начин, под условима и по поступку којима се обезбеђују стручна способност и морално-политичка подобност за вршење судијске функције и независност судија у суђењу.

Судије и грађани који учествују у суђењу у редовном суду бирају се на одређени период и могу бити поновно бирани.

Судије, грађани и радни људи који учествују у суђењу у самоуправном суду бирају се, именују и разрешавају на начин прописан законом.

Члан 231.

Нико ко учествује у суђењу не може бити позван на одговорност за мишљење дато приликом доношења судске одлуке, а у поступку покренутом због кривичног дела учињеног у вршењу судијске функције не може бити притворен без одобрења надлежне скупштине друштвено-политичке заједнице.

Члан 232.

Судија не може вршити службу или посао који су неспојиви са судском функцијом.

Члан 233.

О жалби или другом правном средству против судске одлуке може одлучити само надлежни суд.

Законом односно актом о установљењу самоуправног суда, одређује се кад је и под којим условима против његове одлуке допуштено правно средство.

Законом се одређује под којим се условима одлука самоуправног суда може побијати и код редовног суда и уређује се извршење ових одлука.

Члан 234.

Одлуке судова имају важност и извршиве су на целој територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Члан 235.

Јавно тужилаштво је самостални државни орган који гони учиниоце кривичних и других законом одређених кажњивих дела, предузима законом одређене мере за заштиту интереса друштвене заједнице и улаже правна средства ради заштите уставности и законитости.

Јавно тужилаштво врши своју функцију на основу устава и закона а у складу с политиком утврђеном општим актима скупштина друштвено-политичких заједница.

Јавно тужилаштво има право и дужност да обавештава скупштину одговарајуће друштвено-политичке заједнице о примењивању закона и о свом раду.

Члан 236.

Војно тужилаштво гони учиниоце кривичних дела која су у надлежности војних судова и предузима одређене мере за заштиту интереса друштвене заједнице и улаже правна средства ради заштите уставности и законитости на начин прописан савезним законом.

Глава -{VI}-**НАРОДНА ОДБРАНА****Члан 237.**

Неприкосновено је и неотуђиво право и дужност народа и народности Југославије, радних људи и грађана, да штите и бране независност, суверенитет, територијалну целокупност и Уставом СФРЈ утврђено друштвено уређење Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Члан 238.

Нико нема право да призна или потпише капитулацију, нити да прихвати или призна окупацију Социјалистичке Федеративне Републике Југославије или појединог њеног дела. Нико нема право да спречи грађане Социјалистичке Федеративне Републике Југославије да се боре против непријатеља који је напао земљу. Такви акти су противуставни и кажњавају се као издаја земље.

Издаја земље је најтежи злочин према народу и кажњава се као тешко кривично дело.

Члан 239.

Права и дужности федерације и њених органа у области народне одбране утврђују се овим уставом.

Право и дужност општина, аутономних покрајина, република односно других друштвено-политичких заједница је да, у складу са системом народне одбране, свака на својој територији уређује и организује народну одбрану и да руководи територијалном одбраном, цивилном заштитом и другим припремама за одбрану земље, а у случају напада на земљу — да организује општенародни отпор и њиме руководи.

Организације удруженог рада и друге самоуправне организације и заједнице, врше право и дужност одбране земље у складу са законом, плановима и одлукама друштвено-политичких заједница, обезбеђују средства за народну одбрану и врше друге задатке од интереса за народну одбрану. Ове организације и

заједнице су одговорне за извршење тих задатака.

Члан 240.

Оружане снаге Социјалистичке Федеративне Републике Југославије штите независност, суверенитет, територијалну целокупност и овим уставом утврђено друштвено уређење Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Оружане снаге Социјалистичке Федеративне Републике Југославије чине јединствену целину и састоје се од Југословенске народне армије, као заједничке оружане силе свих народа и народности и свих радних људи и грађана, и од територијалне одбране као најширег облика организованог оружаног општенородног отпора.

Сваки грађанин који са оружјем или на други начин учествује у отпору против нападача припадник је оружаних снага Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Члан 241.

Војна обавеза грађана је општа.

Члан 242.

У погледу састава старешинског кадра и постављења на више командне и руководеће положаје у Југословенској народној армији примењује се начело што сразмерније заступљености република и аутономних покрајина.

Члан 243.

У оружаним снагама Социјалистичке Федеративне Републике Југославије обезбеђује се, у складу са Уставом СФРЈ, равноправност језика и писама народа и народности Југославије.

У командовању и војној обуци у Југословенској народној армији може се, у складу са савезним законом, употребљавати један од језика народа Југославије, а у њеним деловима — језици народа и народности.

ДЕО ТРЕЋИ

ОДНОСИ У ФЕДЕРАЦИЈИ И ПРАВА И ДУЖНОСТИ ФЕДЕРАЦИЈЕ

Глава -{I}-

ОДНОСИ У ФЕДЕРАЦИЈИ

Члан 244.

У Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији народи и народности и радни људи и грађани остварују и обезбеђују сувереност, равноправност, националну слободу, независност, територијалну целокупност, безбедност, друштвену самозаштиту, одбрану земље, међународни положај и односе земље са другим државама и међународним организацијама, систем социјалистичких самоуправних друштвено-економских односа, јединствене основе политичког система, основне демократске слободе и права човека и грађанина, солидарност и социјалну сигурност радних људи и грађана и јединствено југословенско тржиште, и усклађују заједнички привредни и друштвени развитак и друге своје заједничке интересе.

Ови заједнички интереси остварују се:

- преко савезних органа уз равноправно учешће и одговорност република и аутономних покрајина у овим органима у утврђивању и спровођењу политике федерације,
- преко савезних органа на основу одлука односно сагласности република и аутономних покрајина,
- непосредном сарадњом и договором република, аутономних покрајина, општина и других друштвено-политичких заједница,

- самоуправним споразумевањем, друштвеним договарањем и удруживањем организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница,
- делатношћу друштвено-политичких и других друштвених организација и удружења грађана,
- слободним и свестраним активностима грађана.

Уставом СФРЈ утврђује се која права и дужности у остваривању заједничких интереса врши федерација преко савезних органа, а која републичке и покрајинске скупштине преко својих делегација у Скупштини СФРЈ и непосредним одлучивањем на начин утврђен овим уставом.

Члан 245.

У Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији народи и народности су равноправни.

Члан 246.

Равноправни су језици народа и народности и њихова писма на територији Југославије. У Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији су у службеној употреби језици народа, а језици народности — у складу са овим уставом и савезним законом.

Законом и статутом друштвено-политичке заједнице и самоуправним актима организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница обезбеђује се остваривање равноправности језика и писма народа и народности у службеној употреби на подручјима на којима живе поједине народности, и утврђују се начин и услови примењивања ове равноправности.

Члан 247.

Зајемчује се свакој народности да, ради остваривања права на изражавање своје народности и културе, слободно употребљава свој језик и писмо, развија своју културу и да ради тога оснива организације и ужива друга уставом утврђена права.

Члан 248.

Поред права која су им уставом обезбеђена у другим друштвено-политичким заједницама, народности остварују суверена права и у општини као самоуправној и основној друштвено-политичкој заједници.

Члан 249.

За грађане Југославије постоји јединствено држављанство Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Сваки држављанин републике истовремено је и држављанин Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Држављанин једне републике има на територији друге републике иста права и дужности као и њени држављани.

Члан 250.

Одлуке, исправе и други појединачни акти издати од државних органа и овлашћених организација у једној републици, односно аутономној покрајини, имају исту важност и у другим републикама, односно аутономним покрајинама.

Члан 251.

Радни људи и народи и народности Југославије остварују своје економске интересе на јединственом југословенском тржишту.

На јединственом југословенском тржишту радни људи и организације удруженог рада су равноправни у обављању делатности и стицању дохотка на основу деловања законитости тржишта и друштвеног усмеравања привредног и друштвеног развоја и усклађивања односа на тржишту.

Друштвено-политичке заједнице су одговорне за обезбеђивање јединства југословенског тржишта.

Полазећи од отворености југословенског тржишта а ради остваривања заједничких интереса на основама равноправних економских односа, организације удруженог рада и друштвено-политичке заједнице успостављају и развијају економску сарадњу са иностранством у складу са утврђеном политиком и прописима.

Противустан је сваки акт и свака радња којима се нарушава јединство југословенског тржишта.

Члан 252.

Основу јединственог југословенског тржишта чине:

- слободно кретање и удруживање рада и средстава репродукције и слободна размена робе и услуга, научних достигнућа и стручних искустава на целој територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије,
- јединствен новац, јединствен монетарни и девизни систем и јединствене основе кредитног система, заједничка монетарна и девизна политика и заједничке основе кредитне политике,
- јединствен систем и заједничка политика економских односа са иностранством, јединствен царински систем и заједничка царинска политика,
- слободно образовање и удруживање организација удруженог рада и слободно вршење њихове делатности на целој територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије,
- слободно наступање на тржишту и самоуправно споразумевање и друштвено договарање о унапређивању производње и промета и о интегрисању друштвеног рада.
- усмеравање привредног и друштвеног развоја и усклађивање односа на тржишту друштвеним планирањем на основама самоуправљања.

Законом се могу прописати услови под којима се у унутрашњем промету врши размена робе и услуга.

Промет робе и услуга које су у промету на целој територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије може се ограничити само на основу савезног закона.

Савезним законом утврђују се услови размене робе и услуга и услови пословања организација удруженог рада у односима са иностранством.

Члан 253.

Запошљавање грађана је слободно на целој територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије под једнаким условима који важе у месту запослења.

Права по основу рада која су од утицаја на остваривање права из социјалног осигурања и друга слична права признају се на целој територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије без обзира на то у којој су друштвено-политичкој заједници стечена.

Услови под којима грађани могу одлазити у иностранство ради запошљавања и обављања привредних и других делатности, могу се прописати савезним законом.

Права, дужности и обавезе грађана који обављају делатност у иностранству или су запослени у иностранству утврђују се законом.

Члан 254.

Организације удруженог рада и њихове заједнице и удружења послују слободно и равноправно на целој територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, у складу са прописима који важе у месту њиховог пословања.

Противуствани су прописи и други акти и радње којима се организације удруженог рада или радни људи са територије других република и аутономних покрајина, па тиме и друге републике и аутономне покрајине, стављају у неравноправан положај.

Члан 255.

Забрањено је удруживање организација удруженог рада и свака друга делатност и радња организација и државних органа који су управљени на спречавање слободног кретања и удруживања рада и средстава и слободне размене робе и услуга, или на стварање монополског положаја на јединственом југословенском тржишту којим се стичу материјална и друга преимућства која се не заснивају на раду и стварају неравноправни односи у пословању или нарушавају други економски и друштвени односи утврђени уставом.

Члан 256.

Ако се актима органа федерације којима се утврђује или спроводи заједничка економска политика нарушава равноправност организација удруженог рада у стицању дохотка и располагању резултатима рада или се нарушава равноправност република и аутономних покрајина на јединственом југословенском тржишту, истовремено са утврђивањем заједничке економске политике, односно са доношењем мера за њено спровођење, утврђује се и обезбеђује компензација као саставни део мера заједничке економске политике за одговарајући плански период.

Члан 257.

Друштвени план Југославије заснива се на договору радних људи, организација удруженог рада, самоуправних интересних заједница и других самоуправних организација и заједница и на договору република и аутономних покрајина о економској политици од заједничког интереса.

Друштвеним планом Југославије, на основу планова и програма рада и развоја и заједнички оцењених могућности и услова развоја организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница, као и планова развоја и могућности и услова развоја република и аутономних покрајина и развоја целокупне друштвене заједнице, узимајући у обзир и међународне економске односе и међународне обавезе Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, и на тој основи усклађених заједничких интереса утврђује се заједничка економска политика и у складу с њом усмерава друштвена репродукција на основама социјалистичких самоуправних друштвено-економских односа.

Друштвеним планом Југославије утврђују се и смернице и оквири за доношење мера економске политике и других мера које у складу са правима и дужностима утврђеним овим уставом доносе органи федерације, односно органи република и аутономних покрајина, ради обезбеђивања услова за остваривање усклађених заједничких интереса удруженог рада, односно заједничких интереса република и аутономних покрајина, на јединственом југословенском тржишту.

Члан 258.

Образује се посебан фонд федерације за кредитирање бржег развоја привредно недовољно развијених република и аутономних покрајина.

Савезним законом утврђују се привредно недовољно развијене републике и аутономне покрајине, стални извори средстава фонда, посебни услови кредитирања из тих средстава и начин пословања фонда.

За потребе фонда федерације за кредитирање бржег развоја привредно недовољно развијених република и аутономних покрајина органи федерације могу расписивати обавезне зајмове.

Републици и аутономној покрајини која не може својим средствима финансирати друштвене и друге службе у републици, односно аутономној покрајини, федерација обезбеђује потребна средства под условима које одређује савезни закон.

Члан 259.

Новчани систем и основе кредитног система су јединствени.

Платни промет врши се по јединственим начелима.

Свако ко располаже друштвеним средствима, врши плаћања и друге послове платног промета и депонује новчана средства на начин одређен савезним законом.

Члан 260.

Народна банка Југославије, народне банке република и народне банке аутономних покрајина су установе јединственог монетарног система које спроводе заједничку емисиону политику коју утврђује Скупштина СФРЈ.

Народна банка Југославије издаје новчанице и ковани новац. У складу са заједничком емисионом политиком, Народна банка Југославије регулише количину новца у оптицају и, заједно са народним банкама република и народним банкама аутономних покрајина, предузима мере за спровођење те политике.

Народна банка републике, односно народна банка аутономне покрајине, у оквиру заједничке емисионе политике, предузима и друге мере потребне за спровођење кредитне политике републике, односно аутономне покрајине.

Мерама за спровођење заједничке емисионе политике не може се нико довести у неравноправан положај у погледу обављања делатности и стицања дохотка.

Члан 261.

Народна банка Југославије, народне банке република и народне банке аутономних покрајина одговорне су, у оквиру својих права и дужности, за стабилност валуте, за општу ликвидност плаћања у земљи и према иностранству и за спровођење заједнички утврђене монетарно-кредитне политике.

Народна банка Југославије, народне банке република и народне банке аутономних покрајина самостално примењују савезним законом утврђене мере којима се остварују циљеви и задаци монетарно-кредитне и девизне политике. Пословне банке и друге финансијске организације дужне су да се придржавају одлука које Народна банка Југославије, народне банке република и народне банке аутономних покрајина доносе ради остваривања те политике.

Члан 262.

Народна банка Југославије, народне банке република и народне банке аутономних покрајина примају у депозит средства друштвено-политичких заједница, а могу, у њихово име и за њихов рачун, обављати и друге банкарске послове ако је то утврђено уставом.

Народна банка Југославије прима у депозит средства федерације, обавља кредитне и друге банкарске послове за потребе Југословенске народне армије и за друге потребе народне одбране, утврђене савезним законом, као и друге законом одређене кредитне, односно банкарске послове, за рачун федерације.

Народна банка Југославије, народне банке република и народне банке аутономних покрајина не могу се бавити другом делатношћу пословних банака.

Члан 263.

Статус Народне банке Југославије и јединствено монетарно пословање народних банака република и народних банака аутономних покрајина уређују се савезним законом.

Пословима Народне банке Југославије који се односе на спровођење заједничке емисионе, монетарно-кредитне и девизне политике управља Савет гувернера. Савет гувернера у управљању тим пословима доноси одлуке и предузима мере и одговоран је за њихово спровођење.

Савет гувернера чине гувернер Народне банке Југославије, гувернери народних банака република и гувернери народних банака аутономних покрајина.

Члан 264.

Систем, извори и врсте пореза, такса и осталих дажбина уређују се законом.

Савезним законом установљавају се врсте прихода који се остварују опорезивањем производа и услуга који су у промету на целој територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и утврђују начин и висина тог опорезивања осим за производе и услуге за које начин и висину опорезивања, на основу савезног

закона, утврђују друге друштвено-политичке заједнице.

Савезним законом може се прописати ослобођење од плаћања пореза и других дажбина на средства, објекте и уређаје који служе искључиво за потребе народне одбране и државне безбедности.

Члан 265.

Републике и аутономне покрајине сарађују у области пореске политике и међусобним договорима усклађују основе пореске политике и порески систем ако то захтева обезбеђивање јединства и стабилности југословенског тржишта.

Органи федерације имају право и дужност да, ради спречавања и отклањања поремећаја на тржишту, предлажу републикама и аутономним покрајинама да на основу међусобног договора смање или повећају порезе и доприноси које утврђују друштвено-политичке заједнице, да привремено одложе трошење дела прихода друштвено-политичких заједница и да утврде заједничке основе пореске политике република, односно аутономних покрајина. Непостојање договора не спречава републике и аутономне покрајине да, у оквиру својих права и дужности, донесу прописе и друге акте у области пореске политике и пореског система.

Члан 266.

Порези и доприноси који се плаћају из дохотка основне организације удруженог рада плаћају се према прописима и у корист друштвено-политичке заједнице на чијој територији основна организација трајно обавља делатност, односно према одлуци и у корист самоуправне интересне заједнице која основној организацији удруженог рада или радницима те организације обезбеђује задовољавање потреба и интереса, односно коришћење услуга за које се плаћају доприноси самоуправној интересној заједници.

Средства која се из прихода банака распоређују основним организацијама удруженог рада и другим друштвеним правним лицима опорезују се као приход тих лица по прописима друштвено-политичке заједнице којој се плаћа порез из дохотка тих лица и у њену корист.

Порези и доприноси из личних доходака односно прихода радника и грађана, осим пореза на имовину и приходе од имовине, плаћају се, у складу са савезним законом, према прописима и у корист друштвено-политичке заједнице на чијој територији радник или грађанин живи, односно према одлуци и у корист самоуправне интересне заједнице која раднику или грађанину или члановима њихове породице обезбеђује задовољавање потреба и интереса, односно коришћење услуга за које се ти доприноси плаћају.

Члан 267.

Кад је то неопходно ради спречавања и отклањања већих поремећаја у привреди или кад то захтевају интереси народне одбране или друге ванредне потребе земље, савезним законом могу се прописати:

- границе у којима друштвено-политичке заједнице могу утврђивати своје приходе из дохотка организација удруженог рада и промета производа и услуга,
- обавезе организација удруженог рада, самоуправних интересних заједница и других самоуправних организација и заједница и друштвено-политичких заједница да образују резервна друштвена средства,
- привремена забрана располагања делом друштвених средстава за потрошњу или делом друштвених средстава за финансирање проширене репродукције од стране организација удруженог рада, самоуправних интересних заједница и других самоуправних организација и заједница и друштвено-политичких заједница,
- начин располагања вишковима прихода буџета друштвено-политичких заједница, као и вишковима прихода самоуправних интересних заједница који произлазе из законом утврђених обавеза.

Члан 268.

У остваривању права и дужности утврђених овим уставом, савезни органи утврђују политику и доносе савезне законе и друге прописе и опште акте.

У областима које су уређене савезним законом републике и аутономне покрајине, у оквиру својих права и дужности, могу доносити законе.

Ако у областима које се уређују савезним законом такав закон није донесен републике, односно аутономне покрајине, могу доносити своје законе, ако је то од интереса за остваривање њихових права и дужности.

Члан 269.

Савезни закони и други прописи и општи акти доносе се и објављују у службеном гласилу Социјалистичке Федеративне Републике Југославије у аутентичним текстовима на језицима народа Југославије утврђеним републичким уставима.

Савезни закони и други прописи и општи акти објављују се у службеном гласилу Социјалистичке Федеративне Републике Југославије као аутентични текстови и на језицима албанске и мађарске народности.

Члан 270.

Савезни закони и други прописи и општи акти обавезни су на целој територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, ако тим прописима и актима није одређено да се примењују на ужем подручју.

Члан 271.

Међународни уговори који захтевају доношење нових или измену важећих републичких односно покрајинских закона, или из којих проистичу посебне обавезе за једну или више република или аутономних покрајина, закључују се уз сагласност надлежних републичких, односно покрајинских органа. Поступак закључивања и извршавања оваквих међународних уговора уређује се савезним законом, уз сагласност републичких и покрајинских скупштина.

Републике и аутономне покрајине остварују сарадњу са органима и организацијама других држава и међународним организацијама у оквиру утврђене спољне политике Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и међународних уговора.

Општине, организације удруженог рада и друге самоуправне организације и заједнице остварују сарадњу са одговарајућим страним органима и организацијама и међународним организацијама и територијалним јединицама страних држава, у оквиру утврђене спољне политике Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и међународних уговора.

У међународном општењу примењује се начело равноправности језика народа Југославије, а сходно — и начело равноправности језика народа и народности.

Кад се међународни уговори утврђују на језицима земаља уговорница, равноправно ће се употребљавати језици народа Југославије.

Члан 272.

Савезни органи, у остваривању права и дужности федерације и у оквиру свог делокруга, одговорни су за стање у одговарајућим областима друштвеног живота, за предлагање политике и савезних закона, других прописа и општих аката, за извршавање савезних закона и других прописа и општих аката, као и за праћење спровођења политике и извршавања тих прописа и аката.

Члан 273.

Савезне законе и друге прописе и опште акте извршавају органи у републикама и аутономним покрајинама и они су одговорни за њихово извршавање, ако овим уставом није утврђено да те законе и друге прописе и опште акте непосредно извршавају и за њихово извршење одговарају савезни органи.

Републички и покрајински органи доносе прописе за извршавање савезних закона и других прописа и општих аката за чије су извршавање одговорни. У овим областима савезни органи могу, ако су за то изричито овлашћени савезним законом и у границама одређеним тим законом, доносити прописе о

техничким мерама и вођењу евиденције, као и друге прописе за извршавање савезних закона којима се у интересу целе земље обезбеђује јединствено спровођење тих закона.

У складу са одговорношћу органа у републикама и аутономним покрајинама за извршавање савезних закона и других прописа и општих аката, односи између савезних органа и органа у републикама, односно аутономним покрајинама, у погледу извршавања тих закона и других прописа и општих аката заснивају се на међусобној сарадњи, обавештавању и договарању.

Ако органи у републикама и аутономним покрајинама не извршавају савезне законе и друге прописе и опште акте за чије су извршавање одговорни, Савезно извршно веће упозориће на то извршно веће републике, односно извршно веће аутономне покрајине, и затражиће да предузму одговарајуће мере ради извршавања савезних закона, других прописа и општих аката.

Члан 274.

Савезни органи одговарају за извршавање савезних закона и других прописа и општих аката у областима у којима, по одредбама овог устава, федерација преко савезних органа обезбеђује извршавање савезних закона и других прописа и општих аката.

Ове савезне законе и друге прописе и опште акте извршавају непосредно савезни органи, а органи у републикама и аутономним покрајинама кад је то утврђено савезним законом.

Кад савезни органи непосредно извршавају савезне законе и друге прописе и опште акте, они савезним законом могу бити овлашћени да оснивају подручне органе и организационе јединице са задатком да врше одређене управне послове из надлежности савезних органа у области међународних односа, народне одбране, царина, девизне и тржишне инспекције, контроле промета робе и услуга преко државне границе, контроле мера и драгоцених метала, безбедности ваздушне пловидбе и радио-веза.

Савезни органи, у оквиру овлашћења утврђених овим уставом, доносе прописе за извршавање савезних закона и других прописа и општих аката за чије извршавање су одговорни. У тим областима органи у републикама и аутономним покрајинама могу доносити прописе за извршавање савезних закона и других прописа и општих аката само ако су за то савезним законом посебно овлашћени.

Кад је овим уставом утврђено да савезни органи уређују односе у области народне одбране, државне безбедности и међународних односа, савезни органи доносе прописе за извршавање савезних закона ако савезним законом није одређено да те прописе доносе органи у републикама односно аутономним покрајинама.

Члан 275.

Кад органи управе у републикама и аутономним покрајинама непосредно извршавају савезне законе, друге прописе и опште акте и међународне уговоре за чије су извршавање одговорни савезни органи управе, савезни органи управе могу савезним законом бити овлашћени:

— да надлежним републичким и покрајинским органима управе дају обавезне инструкције за извршавање послова за које су овлашћени савезним законом, другим прописом или општим актом,

— да врше инспекцијске послове са овлашћењима утврђеним савезним законом,

— да, у случајевима кад орган управе у републици, односно аутономној покрајини, не изврши одређени управни посао, а неизвршавање тог управног посла може изазвати теже штетне последице, изврше тај посао и о томе обавесте Савезно извршно веће, које ће о томе обавестити извршно веће републике, односно аутономне покрајине, ради договорног отклањања узрока због којих је било потребно да савезни орган управе изврши управни посао.

Републички и покрајински органи управе дужни су да, сагласно савезном закону, извештавају савезне органе управе о извршавању савезних закона и других прописа и општих аката и међународних уговора за чије су извршавање одговорни савезни органи управе.

Члан 276.

Извршно веће републике, односно извршно веће аутономне покрајине, може пред Савезним извршним већем покренути питање извршавања савезног закона, другог прописа или општег акта који је донело Веће република и покрајина Скупштине СФРЈ, ако сматра да савезни орган управе не извршава тај закон, други пропис или општи акт или да га не извршава сагласно утврђеној политици.

Члан 277.

Ако између савезних органа управе и републичких, односно покрајинских органа управе настане спор у погледу остваривања обавезе органа управе у републици, односно аутономној покрајини, да изврши савезни закон, други пропис или општи акт, Савезно извршно веће или извршно веће републике, односно аутономне покрајине, обавестиће о томе Скупштину СФРЈ.

Скупштина СФРЈ донеће одлуку о спорном питању и о обавези извршавања савезног закона, другог прописа или општег акта.

Члан 278.

Савезни органи управе опште са општинским органима управе преко одговарајућих републичких, односно покрајинских органа.

У пословима који се односе на војну обавезу и војну мобилизацију људи и материјалних средстава, као и у пословима заштите права и интереса југословенских држављана у иностранству, савезни органи управе, у складу са савезним законом, могу општити и непосредно са општинским органима управе.

Члан 279.

Сви приходи и расходи федерације утврђују се у буџету федерације.

Приходе федерације чине царине и други изворни приходи утврђени савезним законом и доприноси република и аутономних покрајина утврђени у складу са начелом равноправности и заједничком одговорношћу република и аутономних покрајина за финансирање функција федерације. Савезним законом може се одредити да се приходи од царина не уносе у буџет федерације и да се користе за потребе привреде.

Укупан износ расхода у буџету федерације утврђује се уз сагласност скупштине република и скупштина аутономних покрајина у складу са заједничком економском политиком за годину за коју се доноси буџет. У оквиру укупних расхода у буџету федерације обезбеђују се средства за финансирање функција и обавеза федерације утврђених уставом, савезним законом и другим општим актима као и средства за потребне резерве федерације. Средства за финансирање народне одбране обезбеђују се у буџету федерације према средњорочном плану развоја, изградње и опремања Југословенске народне армије и средњорочном плану задатака органа федерације у области народне одбране, утврђеним у складу с друштвеним планом Југославије.

Закони и други прописи и општи акти Скупштине СФРЈ и других органа федерације којима се стварају обавезе за буџет федерације не могу се доносити док веће Скупштине надлежно за доношење буџета не утврди да су за извршавање тих обавеза обезбеђена средства.

Федерација може оснивати фондове или преузимати кредитне и друге обавезе ван оквира укупних расхода предвиђених у буџету федерације само кад је за то овим уставом овлашћена или кад се са оснивањем фонда, односно са преузимањем таквих обавеза, сагласе републике и аутономне покрајине.

За потребе народне одбране и државне безбедности, које настану услед ванредних околности, Скупштина СФРЈ може на предлог Председништва СФРЈ, самостално утврдити изворе средстава, односно преузети кредитне или друге обавезе ради обезбеђења тих потреба, ако се те потребе не могу обезбедити из буџета или из резерви буџета федерације.

Глава -{II}-

ПРАВА И ДУЖНОСТИ ФЕДЕРАЦИЈЕ

Члан 280.

Социјалистичку Федеративну Републику Југославију представљају овим уставом одређени савезни органи.

Члан 281.

Федерација преко савезних органа:

- 1) обезбеђује независност и територијалну целокупност Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и штити њен суверенитет у међународним односима, одлучује о рату и миру,
- 2) обезбеђује систем социјалистичких самоуправних друштвено-економских односа и јединствене основе политичког система,
- 3) уређује основна права радника у удруженом раду којима се обезбеђује њихов овим уставом утврђени положај у самоуправним и друштвено-економским односима и основна права и обавезе организација удруженог рада самоуправних интересних заједница, других самоуправних организација и заједница и друштвено-политичких заједница у погледу средстава у друштвеној својини, уређује основна права радних људи ради обезбеђења њихове социјалне сигурности и солидарности, утврђује начела о положају, правима и дужностима друштвеног правобраниоца самоуправљања,
- 4) уређује основе облигационих односа (општи део облигација) и уговорне и друге облигационе односе у области промета робе и услуга, основне својинско-правне односе, основне односе којима се обезбеђује јединство југословенског тржишта, основне имовинско-правне и друге материјално-правне односе у области поморства, унутрашње и ваздушне пловидбе; ауторско право,
- 5) уређује основе система друштвеног планирања и утврђује друштвени план Југославије, утврђује основе припрема привреде и друштвених служби за функционисање у рату, уређује монетарни систем, утврђује законска средства плаћања и политику емисије новца и обезбеђује њено спровођење, уређује платни промет у земљи и са иностранством, образовање новчаних и девизних резерви и располагање њима кад је то од интереса за целу земљу, уређује основе кредитног и банкарског система, кредитне и друге облике улагања домаћих лица у иностранству и страних лица у Југославији и доноси прописе за извршавање савезних закона у овим областима кад је то у интересу целе земље утврђено савезним законом, уређује основе система осигурања имовине и лица, уређује и обезбеђује систем мера којима се спречава нарушавање јединства југословенског тржишта, уређује систем друштвене контроле цена и обезбеђује непосредну контролу цена робе и услуга од интереса за целу земљу, уређује и обезбеђује савезне робне резерве за обезбеђивање потреба земље у случају рата и других ванредних прилика и ради обезбеђења стабилности тржишта у случају већих поремећаја на тржишту, уређује и обезбеђује мере заштите од монопола и нелојалне конкуренције, уређује и спроводи мере ограничења тржишта и слободног промета робе и услуга од интереса за целу земљу у случају елементарних несрећа и несташице добара неопходних за потребе привреде и живот грађана као и кад то захтевају интереси народне одбране, уређује систем спољнотрговинског и девизног пословања и другог економског пословања са иностранством и обезбеђује извршавање савезних закона у тим областима, уређује царински систем, царинску тарифу и мере ванцаринске заштите и обезбеђује њихово спровођење, уређује услове за отварање и рад царинских зона, уређује и обезбеђује кредитирање бржег развоја привредно недовољно развијених република и аутономних покрајина, утврђује и обезбеђује приходе који по овом уставу припадају федерацији, уређује основе друштвеног система информисања и положај и основе функционисања Службе друштвеног књиговодства, уређује основе правног положаја и пословања организација удруженог рада и организација пословног удруживања на јединственом привредном подручју Југославије, уређује удруживање организација удруженог рада и њихових удружења у привредну комору за територију Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, уређује обавезно удруживање организација удруженог рада у заједнице кад то захтева технолошко јединство система у појединим областима и кад је то

од интереса за целу земљу, уређује услове под којима грађани могу одлазити у иностранство ради обављања привредних и других делатности и запошљавања, и обезбеђује заштиту грађана Социјалистичке Федеративне Републике Југославије на раду у иностранству,

6) уређује основе система народне одбране и стара се о његовом спровођењу, уређује основна права и дужности радних људи и грађана, организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница, друштвено-политичких и других друштвених организација у области народне одбране, уређује основна права и дужности друштвено-политичких заједница у остваривању система народне одбране, уређује посебна права и обавезе организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница у погледу приоритетне производње и пружања услуга за потребе народне одбране и производње наоружања и војне опреме, уређује прилагођавање просторних и урбанистичких планова и инвестиционе изградње потребама одбране земље, утврђује основе планова и припремних мера за одбрану земље, проглашава мобилизацију, уређује руковођење и командовање оружаним снагама Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и остварује врховно командовање оружаним снагама, уређује и организује Југословенску народну армију и руководи и командује њоме, уређује управљање и располагање друштвеним средствима која се користе у Југословенској народној армији и за њене потребе, уређује војну обавезу грађана и заштиту чланова породица лица на обавезној војној служби, уређује статусна и друга питања лица на служби у Југословенској народној армији и војних лица, уређује посебна права и дужности војних лица у вези са службом у оружаним снагама, уређује и обезбеђује војно школство и научноистраживачки рад за потребе оружаних снага, уређује и организује војне судове и војно тужилаштво, уређује и обезбеђује социјално осигурање и заштиту војних лица, односно војних осигураника и њихових породица; уређује и обезбеђује основна права бораца војних инвалида и породица палих бораца,

7) утврђује спољну политику Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и стара се о њеном спровођењу, одржава политичке, економске и друге односе са другим државама и међународним организацијама, унапређује и подстиче сарадњу са земљама у развоју и обезбеђује средства за развој економских односа са тим земљама и остваривање солидарности са ослободилачким покретима, закључује, ратификује и обезбеђује извршавање међународних уговора, обезбеђује извршавање међународних обавеза Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, штити држављане Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и њихове интересе и интересе домаћих правних лица у иностранству, уређује остваривање међународних односа, уређује организацију и делатност служби иностраних послова федерације,

8) уређује основе система заштите овим уставом утврђеног поретка (државна безбедност), обезбеђује делатност службе државне безбедности која је неопходна за остваривање овим уставом утврђене одговорности савезних органа и усклађује рад органа који врше послове државне безбедности,

9) уређује држављанство Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, утврђује основне податке за матичне књиге и личне карте, утврђује празнике и одликовања Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, утврђује химну Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, уређује употребу печата, грба и заставе Социјалистичке Федеративне Републике Југославије,

10) уређује контролу промета робе и услуга преко државне границе и режим преласка преко државне границе, положај, боравак и заштиту странаца у Југославији, заштиту живота и здравља људи од заразних болести које угрожавају целу земљу, стављање у промет лекова, заштиту животиња од заразних болести и заштиту биља од болести и штеточина, кад угрожавају целу земљу, стављање у промет средстава за заштиту животиња и биља и контролу преношења животиња и биља преко државне границе, уношење и растурање и ширење стране штампе и других средстава јавног информисања и комуницирања и обезбеђује извршавање савезних прописа у тим областима кад је то, у интересу целе земље, утврђено савезним законом, уређује режим обалног мора који је од интереса за међународне односе Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, одбрану и безбедност земље и јединство југословенског тржишта као и начин коришћења права

која Југославија има у епиконтиненталном појасу и на отвореном мору, уређује контролу путничког саобраћаја преко државне границе, уређује правни положај страних правних лица у Југославији, уређује правни положај представника страних држава, страних и међународних организација, уређује представљање и заступање страних привредних и других организација, уређује заштиту и унапређивање човекове средине који су од интереса за целу земљу и међународну заједницу, уређује промет и превоз експлозива и радиоактивних и других опасних материја и превоз запаљивих течности и гасова, кад је то од интереса за целу земљу, уређује промет отрова и производњу и промет опојних дрога, уређује основе режима вода од интереса за две или више република, односно аутономних покрајина, уређује положај иностраних информативних установа и представника иностраних средстава информисања, прописује ограничење или забрану слободе коришћења штампе и других видова јавног информисања и комуницирања који су уперени против основа социјалистичког демократског уређења утврђеног овим уставом или који угрожавају независност земље, мир или равноправну међународну сарадњу, утврђује елементе картографских података који су од значаја за одбрану и безбедност земље и за општу употребу картографских публикација, уређује положај и овлашћења Црвеног крста Југославије и других организација које на основу савезних закона и међународних уговора врше јавна овлашћења, уређује обележавање и одржавање гробаља и гробова припадника савезничких армија и других страних армија на територији Социјалистичке Федеративне Републике Југославије,

11) уређује и обезбеђује безбедност ваздушне пловидбе, уређује основе безбедности у осталим областима саобраћаја, уређује питања која се односе на пловне путеве на водама на којима важи међународни или међудржавни режим пловидбе и обезбеђује извршавање савезних прописа у тој области кад је то у интересу целе земље, утврђено савезним законом, уређује питања система веза која су од значаја за безбедност земље и технолошко јединство система веза, уређује међународне везе и радио-везе и обезбеђује извршавање савезних прописа у области међународних веза и радио-веза кад је то, у интересу целе земље, утврђено савезним законом,

12) уређује опште услове и начела за изрицање санкција за кривична дела и привредне преступе, систем санкција, услове за гашење санкција и за рехабилитацију и општа правила о примени васпитних мера и кажњавању малолетника (општи део кривичног закона и закона о привредним преступима), одређује кривична дела против основа социјалистичког самоуправног друштвеног уређења Југославије и безбедности земље, човечности и међународног права, против угледа Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, њених органа и представника, против угледа стране државе и организације и против угледа њихових шефова, односно представника, против службене дужности службених лица у савезним органима, против оружаних снага, као и кривична дела и привредне преступе којима се нарушава јединство југословенског тржишта или повређују савезни прописи, утврђује одговорност и санкције за прекршаје којима се повређују савезни прописи, уређује прекршајни поступак који воде савезни органи, уређује општи управни поступак, уређује кривични поступак и друге судске поступке, осим посебних поступака у областима у којима друштвене односе уређују републике, односно аутономне покрајине, својим прописима, уређује амнестију и помиловање за кривична дела предвиђена савезним законом,

13) уређује систем мерних јединица и обезбеђује контролу мера и драгоцених метала, уређује заштиту проналазака, техничких унапређења, жигова, знакова квалитета, ознака порекла производа, узорака и модела, као и стандарде, техничке нормативе и норме квалитета производа и услуга, и обезбеђује извршавање савезних прописа у овим областима кад је то, у интересу целе земље, утврђено савезним законом,

14) уређује и организује прикупљање, евидентирање и обраду статистичких и других података о стању у појединим областима друштвеног живота, о стању и кретању становништва, о економским и другим појавама, као и других података од интереса за целу земљу,

15) уређује решавање сукоба републичког, односно покрајинског закона са законима других република, односно аутономних покрајина (колизионе норме) и сукоба надлежности између републичких, односно покрајинских органа са територија разних република, уређује решавање сукоба закона са прописима других земаља,

16) уређује и обезбеђује организацију, надлежност и начин рада савезних органа и материјалне и друге односе савезних органа, изборе за савезне органе, права и дужности савезних органа у погледу средстава у друштвеној својини којима се они користе, положај, организацију и начин рада установа и школа које федерација оснива за вршење послова од интереса за остваривање функција федерације и односе савезних органа према тим установама и школама, права, дужности и одговорности радника из рада и по основу рада у савезним органима и у установама и школама које оснива федерација,

17) штити уставност утврђену овим уставом и законитост у складу са овим уставом,

18) врши друга права и дужности утврђене овим уставом.

Кад је то овим уставом утврђено, ова права и дужности савезни органи врше на основу одлука, односно сагласности републичких и покрајинских органа, на начин утврђен овим уставом.

ДЕО ЧЕТВРТИ

ОРГАНИЗАЦИЈА ФЕДЕРАЦИЈЕ

Глава -{I}-

СКУПШТИНА СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

1 Положај и надлежност

Члан 282.

Скупштина Социјалистичке Федеративне Републике Југославије је орган друштвеног самоуправљања и највиши орган власти у оквиру права и дужности федерације.

Скупштина СФРЈ врши своја права и дужности на основу и у оквиру овог устава и савезних закона.

Члан 283.

Скупштина СФРЈ:

- 1) одлучује о промени Устава СФРЈ,
- 2) претреса и утврђује основе унутрашње политике и спољну политику СФРЈ, доноси савезне законе и друге прописе и опште акте,
- 3) доноси друштвени план Југославије, буџет федерације и завршни рачун федерације,
- 4) одлучује о промени граница Социјалистичке Федеративне Републике Југославије,
- 5) одлучује о рату и миру, ратификује међународне уговоре о политичкој и војној сарадњи и међународне уговоре који захтевају доношење нових или мењање важећих закона,
- 6) утврђује политику извршавања савезних закона, других прописа и општих аката и обавезе савезних органа у вези са извршавањем тих прописа и аката,
- 7) бира Председника Републике и проглашава избор Председништва СФРЈ,
- 8) бира и разрешава председника и чланове Савезног извршног већа,
- 9) бира и разрешава председника и судије Уставног суда Југославије и Савезног суда, именује и разрешава савезног друштвеног правобраниоца самоуправљања, именује и разрешава савезне секретаре, савезног јавног тужиоца и друге овим уставом и савезним законом одређене функционере у савезним органима и чланове колегијалних тела,

10) врши политичку контролу над радом Савезног извршног већа и савезних органа управе, врши друштвени надзор,

11) врши и друге послове утврђене овим уставом.

2 Већа и њихов делокруг

Члан 284.

Права и дужности Скупштине СФРЈ врше Савезно веће и Веће република и покрајина према одредбама овог устава.

Савезно веће сачињавају делегати самоуправних организација и заједница и друштвено-политичких организација у републикама и аутономним покрајинама.

Веће република и покрајина сачињавају делегације скупштина република и скупштина аутономних покрајина.

Члан 285.

Савезно веће:

1) одлучује о промени Устава СФРЈ,

2) утврђује основе унутрашње политике и спољну политику Социјалистичке Федеративне Републике Југославије,

3) доноси савезне законе, осим савезних закона које доноси Веће република и покрајина, даје аутентично тумачење савезних закона које доноси,

4) утврђује политику извршавања савезних закона и других прописа и општих аката које доноси, као и обавезе савезних органа у вези са извршавањем тих прописа и аката,

5) доноси буџет федерације и завршни рачун федерације,

6) одлучује о промени граница Социјалистичке Федеративне Републике Југославије,

7) одлучује о рату и миру,

8) ратификује међународне уговоре о политичкој и војној сарадњи и међународне уговоре који захтевају доношење нових или мењање важећих закона које оно доноси,

9) утврђује основе организације савезних органа и њихову надлежност,

10) претреса, у оквиру свог делокруга, извештаје Савезног извршног већа и савезних органа управе, врши политичку контролу над радом ових органа и својим смерницама усмерава њихов рад,

11) претреса мишљења и предлоге Уставног суда Југославије о остваривању заштите уставности и законитости пред тим судом,

12) претреса извештаје Савезног суда и савезног јавног тужиоца о примењивању савезних закона, о општим проблемима правосуђа и о раду Савезног суда и савезног јавног тужиоца,

13) претреса извештаје, мишљења и предлоге савезног друштвеног правобраниоца самоуправљања,

14) даје амнестију за кривична дела одређена савезним законом,

15) врши верификацију мандата и одлучује о мандатно-имунитетским питањима делегата у Већу,

16) доноси пословник о свом раду,

17) врши и друге послове из надлежности Скупштине СФРЈ који нису у делокругу Већа република и покрајина или које не врши равноправно са тим већем.

Члан 286.

Веће република и покрајина обезбеђује усаглашавање ставова скупштина република и скупштина аутономних покрајина у областима у којима доноси савезне законе и друге опште акте на основу

сагласности тих скупштина.

Веће република и покрајина на основу сагласности скупштина република и скупштина аутономних покрајина:

- 1) доноси друштвени план Југославије,
- 2) утврђује политику и доноси савезне законе којима се утврђују односи у областима монетарног система и емисије новца, девизног система, спољнотрговинског промета, кредитних и других економских односа с иностранством, образовања новчаних и девизних резерви и располагања њима, кад је то од интереса за целу земљу, царинске и ванцаринске заштите, друштвене контроле цена производа и услуга, кредитирања бржег развоја привредно недовољно развијених република и аутономних покрајина, утврђивања прихода друштвено-политичких заједница који се остварују опорезивањем производа и услуга у промету, система и извора средстава за финансирање федерације, утврђивања мера ограничења тржишта и слободног промета робе и услуга и мера које су основа за компензацију и начина и облика компензације, удруживања организација удруженог рада које обављају привредну делатност и њихових удружења у привредну комору за целу територију Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и обавезног удруживања организација удруженог рада у заједнице, даје аутентично тумачење савезних закона које доноси,
- 3) утврђује укупан обим расхода буџета федерације за сваку годину,
- 4) одлучује о оснивању фондова и преузимању обавеза федерације, осим кад су према одредбама овог устава савезни органи овлашћени да самостално оснивају фондове и преузимају обавезе за федерацију,
- 5) ратификује међународне уговоре који захтевају доношење нових ичи мењање важећих закона које оно доноси,
- 6) доноси пословник о свом раду.

Веће република и покрајина самостално:

- 1) доноси, кад је то предвиђено овим уставом, законе о привременим мерама,
- 2) утврђује, на предлог Председништва СФРЈ, изворе и обим средстава и одлучује о преузимању кредитних и других обавеза за потребе народне одбране и државне безбедности које настану услед ванредних околности,
- 3) претреса, у оквиру свог делокруга, извештаје Савезног извршног већа и савезних органа управе, врши политичку контролу над радом ових органа и својим смерницама усмерава њихов рад,
- 4) утврђује политику извршавања савезних закона, других прописа и општих аката које доноси, као и обавезе савезних органа у вези са извршавањем тих прописа и аката,
- 5) врши верификацију мандата и одлучује о мандатно-имунитетским питањима делегата у Већу.

Члан 287.

Савезно веће и Веће република и покрајина могу о питањима из свог делокруга доносити одлуке, декларације, резолуције и препоруке.

Члан 288.

Савезно веће и Веће република и покрајина равноправно:

- 1) бирају и разрешавају председника и потпредседника, односно потпредседнике Скупштине СФРЈ,
- 2) бирају и разрешавају председника и чланове Савезног извршног већа, именују и разрешавају савезне секретаре и друге овим уставом и савезним законом одређене функционере и чланове колегијалних тела у савезним органима,
- 3) бирају и разрешавају председника и судије Уставног суда Југославије и Савезног суда, именују и разрешавају савезног друштвеног правобраниоца самоуправљања, именују и разрешавају савезног јавног тужиоца,

- 4) бирају и разрешавају чланове Савета федерације,
- 5) ратификују међународне уговоре који захтевају доношење нових или измену важећих републичких и покрајинских закона;
- 6) доносе одлуке о продужењу мандата делегата у Скупштини СФРЈ,
- 7) доносе пословник о заједничком раду већа Скупштине СФРЈ и о њиховим заједничким радним телима и одлуку о организацији и раду служби Скупштине СФРЈ.

Члан 289.

Предлог о избору, именовању или разрешењу савезних функционера сматра се усвојеним ако су такав предлог прихватила оба већа. Ако поднесени предлог не прихвати једно веће, овлашћени предлагач подноси нови предлог.

Члан 290.

Закон о ратификацији међународног уговора, одлука о продужењу мандата делегата, пословник о заједничком раду већа Скупштине СФРЈ и одлука о организацији и раду служби Скупштине СФРЈ сматрају се донесеним ако су усвојени у истоветном тексту у оба већа. Ако закон о ратификацији, одлука или пословник нису усвојени у истоветном тексту у оба већа, спорни акт скида се са дневног реда већа и може бити поново стављен на дневни ред још на две узастопне седнице већа.

Ако ни после тога оба већа не усвоје спорни акт сматра се да одлука о продужењу мандата делегата није ни донесена, доношење закона о ратификацији међународног уговора одлаже се за три месеца, а до усвајања пословника о заједничком раду већа Скупштине СФРЈ примењиваће се пословник у тексту који је усвојило Савезно веће.

3 Састав и начин избора већа

Члан 291.

Савезно веће сачињавају по тридесет делегата самоуправних организација и заједница и друштвено-политичких организација из сваке републике, односно по двадесет делегата из сваке аутономне покрајине.

Кандидациони поступак спроводи Социјалистички савез радног народа.

Кандидате за делегате за Савезно веће предлажу делегације основних самоуправних организација и заједница из реда чланова делегација тих организација и заједница и друштвено-политичке организације у оквиру Социјалистичког савеза радног народа из реда својих делегација.

Листу кандидата за делегате за Савезно веће утврђује кандидациона конференција Социјалистичког савеза радног народа.

Делегате за Савезно веће бирају, на основу листе кандидата, скупштине општина са територије републике, односно аутономне покрајине, тајним гласањем.

Избор и опозив делегата за Савезно веће уређује се савезним законом.

Кандидациони поступак за избор делегата у Савезно веће на место делегата коме је пре истека мандатног периода престао мандат, уређује се савезним законом.

Члан 292.

Веће република и покрајина сачињавају по дванаест делегата из скупштине сваке републике и по осам делегата из скупштине сваке аутономне покрајине.

Делегацију у Већу република и покрајина бирају и опозивају сва већа скупштине републике, односно скупштине аутономне покрајине, на заједничкој седници тајним гласањем.

Делегати изабрани у Веће република и покрајина задржавају мандат у скупштинама у којима су изабрани.

4 Начин рада и одлучивања у већима

Члан 293.

Сваки делегат и радно тело у Савезном већу имају право предлагања савезних закона и других прописа и општих аката из делокруга Већа.

Члан 294.

Савезно веће одлучује већином гласова на седници на којој присуствује већина делегата ако овим уставом није предвиђена посебна већина.

Кад је на дневном реду Савезног већа предлог закона, другог прописа или општег акта, односно друго питање од општег интереса за републику, односно аутономну покрајину, и за равноправност народа и народности, на захтев већине делегата из једне републике, односно аутономне покрајине, спровешће се посебан поступак разматрања и одлучивања о таквом закону или другом општем акту, односно питању, утврђен пословником о раду Савезног већа.

Члан 295.

Веће република и покрајина одлучује на седници на којој су заступљене све делегације скупштина република и скупштина аутономних покрајина и којој присуствује већина делегата у Већу.

О питањима о којима се одлучује на основу сагласности скупштина република и скупштина аутономних покрајина, Веће одлучује по делегацијама. Одлука се сматра донесеном ако су за њу гласале све делегације у Већу.

Веће доноси законе о привременим мерама двотрећинском већином гласова свих делегата у Већу.

О другим питањима из свог делокруга, као и о питањима о којима равноправно одлучује са Савезним већем, Веће република и покрајина одлучује већином гласова присутних делегата у Већу.

Члан 296.

У заузимању ставова и опредељивању о питањима о којима се одлучује у Већу република и покрајина, делегација скупштине републике, односно скупштине аутономне покрајине, заступа ставове те скупштине.

Делегација скупштине републике, односно скупштине аутономне покрајине, обавештава своју скупштину о раду Већа република и покрајина, о свом раду који се односи на питања која то веће разматра и о ставовима других делегација о тим питањима, и учествује у заузимању ставова скупштине републике, односно скупштине аутономне покрајине.

Члан 297.

Савезно веће образује радна тела за припремање и разматрање предлога закона, других прописа и општих аката, за праћење спровођења политике и извршавања закона, других прописа и општих аката које оно доноси, као и за проучавање и претресање других питања из делокруга Већа.

Веће република и покрајина образује радна тела за усаглашавање ставова у припремању закона, других прописа и општих аката и за разматрање других питања из делокруга Већа. Радна тела се образују из реда делегата у Већу, сагласно начелу равноправне заступљености република и одговарајуће заступљености аутономних покрајина. У раду радних тела која се образују ради усаглашавања ставова у припремању закона и других општих аката учествују и представници Савезног извршног већа.

Већа Скупштине СФРЈ образују заједничку комисију за питања избора и именовања а могу образовати и друга заједничка радна тела за разматрање питања од заједничког интереса.

Пословницима већа и пословником о заједничком раду већа Скупштине СФРЈ могу се радним телима већа и заједничким радним телима Скупштине СФРЈ дати овлашћења да врше анкете и да захтевају од државних органа и самоуправних организација и заједница потребна обавештења, податке и исправе, као и друга овлашћења ради вршења њихових задатака. Ова радна тела не могу имати истражне и друге судске функције.

5 Доношење аката у Већу република и покрајина на основу сагласности скупштина република и аутономних покрајина**Члан 298.**

Право предлагања савезних закона и других општинских аката из делокруга Већа република и покрајина, који се доносе на основу сагласности скупштина република и скупштина аутономних покрајина, има свака делегација и радно тело Већа, скупштина републике, односно скупштина аутономне покрајине и Савезно извршно веће.

Члан 299.

Веће република и покрајина, на основу дате сагласности скупштина република и скупштина аутономних покрајина и усаглашавања ставова у Већу о предлозима и примедбама тих скупштина на нацрт закона или другог општег акта, утврђује предлог закона односно другог општег акта.

Члан 300.

Кад Веће република и покрајина утврди предлог закона или другог општег акта, доставља га скупштинама република и скупштинама аутономних покрајина, које одлучују о давању сагласности на предлог у целини.

Скупштина републике, односно скупштина аутономне покрајине, може приликом одлучивања о нацрту закона или другог општег акта овластити своју делегацију у Већу република и покрајина да у име скупштине да сагласност на предлог закона или другог општег акта у целини.

Члан 301.

Ако се не постигне сагласност скупштина република и скупштина аутономних покрајина о предлогу закона или другог општег акта које Веће република и покрајина доноси на основу сагласности тих скупштина, Савезно извршно веће предложиће Председништву СФРЈ да се донесе закон о привременим мерама, ако сматра да је решавање одређених питања о којима није постигнута сагласност скупштина република и скупштина аутономних покрајина неопходно ради спречавања или отклањања већих поремећаја на тржишту, или да би због нерешавања тих питања могла настати знатна штета за друштвену заједницу, или би могли бити угрожени интереси народне одбране, или би могли настати неравноправни економски односи између република и аутономних покрајина, или ако сматра да се не би могле испуњавати обавезе према недовољно развијеним републикама и аутономним покрајинама или обавезе Социјалистичке Федеративне Републике Југославије према другим земљама и међународним организацијама.

Ако се Председништво СФРЈ сагласи да је привремена мера коју је предложило Савезно извршно веће неопходна, Савезно извршно веће утврђује предлог закона о привременим мерама и подноси га Скупштини СФРЈ.

Члан 302.

Ако предлог закона о привременим мерама није у Већу република и покрајина усвојен двотрећинском већином гласова свих делегата у Већу, Председништво СФРЈ може прогласити да се такав закон, у тексту за који је гласала већина свих делегата у Већу, примењује до коначног доношења закона по одредбама овог устава.

Члан 303.

Закон о привременим мерама остаје на снази до коначног доношења закона у Већу република и покрајина на основу сагласности скупштина република и скупштина аутономних покрајина, а најдуже једну годину од дана његовог доношења.

Ако се до истека важења закона о привременим мерама у Већу република и покрајина не донесе закон на основу сагласности скупштина република и скупштина аутономних покрајина, поступак за доношење закона о привременим мерама се понавља.

Члан 304.

Ако се до дана кад се мора донети буџет федерације не постигне сагласност скупштина република и скупштина аутономних покрајина у погледу укупног обима средстава за финансирање федерације, потребе федерације привремено ће се финансирати на основу буџета из претходне године.

6 Права и дужности делегата и делегација

Члан 305.

Сваки делегат у већима Скупштине СФРЈ и свака делегација у већу република и покрајина има право да, у оквиру делокруга већа, покрене питања, да поставља питања Савезном извршном већу и функционерима који руководе савезним органима управе, да тражи обавештења, да предлаже већу да захтева подношење извештаја о раду тих органа, да тражи стручну помоћ и да добије обавештења потребна за вршење своје функције.

Најмање десет делегата у Савезном већу и свака делегација у Већу република и покрајина могу у Већу поднети интерпелацију за претресање одређених политичких питања у вези са радом Савезног извршног већа.

Члан 306.

Делегат у Скупштини СФРЈ ужива имунитет.

Делегат не може бити позван на кривичну одговорност, притворен или кажњен за изражено мишљење или давање гласа у већу чији је члан и у Скупштини СФРЈ.

Делегат не може бити притворен без одобрења већа чији је члан нити се против њега, ако се позове на имунитет, може покренути кривични поступак без одобрења већа.

Делегат може бити притворен без одобрења већа чији је члан само ако је затечен у вршењу кривичног дела за које је прописана казна строгог затвора у трајању дужем од пет година. У таквом случају државни орган који је делегата лишио слободе дужан је да о томе обавести председника већа, који тај случај износи пред веће ради одлучивања да ли ће се поступак наставити односно да ли ће решење о лишењу слободе остати на снази.

Веће може одлучити да се примени имунитет према делегату који се није позвао на имунитет, ако је то потребно ради вршења његове функције.

Ако веће није на окупу, одобрење за лишење слободе, односно за настављање кривичног поступка, даје и о примени имунитета делегата одлучује мандатно-имунитетска комисија одговарајућег већа, уз накнадну потврду већа.

Члан 307.

Мандат делегата у већима Скупштине СФРЈ траје четири године.

Избори делегата у већа Скупштине СФРЈ морају се одржати најдоцније на петнаест дана пре истека изборног периода делегата којима мандат истиче.

Изборе за делегате расписује председник Скупштине СФРЈ.

Од дана расписивања избора до дана избора делегата у већа Скупштине СФРЈ не сме протећи мање од једног ни више од два месеца.

Даном верификације мандата нових делегата престаје функција делегатима чији мандат истиче.

Члан 308.

Већа Скупштине СФРЈ могу, у ванредним приликама, одлучити да се мандат делегата у Скупштини СФРЈ продужи док такво стање траје. Избор нових делегата врши се одмах по престанку околности због којих је мандат делегатима продужен.

У случају ратног стања мандат делегата у Скупштини СФРЈ продужава се док такво стање траје.

7 Избор и овлашћења функционера у Скупштини СФРЈ

Члан 309.

Скупштина СФРЈ има председника и једног или више потпредседника, који се бирају из реда делегата у Скупштини СФРЈ.

Председник представља Скупштину СФРЈ, сазива заједничке седнице већа Скупштине СФРЈ, председава тим седницама и потписује указе о проглашењу закона као и одлуке и друге опште акте које већа Скупштине СФРЈ доносе равноправно или на заједничкој седници већа.

Председник Скупштине СФРЈ заједно са потпредседницима Скупштине СФРЈ и председницима већа, разматра питања усклађивања и програмирања рада већа и радних тела у Скупштини СФРЈ и питања скупштинске процедуре и стара се о сарадњи Скупштине СФРЈ са другим органима и организацијама у федерацији, републикама и аутономним покрајинама и са парламентима других држава.

Члан 310.

Свако веће Скупштине СФРЈ има председника и потпредседника. Председник већа представља веће, сазива седнице већа, председава седницама већа и потписује одлуке и друге опште акте које веће доноси.

Члан 311.

Председник Скупштине СФРЈ и председник већа сазивају седнице Скупштине СФРЈ односно седнице већа по својој иницијативи или на захтев Председника Републике, Председништва СФРЈ или Савезног извршног већа. Председник Већа република и покрајина сазива седницу Већа и на захтев делегације у Већу, а председник Савезног већа — на захтев одређеног броја делегата утврђеног пословником о раду Савезног већа.

Члан 312.

Председник и потпредседници Скупштине СФРЈ и председници већа бирају се на четири године.

Председник и потпредседници Скупштине СФРЈ и председници већа не могу бити на исту функцију бирани више од два пута узастопно.

Глава -{II}-

ПРЕДСЕДНИШТВО СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Члан 313.

Председништво СФРЈ представља Социјалистичку Федеративну Републику Југославију у земљи и иностранству и врши друга овим уставом утврђена права и дужности.

Председништво СФРЈ, у оквиру својих права и дужности, а ради остваривања равноправности народа и народности, стара се о усклађивању заједничких интереса република, односно аутономних покрајина, у складу са њиховом одговорношћу у остваривању права и дужности федерације.

Председништво СФРЈ је највиши орган руковођења и командовања оружаним снагама Социјалистичке Федеративне Републике Југославије у рату и миру.

Председништво СФРЈ разматра стање у области спољне политике и заштите овим уставом утврђеног поретка (државне безбедности) и заузима ставове ради давања иницијативе за предузимање мера и усклађивање делатности надлежних органа у спровођењу утврђене политике у тим областима.

Члан 314.

Председништво СФРЈ има право да Скупштини СФРЈ предложи утврђивање унутрашње и спољне политике и доношење закона и других општих аката.

Члан 315.

Председништво СФРЈ у оквиру својих права и дужности:

- 1) предлаже Скупштини СФРЈ кандидата за председника Савезног извршног већа,
- 2) проглашава одлуку Скупштине СФРЈ о избору Савезног извршног већа,
- 3) проглашава указом савезне законе,
- 4) предлаже избор председника и судија Уставног суда Југославије,
- 5) поставља и опозива указом амбасадоре и посланике Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, прима акредитивна и опозивна писма страних дипломатских представника који су код њега акредитовани и издаје исправе о ратификацији међународних уговора,
- 6) поставља, унапређује и разрешава генерале и адмирале, као и друге војне старешине које савезни закон одреди, поставља и разрешава председнике, судије и судије-поротнике војних судова и војне тужиоце,
- 7) предлаже избор и разрешење чланова Савета федерације,
- 8) додељује одликовања Социјалистичке Федеративне Републике Југославије,
- 9) даје, сагласно савезном закону, помиловања за кривична дела предвиђена савезним законом,
- 10) доноси пословник о свом раду.

Члан 316.

Председништво СФРЈ, у остваривању општенародне одбране, утврђује основе планова и припремних мера за одбрану земље, даје смернице за предузимање мера припрема и мобилисања извора и снага земље за одбрану и за усклађивање планова и мера друштвено-политичких заједница, организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница, утврђује постојање непосредне ратне опасности, наређује општу и делимичну мобилизацију и, ако Скупштина СФРЈ није у могућности да се састане, проглашава ратно стање.

Председништво СФРЈ утврђује план употребе оружаних снага Социјалистичке Федеративне Републике Југославије за случај рата и наређује употребу оружаних снага у миру.

Председништво СФРЈ може одређене послове руковођења и командовања оружаним снагама Социјалистичке Федеративне Републике Југославије пренети на савезног секретара за народну одбрану. Савезни секретар за народну одбрану одговара Председништву СФРЈ за послове који су на њега пренесени.

Ради праћења спровођења утврђене политике руковођења и командовања оружаним снагама Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, Председништво СФРЈ може упутити своје делегате код Савезног секретаријата за народну одбрану и код других виших команди оружаних снага СФРЈ.

Члан 317.

Председништво СФРЈ, по својој иницијативи или на предлог Савезног извршног већа, за време ратног стања или у случају непосредне ратне опасности, доноси уредбе са законском снагом о питањима из надлежности Скупштине СФРЈ. Председништво СФРЈ подноси ове уредбе на потврду Скупштини СФРЈ чим она буде у могућности да се састане.

Уредбом са законском снагом, донесеном за време ратног стања, могу се изузетно, док то стање траје и ако то захтевају интереси одбране земље, обуставити поједине одредбе овог устава које се односе на доношење закона, других прописа и општих аката и предузимање мера од стране савезних органа на основу сагласности надлежних органа република и аутономних покрајина, на поједине слободе, права и дужности човека и грађанина и права самоуправних организација и заједница, или на састав и овлашћења извршних и управних органа.

Члан 318.

Председништво СФРЈ обавештава Скупштину СФРЈ о стању и проблемима унутрашње и спољне политике и може Скупштини СФРЈ предлагати претресање појединих питања и доношење одлука.

Скупштина СФРЈ може тражити од Председништва СФРЈ да изложи ставове о појединим питањима из његове надлежности која су од интереса за рад Скупштине СФРЈ.

Члан 319.

Ако надлежно веће Скупштине СФРЈ не прихвати предлог Председништва СФРЈ за утврђивање унутрашње и спољне политике или предлог за доношење закона, другог прописа или општег акта чије доношење Председништво СФРЈ сматра неопходним, или ако не прихвати предлог Председништва СФРЈ да се одложи доношење закона или другог општег акта, надлежно веће Скупштине СФРЈ и Председништво СФРЈ споразумно утврђују поступак за разматрање спорног питања и одређују рок за усаглашавање ставова о том питању. Овај рок не може бити дужи од шест месеци.

Ако се ни после одређеног рока не постигне сагласност у погледу утврђивања унутрашње и спољне политике, или у погледу предлога за доношење, односно за одлагање доношења закона или другог општег акта, спорно питање скида се с дневног реда надлежног већа Скупштине СФРЈ и ставља се поново на дневни ред ако то захтева Председништво СФРЈ или ако то, по сопственој иницијативи, одлучи надлежно веће Скупштине СФРЈ.

Ако се ни после поновног претресања не постигне сагласност у року од три месеца, надлежно веће Скупштине СФРЈ се распушта, а Председништву СФРЈ престаје мандат.

Избори за надлежно веће Скупштине СФРЈ расписују се у року од петнаест дана од дана његовог распуштања, а избор Председништва СФРЈ мора се извршити у року од петнаест дана од дана конституисања новоизабраног већа Скупштине СФРЈ.

До избора новог Председништва СФРЈ, Председништво СФРЈ коме је престао мандат остаје на дужности.

Члан 320.

Председништво СФРЈ има право да заузима ставове о спровођењу политике и извршавању закона и других општих аката Скупштине СФРЈ и да захтева да Савезно извршно веће предузме мере за спровођење политике и извршавање закона и других општих аката Скупштине.

Председништво СФРЈ може сазвати седницу Савезног извршног већа и ставити одређена питања на дневни ред те седнице.

Председништво СФРЈ има право да прописе Савезног извршног већа од општег политичког значаја, пре њиховог објављивања, задржи од извршења.

Ако Председништво СФРЈ задржи од извршења пропис Савезног извршног већа, изнеће спорно питање пред надлежно веће Скупштине СФРЈ ради доношења одлуке.

Председништво СФРЈ може, у остваривању својих права и дужности, пред Скупштином СФРЈ поставити питање поверења Савезном извршном већу.

Члан 321.

Председништво СФРЈ сачињавају по један члан из сваке републике и аутономне покрајине, кога бира скупштина републике, односно скупштина аутономне покрајине, тајним гласањем на заједничкој седници свих већа скупштине и, по положају, председник Савеза комуниста Југославије.

Члан 322.

Скупштина СФРЈ, на заједничкој седници већа, проглашава избор и објављује састав Председништва СФРЈ.

Чланови Председништва СФРЈ дају на заједничкој седници већа Скупштине СФРЈ свечану изјаву.

После давања свечане изјаве, Председништво СФРЈ се конституише и преузима дужност.

Члан 323.

Члан Председништва СФРЈ ужива имунитет. У погледу имунитета члана Председништва СФРЈ сходно се примењују одредбе о имунитету делегата у Скупштини СФРЈ.

О имунитету свог члана одлучује Председништво СФРЈ.

Члан 324.

Чланови Председништва СФРЈ бирају се на време од пет година.

Нико не може бити биран више од два пута узастопно за члана Председништва СФРЈ.

Чланови Председништва СФРЈ бирају се на тридесет дана пре истека мандата чланова Председништва којима мандат истиче.

Ако члан Председништва СФРЈ буде спречен да дуже врши своју функцију, у раду га замењује председник председништва републике, односно председник председништва аутономне покрајине.

Ако члану Председништва СФРЈ престане мандат пре истека времена на које је биран, мандат новоизабраног члана Председништва СФРЈ траје до истека мандата члана Председништва чији је мандат престао.

Ако члану Председништва СФРЈ престане мандат пре истека времена на које је изабран, њему функција престаје даном разрешења у скупштини републике, односно скупштини аутономне покрајине, а функцију члана Председништва СФРЈ, до проглашења избора новог члана у Скупштини СФРЈ, врши председник председништва републике, односно председник председништва аутономне покрајине. Новоизабрани члан Председништва СФРЈ ступа на дужност даном проглашења избора у Скупштини СФРЈ.

Члан 325.

У случају непосредне ратне опасности или ратног стања, мандат чланова Председништва СФРЈ се продужава док не буду створени услови за избор нових чланова Председништва СФРЈ.

Члан 326.

Члан Председништва СФРЈ не може вршити никакву самоуправну, јавну или другу друштвену функцију, осим функције у друштвено-политичким организацијама, нити обављати другу професионалну делатност.

Члан 327.

Председништво СФРЈ бира председника и потпредседника из реда својих чланова за период од једне године, по редоследу утврђеном пословником о раду Председништва СФРЈ.

Председништво СФРЈ проглашава и објављује избор председника и потпредседника Председништва СФРЈ.

Председништво СФРЈ може, за време ратног стања, одлучити да се продужи мандат председника Председништва СФРЈ или да се пре истека мандата за председника изабере други члан Председништва СФРЈ.

Члан 328.

Председник Председништва СФРЈ представља, у име Председништва СФРЈ, Социјалистичку Федеративну Републику Југославију, представља Председништво СФРЈ, сазива седнице Председништва СФРЈ, председава седницама, потписује акте које Председништво СФРЈ доноси, стара се о спровођењу аката и закључака Председништва СФРЈ, издаје исправе о ратификацији међународних уговора и прима акредитивна и опозивна писма страних дипломатских представника акредитованих код Председништва СФРЈ.

Председник Председништва СФРЈ, у име Председништва СФРЈ, остварује командовање оружаним снагама Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, у складу са овим уставом и савезним законом.

Председник Председништва СФРЈ је председник Савета за народну одбрану.

Председник Председништва СФРЈ, у име Председништва СФРЈ врши, за време ратног стања, непосредне ратне опасности и у другим сличним ванредним приликама кад Председништво СФРЈ није у могућности да се састане, одређена права и дужности за чије вршење га Председништво СФРЈ овласти.

Потпредседник Председништва СФРЈ замењује председника у случају његове одсутности или дуже спречености и може га заступати у вршењу послова које му повери председник.

Престанком функције Председника Републике, Председништво СФРЈ врши сва права и дужности које има према овом уставу, а потпредседник Председништва СФРЈ постаје председник Председништва СФРЈ до истека мандата за који је изабран за потпредседника.

Члан 329.

Председништво СФРЈ врши своја права и дужности на основу и у оквиру овог устава и савезних закона и одговорно је за то.

Члан 330.

Председништво СФРЈ ради на основу усаглашавања ставова својих чланова.

Председништво СФРЈ одлучује на начин утврђен пословником о раду Председништва СФРЈ.

Члан 331.

Председништво СФРЈ има Савет за народну одбрану.

Председништво СФРЈ може образовати и друге савете, односно друга радна тела, потребна за његов рад.

Савезним законом утврђују се састав организација и делокруг Савета за народну одбрану, као и састав и делокруг других радних тела Председништва СФРЈ којима се поверава самостално вршење одређених послова у оквиру права и дужности Председништва.

Члан 332.

Председништво СФРЈ може сазвати Савет федерације ради разматрања питања опште политике.

Председништво СФРЈ може члану Савета федерације поверити извршење одређеног задатка.

Чланови Савета федерације бирају се, на предлог Председништва СФРЈ, из реда друштвено-политичких и других јавних радника.

Глава -{III}-

ПРЕДСЕДНИК РЕПУБЛИКЕ

Члан 333.

Полазећи од историјске улоге Јосипа Броза Тита у народноослободилачком рату и социјалистичкој револуцији, стварању и развијању Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, развоју југословенског социјалистичког самоуправног друштва, остваривању братства и јединства народа и народности Југославије, учвршћењу независности земље и њеног положаја у међународним односима и у борби за мир у свету, а у складу са израженом вољом радних људи и грађана, народа и народности Југославије —

Скупштина СФРЈ може, на предлог скупштина република и скупштина аутономних покрајина, изабрати Јосипа Броза Тита за Председника Републике без ограничења трајања мандата.

Члан 334.

Председник Републике бира се на заједничкој седници већа Скупштине СФРЈ већином гласова присутних делегата тајним гласањем.

Председник Републике, после избора, даје свечану изјаву на заједничкој седници већа Скупштине СФРЈ.

Члан 335.

Председник Републике представља Социјалистичку Федеративну Републику Југославију у земљи и иностранству.

Председник Републике је председник Председништва СФРЈ.

Председник Републике је врховни командант оружаних снага Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Председник Републике је председник Савета за народну одбрану.

Члан 336.

Председник Републике врши своја права и дужности на основу и у оквиру овог устава и савезних закона.

Члан 337.

Председник Републике:

- 1) проглашава указом савезне законе,
- 2) проглашава одлуку Скупштине СФРЈ о избору Савезног извршног већа,
- 3) поставља и опозива указом амбасадоре и посланике Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, прима акредитивна и опозивна писма од страних дипломатских представника који су код њега акредитовани, издаје исправе о ратификацији међународних уговора,
- 4) додељује одликовања Социјалистичке Федеративне Републике Југославије,
- 5) утврђује постојање непосредне ратне опасности, наређује општу или делимичну мобилизацију и, ако Скупштина СФРЈ и Председништво СФРЈ нису у могућности да се састану, проглашава ратно стање,
- 6) оснива одговарајуће службе за вршење послова из свог делокруга.

Члан 338.

За време ратног стања или у случају непосредне ратне опасности, ако Председништво СФРЈ није у могућности да се састане, Председник Републике доноси уредбе са законском снагом о питањима из надлежности Скупштине СФРЈ. Председник Републике подноси ове уредбе на потврду Скупштини СФРЈ чим она буде у могућности да се састане.

Члан 339.

Председник Републике обавештава Скупштину СФРЈ о стању и проблемима унутрашње и спољне политике и може Скупштини СФРЈ предложити претресање појединих питања и доношења одлука.

Члан 340.

Председник Републике може сазвати седницу Савезног извршног већа и ставити одређена питања на дневни ред седнице Већа. Председник Републике председава седници Већа којој присуствује.

Члан 341.

Председник Републике може сазвати Савет федерације ради разматрања питања опште политике.

Председник Републике може члану Савета федерације поверити извршење одређеног задатка.

Члан 342.

Председник Републике, као врховни командант оружаних снага Социјалистичке Федеративне Републике Југославије:

- 1) руководи и командује оружаним снагама Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и утврђује основе планова и припремних мера за одбрану земље,
- 2) утврђује план употребе оружаних снага Социјалистичке Федеративне Републике Југославије за случај рата и наређује употребу оружаних снага у миру,
- 3) поставља, унапређује и разрешава генерале и адмирале, као и друге војне старешине за које то савезни закон одреди,
- 4) поставља и разрешава председнике, судије и судије-поротнике војних судова и војне тужиоце.

Члан 343.

Председник Републике може одређене послове руковођења и командовања оружаним снагама Социјалистичке Федеративне Републике Југославије пренети на савезног секретара за народну одбрану. Савезни секретар за народну одбрану одговара Председнику Републике за послове који су на њега

пренесени.

Члан 344.

Председник Републике може сазвати заједничку седницу Председништва СФРЈ и Савезног извршног већа и тој седници председава.

Члан 345.

Председник Републике може поверити потпредседнику Председништва СФРЈ вршење одређених послова из свог делокруга.

Глава -{IV}-

САВЕЗНО ИЗВРШНО ВЕЋЕ

1 Положај и надлежност

Члан 346.

Савезно извршно веће је извршни орган Скупштине СФРЈ.

Савезно извршно веће је, у оквиру права и дужности федерације, одговорно Скупштини СФРЈ за стање у свим областима друштвеног живота, за спровођење политике и извршавање савезних закона и других прописа и општих аката Скупштине СФРЈ и за усмеравање и усклађивање рада савезних органа управе.

Савезно извршно веће врши своја права и дужности на основу и у оквиру овог устава и савезних закона.

Члан 347.

Савезно извршно веће:

- 1) прати стање и остваривање политике Скупштине СФРЈ и предлаже Скупштини утврђивање унутрашње и спољне политике,
- 2) предлаже савезне законе, друге прописе и опште акте и има право да даје мишљење о предлозима закона, других прописа и општих аката које Скупштини СФРЈ подносе други овлашћени предлагачи,
- 3) утврђује предлог друштвеног плана Југославије,
- 4) подноси предлог за утврђивање укупног обима расхода буџета федерације, утврђује предлог буџета федерације и завршног рачуна федерације и стара се о извршењу буџета федерације и завршног рачуна федерације,
- 5) доноси уредбе, одлуке и друге прописе за извршавање савезних закона и других прописа и општих аката Скупштине СФРЈ,
- 6) стара се о спровођењу политике и извршавању закона, других прописа и општих аката Скупштине СФРЈ,
- 7) стара се, у оквиру права и дужности утврђених овим уставом и савезним законом, о извршавању политике одбране земље и о спровођењу припрема за одбрану,
- 8) ратификује међународне уговоре чије ратификовање не спада у надлежност Скупштине СФРЈ,
- 9) усклађује и усмерава рад савезних органа управе ради обезбеђења спровођења политике и извршавања закона, других прописа и општих аката Скупштине СФРЈ, врши надзор над радом савезних органа управе и укида прописе савезних органа управе који су у супротности са савезним законом, другим прописом или општим актом Скупштине СФРЈ или прописом који је оно донело ради спровођења савезног закона, другог прописа или општег акта, а може, под условима утврђеним савезним законом, поништити прописе тих органа,
- 10) утврђује општа начела унутрашње организације савезних органа управе, отвара дипломатска и конзуларна представништва Социјалистичке Федеративне Републике Југославије у иностранству, оснива

стручне и друге службе за своје потребе и заједничке службе за потребе савезних органа управе, поставља и разрешава функционере за које је то савезним законом одређено,

11) доноси пословник о свом раду,

12) врши друге послове утврђене овим уставом.

2 Састав и избор

Члан 348.

Савезно извршно веће сачињавају председник, чланови Већа изабрани сагласно начелу равноправне заступљености република и одговарајуће заступљености аутономних покрајина и савезни секретари и други функционери који руководе савезним органима управе и савезним организацијама одређеним савезним законом.

Председника Савезног извршног већа бирају већа Скупштине СФРЈ, на предлог Председништва СФРЈ, а чланове Већа — на предлог кандидата за председника Већа, на основу мишљења комисије Скупштине СФРЈ за избор и именовања.

После сваког конституисања новоизабраних већа Скупштине СФРЈ бира се Савезно извршно веће.

При именовању савезних секретара и других функционера који руководе савезним органима управе и савезним организацијама, који су чланови Савезног извршног већа, води се рачуна о националном саставу.

Председнику и члану Савезног извршног већа изабраном из реда делегата у Скупштини СФРЈ престаје мандат у Скупштини СФРЈ.

Савезно извршно веће има једног или више потпредседника Већа, који се бирају из реда чланова Већа.

Члан 349.

Председник и чланови Савезног извршног већа бирају се на четири године.

За председника Савезног извршног већа може бити бирано исто лице највише два пута узастопно.

Чланови Савезног извршног већа могу бити бирани два пута узастопно, а изузетно, по посебном поступку утврђеном савезним законом, још за један мандатни период.

Председник Савезног извршног већа има право да већима Скупштине СФРЈ предлаже разрешење од дужности појединих чланова Већа и избор нових чланова.

Оставка или разрешење од дужности председника Савезног извршног већа повлачи оставку, односно разрешење целог Већа.

Члан 350.

Чланови Савезног извршног већа уживају имунитет као и делегати у Скупштини СФРЈ.

О питању имунитета члана Савезног извршног већа одлучује Веће.

Члан 351.

Сваки члан Савезног извршног већа има право да предлаже претресање појединих питања из надлежности Већа, да даје иницијативе за припремање закона, других прописа и општих аката за чије је предлагање надлежно Веће и прописа и других аката које оно доноси, као и да Већу предлаже утврђивање начелних ставова и смерница за рад савезних органа управе.

Члан Савезног извршног већа има право и дужност да, у складу са ставом Већа, представља Веће у Скупштини СФРЈ.

Сваки члан Савезног извршног већа може поднети оставку.

3 Начин рада и доношење аката у Савезном извршном већу

Члан 352.

Председник Савезног извршног већа сазива седнице Већа по својој иницијативи или на захтев Председника Републике, Председништва СФРЈ или најмање пет чланова Већа.

Председник Савезног извршног већа представља Веће, сазива седнице Већа и председава тим седницама, потписује прописе и друге опште акте које доноси Веће и стара се о спровођењу тих прописа и аката, стара се о примењивању пословника Већа и о остваривању сарадње Већа са другим органима и организацијама.

Члан 353.

Савезно извршно веће ради и одлучује о питањима из своје надлежности на седници.

Савезно извршно веће одлучује већином гласова чланова Већа присутних на седници.

Члан 354.

У предлагању закона и других општих аката Већу република и покрајина, који се доносе на основу сагласности надлежних републичких и покрајинских органа, Савезно извршно веће сарађује са извршним већима република и аутономних покрајина.

Члан 355.

Савезно извршно веће доноси, на основу сагласности надлежних републичких и покрајинских органа, прописе за извршење закона и других општих аката које доноси Веће република и покрајина, ако је у тим законима и другим општим актима предвиђено усаглашавање ставова.

Сматра се да постоји сагласност надлежног републичког, односно покрајинског органа, ако се тај орган изјасни да прихвата предлог прописа за извршење закона или другог општег акта Скупштине СФРЈ или да се не противи његовом доношењу.

Члан 356.

Ако Савезно извршно веће са надлежним републичким и покрајинским органима не постигне сагласност о предлогу прописа за извршење закона и другог општег акта, за чије је доношење надлежно, оно ће Председништву СФРЈ предложити да се донесе пропис о привременим мерама ако сматра да је решавање одређених питања о којима није постигнута сагласност неопходно ради спречавања или отклањања већих поремећаја на тржишту, или да би због нерешавања тих питања могла настати знатна штета за друштвену заједницу, или би могли бити угрожени интереси народне одбране, или би могли настати неравноправни економски односи између република и аутономних покрајина, или ако сматра да се не би могле испуњавати обавезе према недовољно развијеним републикама и аутономним покрајинама или обавезе Социјалистичке Федеративне Републике Југославије према другим земљама и међународним организацијама.

Ако се Председништво СФРЈ сагласи са потребом да се донесе пропис о привременим мерама и са разлозима за његово доношење, Савезно извршно веће ће донети такав пропис.

Савезно извршно веће доноси пропис о привременим мерама из своје надлежности већином гласова свих чланова Већа.

Пропис о привременим мерама остаје на снази док се на основу усаглашених ставова са надлежним републичким и покрајинским органима не регулише питање које је уређено тим прописом, а најдуже једну годину од дана доношења прописа о привременим мерама.

Члан 357.

Ради обезбеђења учешћа надлежних републичких и покрајинских органа у доношењу прописа за извршење закона и других општих аката Скупштине СФРЈ који се доносе на основу сагласности тих органа, Савезно извршно веће и надлежни републички и покрајински органи споразумно образују међурепубличке комитете за поједине области.

Међурепублички комитети образују се на начелу равноправне заступљености република и одговарајуће заступљености аутономних покрајина. Чланове међурепубличких комитета делегирају надлежни републички и покрајински органи.

Председника међурепубличког комитета именује Савезно извршно веће из реда својих чланова.

4 Односи Савезног извршног већа са Скупштином СФРЈ и његова одговорност

Члан 358.

Савезно извршно веће дужно је да извештава већа Скупштине СФРЈ о свом раду.

Савезно извршно веће може предложити већу Скупштине СФРЈ да се одложи претресање предлога закона, другог прописа и општег акта Скупштине СФРЈ или да се, ради претресања одређеног питања, образује заједничка комисија од чланова надлежног већа Скупштине СФРЈ и чланова Савезног извршног већа, или да се сазове седница надлежног већа Скупштине СФРЈ на којој би оно изложило свој став.

Члан 359.

Савезно извршно веће одговорно је за свој рад сваком већу Скупштине СФРЈ у области из делокруга тог већа.

Савезно извршно веће може већима Скупштине СФРЈ поднети колективну оставку.

Ако сматра да није у стању да обезбеди спровођење утврђене политике и извршавање закона, другог прописа или општег акта Скупштине СФРЈ чије се доношење предлаже или спровођење ставова или предложених мера Председништва СФРЈ, или да не може преузети одговорност за вршење своје функције ако се не донесе савезни закон, други пропис или општи акт чије доношење предлаже, Савезно извршно веће може поставити питање поверења.

Ако Савезно извршно веће поднесе колективну оставку или му већа Скупштине СФРЈ изгласају неповерење, као и у другим случајевима кад Већу престане функција, оно остаје на дужности до избора новог Већа.

Члан 360.

Савезно веће може, на предлог најмање десет делегата у Већу, а Веће република и покрајина — на предлог делегације у Већу, поставити питање поверења Савезном извршном већу.

О питању поверења Савезном извршном већу води се претрес у већима Скупштине СФРЈ.

Члан 361.

Надлежно веће Скупштине СФРЈ може укинути или поништити пропис Савезног извршног већа који је у супротности са овим уставом, савезним законом, другим прописом или општим актом који је оно донело.

Ако је Председништво СФРЈ задржало од извршења пропис Савезног извршног већа од општег политичког значаја, о спорном питању одлучује надлежно веће Скупштине СФРЈ.

Члан 362.

Чланови Савезног извршног већа и функционери у савезним органима управе и савезним организацијама одговорни су за спровођење политике и извршавање закона, других прописа и општих аката искључиво органима федерације и у вршењу своје функције не могу примати смернице и налоге органа и функционера других друштвено-политичких заједница ни поступати по њиховим смерницама и налозима.

Глава -{V}-**САВЕЗНИ ОРГАНИ УПРАВЕ****Члан 363.**

За вршење управних послова у одређеним областима оснивају се, у оквиру права и дужности федерације, савезни секретаријати.

Савезни секретаријати оснивају се и њихов делокруг утврђује савезним законом.

Савезним законом могу се оснивати и други савезни органи управе и савезне организације за вршење одређених управних, стручних и других послова из оквира права и дужности федерације, као и школе, научне и друге установе за вршење послова од интереса за остваривање функција федерације.

Савезним законом уређују се положај, права и дужности савезних организација које врше одређене управне, стручне и друге послове из оквира права и дужности федерације и њихова одговорност Скупштини СФРЈ и Савезном извршном већу.

За потребе савезних органа могу се оснивати стручне и друге службе.

Члан 364.

Савезни органи управе и савезне организације врше самостално, на основу и у оквиру овог устава и савезних закона, послове из своје надлежности.

У вршењу послова из своје надлежности савезни органи управе и савезне организације придржавају се савезних закона и других прописа и општих аката, смерница Скупштине СФРЈ и начелних ставова и смерница Савезног извршног већа.

Савезни органи управе и савезне организације дужни су обезбеђивати извршавање савезних закона и других савезних прописа и општих аката за чије су извршавање одговорни.

Савезни органи управе и савезне организације имају право да у извршавању савезних закона и других прописа и општих аката врше инспекцијске послове са овлашћењима утврђеним савезним законом.

Члан 365.

Функционери који руководе савезним органима управе и савезним организацијама могу доносити правилнике, наредбе и упутства за извршавање савезних закона, других прописа и општих аката Скупштине СФРЈ и прописа Савезног извршног већа, ако су за то овлашћени тим прописима, односно актима.

Члан 366.

Функционери који руководе савезним органима управе и савезним организацијама и други функционери које именује Скупштина СФРЈ, именују се на четири године.

Функционери који руководе савезним органима управе и савезним организацијама и други функционери које именује Скупштина СФРЈ могу бити именовани два пута узастопно, а изузетно, по посебном поступку утврђеном савезним законом — још за један мандатни период.

Члан 367.

Функционери који руководе савезним органима управе и савезним организацијама које именује Скупштина СФРЈ, одговорни су Скупштини СФРЈ и Савезном извршном већу за свој рад, за рад органа, односно организације којом руководе, као и за стање у одговарајућој области друштвеног живота у оквиру делокруга органа, односно организације којом руководе.

Функционери у савезним органима управе и савезним организацијама које именује Скупштина СФРЈ, одговорни су за свој рад Скупштини СФРЈ и Савезном извршном већу.

Члан 368.

Функционери који руководе савезним органима управе и савезним организацијама дужни су већа Скупштине СФРЈ и Савезно извршно веће извештавати о стању у одговарајућој области управе и о раду органа, односно организације којом руководе.

Ови функционери су дужни да већима Скупштине СФРЈ и Савезном извршном већу, на њихов захтев, дају обавештења и објашњења о питањима из делокруга органа односно организације којом руководе. Они су дужни давати и одговоре на питања делегата и делегација у већима Скупштине СФРЈ.

Глава -{VI}-

САВЕЗНИ СУД, САВЕЗНО ЈАВНО ТУЖИЛАШТВО И САВЕЗНИ ДРУШТВЕНИ ПРАВОБРАНИЛАЦ САМОУПРАВЉАЊА

Члан 369.

Савезни суд:

- 1) одлучује под условима и на начин утврђен савезним законом, у последњем степену или по ванредном правном средству, о споровима који настану из противустваних и противзаконитих појединачних аката и радњи којима се организације удруженог рада или радни људи на територији других република и аутономних покрајина, па тиме и друге републике и аутономне покрајине, стављају на јединственом југословенском тржишту у неравноправан положај, укључујући и спорове о накнади штете која се тиме проузрокује,
- 2) одлучује о имовинским споровима између република, односно аутономних покрајина, као и између федерације и републике, односно аутономне покрајине,
- 3) одлучује о законитости коначних управних аката савезних органа ако савезним законом није друкчије одређено,
- 4) одлучује о ванредним правним средствима, ако је то одређено савезним законом,
- 5) одлучује у последњем степену о пресудама судова у републици и аутономној покрајини, као и војних судова кад је изречена смртна казна за кривична дела утврђена савезним законом,
- 6) решава о сукобу надлежности између судова са територија две или више република и аутономних покрајина, као и између војних судова и других судова,
- 7) врши и друге послове који су му стављени у надлежност савезним законом, у оквиру права и дужности федерације.

Члан 370.

Председника и судије Савезног суда бира и разрешава Скупштина СФРЈ.

Састав и број судија Савезног суда одређује се по принципу паритетне заступљености свих република и одговарајуће заступљености аутономних покрајина, а према начелима која важе и за друге органе у федерацији.

Члан 371.

Савезни суд, републички врховни судови, покрајински врховни судови и одговарајући војни суд, преко својих делегата, заједнички заузимају, на начин утврђен савезним законом, начелне ставове о питањима која су од интереса за примењивање савезних прописа.

Члан 372.

Функцију јавног тужилаштва, у оквиру права и дужности федерације, врши савезни јавни тужилац.

Савезног јавног тужиоца именује и разрешава Скупштина СФРЈ.

Члан 373.

Савезни јавни тужилац улаже правна средства за која је овлашћен савезним законом у стварима за које је надлежан Савезни суд и врши друге послове одређене савезним законом.

Савезни јавни тужилац може давати обавезна упутства републичком, односно покрајинском јавном тужиоцу и може преузети кривично гоњење у стварима у којима федерација одређује кривична дела за која су надлежна јавна тужилаштва у републикама и аутономним покрајинама. Савезни јавни тужилац може давати обавезна упутства републичком, односно покрајинском јавном тужиоцу и може преузети гоњење и у стварима које се односе на привредне преступе одређене савезним законом за чије су извршавање одговорни савезни органи.

Члан 374.

Функцију друштвеног правобраниоца самоуправљања, у оквиру права и дужности федерације, врши савезни друштвени правобранилац самоуправљања.

Савезног друштвеног правобраниоца самоуправљања именује и разрешава Скупштина СФРЈ.

Глава -{VII}-

УСТАВНИ СУД ЈУГОСЛАВИЈЕ

Члан 375.

Уставни суд Југославије:

- 1) одлучује о сагласности закона са Уставом СФРЈ,
- 2) одлучује да ли је републички, односно покрајински закон, у супротности са савезним законом,
- 3) одлучује о сагласности прописа и других општих аката савезних органа са Уставом СФРЈ и савезним законом,
- 4) одлучује да ли су прописи и други општи акти органа друштвено-политичких заједница и самоуправни општи акти у сагласности са Уставом СФРЈ, односно у супротности са савезним законом за чије су извршавање одговорни савезни органи,
- 5) решава спорове о правима и дужностима између федерације и републике, односно аутономне покрајине, између република, између република и аутономних покрајина и између других друштвено-политичких заједница са територије разних република, ако за решавање таквих спорова законом није предвиђена надлежност другог суда,
- 6) решава о сукобу надлежности између републичких, односно покрајинских уставних судова, између судова и савезних органа, између савезних органа и републичких, односно покрајинских органа, између судова и других државних органа са територије две или више република, односно са територија република и аутономних покрајина.

Уставни суд Југославије може оцењивати уставност закона и уставност и законитост прописа и општих аката органа друштвено-политичких заједница и самоуправних општих аката који су престали да важе, ако од престанка важења до покретања поступка није протекло више од једне године.

Члан 376.

Уставни суд Југославије прати појаве од интереса за остваривање уставности и законитости, обавештава Скупштину СФРЈ о стању и проблемима остваривања уставности и законитости и даје Скупштини СФРЈ мишљења и предлоге за доношење и измену закона и предузимање других мера ради обезбеђивања уставности и законитости и заштите права самоуправљања и других слобода и права грађана и самоуправних организација и заједница.

Члан 377.

Ако Уставни суд Југославије утврди да надлежни орган није донео пропис за извршење одредаба Устава СФРЈ, савезних закона и других савезних прописа и општих аката, а био је дужан да такав пропис донесе, обавестиће о томе Скупштину СФРЈ.

Члан 378.

Уставни суд Југославије даје Скупштини СФРЈ мишљење о томе да ли је републички устав, односно покрајински устав, у супротности са Уставом СФРЈ.

Члан 379.

Уставни суд Југославије може, у току поступка, до доношења коначне одлуке, наредити да се обустави извршење појединачног акта или радње која је предузета на основу закона, другог прописа или општег акта органа друштвено-политичке заједнице или самоуправног општег акта чија се уставност, односно законитост оцењује, ако би њиховим извршењем могле наступити неотклоњиве штетне последице.

Члан 380.

Рад Уставног суда Југославије је јаван.

Члан 381.

Уставни суд Југославије састоји се од председника и тринаест судија које бира Скупштина СФРЈ. У Уставни суд Југославије бирају се по два члана из сваке републике и по један члан из сваке аутономне покрајине.

Председник и судије Уставног суда Југославије бирају се на осам година и не могу бити поново бирани на функцију председника или судије Уставног суда Југославије.

Председник и судије Уставног суда Југославије не могу у исто време вршити функције у државним или самоуправним органима.

Председник и судије Уставног суда Југославије уживају имунитет као и делегати у Скупштини СФРЈ.

Члан 382.

Председник и судије Уставног суда Југославије могу пре истека мандата бити разрешени само ако сами затраже да буду разрешени, ако буду осуђени за кривично дело на казну лишења слободе или ако трајно изгубе радну способност за вршење своје функције.

Разлоге за разрешење председника и судија Уставног суда Југославије пре истека њиховог мандата, утврђује Уставни суд и о томе обавештава Скупштину СФРЈ.

Ако председник или судија Уставног суда Југославије затражи да буде разрешен, а Скупштина СФРЈ не донесе одлуку о овом захтеву у року од три месеца од дана подношења захтева, Уставни суд ће, на тражење председника или судије Уставног суда, утврдити да му је престала дужност у Уставном суду и о томе обавестити Скупштину СФРЈ.

Уставни суд Југославије може одлучити да председник или судија Уставног суда против кога је покренут кривични поступак не врши дужност у Уставном суду док тај поступак траје.

Члан 383.

Председник и судије Уставног суда Југославије пре ступања на дужност дају пред Председником Председништва СФРЈ свечану изјаву.

Члан 384.

Ако Уставни суд Југославије утврди да савезни, републички или покрајински закон није у складу са Уставом СФРЈ, односно да је републички или покрајински закон у супротности са савезним законом, утврдиће то својом одлуком коју доставља надлежној скупштини.

Надлежна скупштина дужна је да, у року од шест месеци од дана достављања одлуке Уставног суда Југославије, усклади закон са Уставом СФРЈ, односно да отклони супротност између републичког или покрајинског закона и савезног закона.

На захтев надлежне скупштине, Уставни суд Југославије може продужити рок за усаглашавање закона најдуже још за шест месеци.

Ако надлежна скупштина у одређеном року не усагласи закон са Уставом СФРЈ, односно не отклони супротност између републичког или покрајинског закона и савезног закона, одредбе закона које нису у сагласности са Уставом СФРЈ, односно одредбе републичког или покрајинског закона које су у супротности са савезним законом, престају да важе, што ће Уставни суд Југославије утврдити својом одлуком.

Члан 385.

Ако Уставни суд Југославије утврди да пропис, осим закона, или општи акт органа друштвено-политичке заједнице или самоуправни општи акт није у сагласности са Уставом СФРЈ или да је у супротности са савезним законом за чије су извршавање одговорни савезни органи, односно да пропис или други општи акт савезног органа није у сагласности са савезним законом, поништиће или укинуће тај пропис или општи акт, односно оне његове одредбе које нису у сагласности са Уставом СФРЈ или савезним законом, односно које су у супротности са савезним законом.

Члан 386.

Закони за које је утврђено да су престали да важе и други прописи и општи акти органа друштвено-политичких заједница и самоуправни општи акти који су поништени или укинута, неће се примењивати на односе који су настали пре дана објављивања одлуке Уставног суда Југославије, ако до тог дана нису правноснажно решени.

Прописи и други општи акти донесени за извршење прописа или самоуправних општих аката који се више не могу примењивати неће се примењивати од дана објављивања одлуке Уставног суда Југославије, ако из одлуке произлази да су ти прописи и акти противни Уставу СФРЈ или савезном закону.

Извршење правноснажних појединачних аката донесених на основу прописа који се више не могу примењивати, не може се ни дозволити ни спровести, а ако је извршење започето — обуставиће се.

Члан 387.

Свако може дати иницијативу за покретање поступка за оцењивање уставности и законитости.

Поступак пред Уставним судом Југославије могу покренути:

- 1) Скупштина СФРЈ, републичка скупштина, покрајинска скупштина или скупштина друге друштвено-политичке заједнице,
- 2) Председништво СФРЈ, председништво републике и председништво аутономне покрајине,
- 3) Савезно извршно веће, републичко извршно веће или покрајинско извршно веће осим за оцењивање уставности и законитости прописа које доносе скупштине одговарајуће друштвено-политичке заједнице,
- 4) републички уставни суд или покрајински уставни суд,
- 5) суд, ако се питање уставности и законитости постави у поступку пред судом,
- 6) савезни, републички или покрајински јавни тужилац и одговарајући војни тужилац ако се питање уставности и законитости постави у раду односног јавног тужиоца,
- 7) друштвени правобранилац самоуправљања,
- 8) организација удруженог рада, месна заједница, самоуправна интересна заједница или друга самоуправна организација и заједница, ако је повређено њено право утврђено Уставом СФРЈ или савезним законом,
- 9) савезни, републички или покрајински секретар или други функционер који руководи радом савезног, републичког или покрајинског органа управе или савезни, републички или покрајински орган, сваки у свом делокругу, осим за оцењивање уставности закона, супротности између републичког, односно покрајинског закона и савезног закона, као и за оцењивање уставности и законитости прописа извршног већа

друштвено-политичке заједнице чији је он орган,

10) орган који је по уставу и закону овлашћен да обустави извршење прописа или другог општег акта органа друштвено-политичке заједнице и самоуправног општег акта, због његове несагласности са Уставом СФРЈ,

11) Служба друштвеног књиговодства у федерацији, републици и аутономној покрајини.

Уставни суд Југославије може и сам покренути поступак за оцењивање уставности и законитости.

Члан 388.

Свако коме је повређено право коначним или правноснажним појединачним актом, донесеним на основу закона, другог прописа или општег акта органа друштвено-политичке заједнице или самоуправног општег акта, који према одлуци Уставног суда Југославије није у сагласности са Уставом СФРЈ или савезним законом, односно који је у супротности са савезним законом, има право да тражи од надлежног органа измену тог појединачног акта.

Предлог за измену коначног или правноснажног појединачног акта донесеног на основу закона, другог прописа, општег акта органа друштвено-политичке заједнице и самоуправног општег акта који према одлуци Уставног суда Југославије није у сагласности са Уставом СФРЈ, односно који је у супротности са савезним законом, може се поднети у року од шест месеци од дана објављивања одлуке у службеном гласилу Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, ако од достављања појединачног акта до доношења одлуке Уставног суда није протекло више од једне године.

Кад суд правноснажном одлуком одбије да примени пропис или општи акт органа друштвено-политичке заједнице или самоуправни општи акт због његове несагласности са Уставом СФРЈ или савезним законом, односно због супротности са савезним законом, а Уставни суд Југославије утврди да таква несагласност, односно супротност не постоји, свако коме је повређено неко право може захтевати измену правноснажне одлуке суда у року од једне године од дана објављивања одлуке Уставног суда Југославије.

Ако се утврди да се изменом појединачног акта не могу отклонити последице настале услед примењивања прописа или другог општег акта који није у сагласности са Уставом СФРЈ или савезним законом, односно који је у супротности са савезним законом, Уставни суд Југославије може одредити да се ове последице отклоне повраћајем у пређашње стање, накнадом штете или на други начин.

Члан 389.

Ако је покренут поступак за оцењивање уставности и законитости прописа или другог општег акта органа друштвено-политичке заједнице или самоуправног општег акта, за који се тврди да је истовремено противан Уставу СФРЈ или савезном закону и републичком уставу, односно покрајинском уставу или републичком, односно покрајинском закону, оцену уставности и законитости врши републички, односно покрајински уставни суд, оцењујући само сагласност тог прописа или општег акта са републичким уставом, односно покрајинским уставом и републичким, односно покрајинским законом и савезним законом за чије су извршавање одговорни органи у републикама и аутономним покрајинама.

Ако републички уставни суд или покрајински уставни суд оцени да је пропис или општи акт сагласан са републичким уставом, односно са покрајинским уставом, односно савезним законом за чије извршавање су одговорни органи у републикама и аутономним покрајинама, доставиће предмет Уставном суду Југославије ради оцењивања сагласности прописа или општег акта са Уставом СФРЈ, односно ради оцењивања да ли је пропис и општи акт у супротности са савезним законом за чије извршавање су одговорни савезни органи.

Члан 390.

Државни органи, организације удруженог рада и друге самоуправне организације и заједнице, као и носиоци самоуправних јавних и других друштвених функција, дужни су Уставном суду Југославије, на његов захтев, давати податке и обавештења потребна за рад Уставног суда и предузимати, по налогу Уставног суда, радње које су од интереса за вођење поступка.

Члан 391.

Уставни суд Југославије доноси одлуке и решења већином гласова свих чланова Уставног суда.

Члан Уставног суда Југославије који издвоји мишљење има право и дужност да га писмено изложи и образложи.

Члан 392.

Уставни суд Југославије доноси одлуке, по правилу, на основу јавне расправе.

Члан 393.

Кад је у току поступка закон, други пропис или општи акт органа друштвено-политичке заједнице или самоуправни општи акт доведен у склад са Уставом СФРЈ односно савезним законом, али нису отклоњене последице неуставности, односно незаконитости, Уставни суд Југославије може одлуком утврдити да закон, други пропис или општи акт није био у сагласности са Уставом СФРЈ или савезним законом, односно да је био у супротности са савезним законом. Ова одлука Уставног суда Југославије има исто правно дејство као одлука којом се утврђује да је закон престао да важи, односно којом се укида или поништава други пропис или општи акт.

Члан 394.

Одлуке Уставног суда Југославије су обавезне и извршне.

У случају потребе, извршење одлука Уставног суда Југославије обезбеђује Савезно извршно веће.

Уставни суд Југославије може захтевати да се према одговорном лицу предузму мере због неизвршења одлуке Уставног суда.

Члан 395.

Одлуке Уставног суда Југославије објављују се у службеном гласилу Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, као и у службеном гласилу у коме је објављен закон, други пропис или општи акт органа друштвено-политичке заједнице, или на начин на који се објављује самоуправни општи акт о коме је Уставни суд Југославије одлучивао.

Члан 396.

Поступак пред Уставним судом Југославије и организацију Уставног суда уређује Уставни суд Југославије.

Глава -{VIII}-**ДАВАЊЕ СВЕЧАНЕ ИЗЈАВЕ****Члан 397.**

Свечану изјаву, приликом ступања на дужност, дају Председник Републике, председник и чланови Председништва СФРЈ и председник и чланови Уставног суда Југославије.

Текст свечане изјаве гласи:

„Изјављујем да ћу се борити за заштиту суверености, независности и интегритета земље и за остваривање власти радничке класе и свих радних људи, да ћу се залагати за остваривање братства и јединства и за равноправност народа и народности, за развитак социјалистичког самоуправног друштва и за остваривање заједничких интереса радних људи и грађана Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и да ћу се придржавати Устава СФРЈ и савезних закона и савесно и одговорно вршити своју дужност“.

Председник и потпредседници Скупштине СФРЈ, председници већа Скупштине СФРЈ, председник и чланови Савезног извршног већа, председник и судије Савезног суда, савезни секретари и други савезни функционери које бира или именује Скупштина СФРЈ приликом ступања на дужност, дају свечану изјаву у тексту који утврди Скупштина СФРЈ.

ДЕО ПЕТИ

ПРОМЕНА УСТАВА СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Члан 398.

О промени Устава СФРЈ одлучује Савезно веће Скупштине СФРЈ, уз сагласност скупштина свих република и аутономних покрајина, а ако се променом Устава СФРЈ уређују само положај република и међусобни односи федерације и република — Савезно веће Скупштине СФРЈ, уз сагласност скупштина свих република.

Члан 399.

Предлог да се приступи промени Устава СФРЈ може поднети најмање тридесет делегата у Савезном већу, Председништво СФРЈ, скупштина републике, скупштина аутономне покрајине и Савезно извршно веће.

Члан 400.

О предлогу да се приступи промени Устава СФРЈ одлучује Савезно веће Скупштине СФРЈ.

Савезно веће може одлучити да се приступи промени Устава СФРЈ ако се са предлогом за приступање промени Устава СФРЈ сагласе скупштине свих република и аутономних покрајина, односно скупштине свих република.

Члан 401.

Нацрт акта о промени Устава СФРЈ утврђује Савезно веће Скупштине СФРЈ, доставља га на мишљење скупштинама свих република и аутономних покрајина и ставља га на јавну дискусију.

Нацрт акта о промени Устава СФРЈ претресају скупштине свих република и аутономних покрајина и дају своје мишљење о њему.

Кад добије мишљења скупштина свих република и аутономних покрајина и после спроведене јавне дискусије, Савезно веће утврђује предлог акта о промени Устава СФРЈ и одлучује о њему.

Промена Устава СФРЈ усвојена је у Савезном већу ако за њу гласају две трећине свих делегата у Савезном већу.

Ако промена Устава СФРЈ у Савезном већу није усвојена, предлог за промену Устава СФРЈ по истом питању не може се поновити пре истека једне године од дана кад је предлог одбијен.

Члан 402.

Промена Устава СФРЈ је усвојена кад се са текстом који је усвојило Савезно веће Скупштине СФРЈ сагласе скупштине свих република и аутономних покрајина, односно скупштине свих република.

Ако се скупштина једне или више република, односно скупштина једне аутономне покрајине, не сагласи са текстом акта о промени Устава СФРЈ који је усвојило Савезно веће, предлог за промену Устава СФРЈ о коме није постигнута сагласност не може се ставити на дневни ред пре истека једне године од дана кад Савезно веће утврди да не постоји сагласност.

Члан 403.

Усвојену промену Устава СФРЈ проглашава Савезно веће Скупштине СФРЈ.

ДЕО ШЕСТИ

ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 404.

Под изразом „устав“ у овом уставу подразумевају се одредбе Устава СФРЈ, републичких устава и покрајинских устава.

Под изразом „самоуправни општи акт“ у овом уставу подразумевају се друштвени договори, самоуправни споразуми којима се на општи начин уређују самоуправни односи и други општи акти организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница.

Члан 405.

За спровођење овог устава и обезбеђење преласка на његово примењивање донеће се посебан уставни закон. Уставни закон за спровођење Устава СФРЈ доносе, на предлог Већа народа, сва већа Савезне скупштине. Предлог уставног закона усваја се двотрећинском већином у сваком већу сходно одредбама тачке 2. ст. 4. до 8. Уставног амандмана -{XII}-.

Уставни закон за спровођење Устава СФРЈ проглашава се и ступа на снагу истовремено са Уставом СФРЈ.

Члан 406.

Овај устав ступа на снагу даном проглашења.

Извор

- Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, година -{XXX}-, број 9, Београд, четвртак, 21. фебруар 1974.

sl:Ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije (1974) hr:Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (1974)

Article Sources and Contributors

Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (1974) *Source:* <http://sr.wikisource.org/w/index.php?oldid=23045> *Contributors:* Ban, Казанџија, 3 anonymous edits

Image Sources, Licenses and Contributors

Слика:GrbSFRJ.jpg *Source:* <http://sr.wikisource.org/w/index.php?title=Слика:GrbSFRJ.jpg> *License:* unknown *Contributors:* Ban

Лиценца

Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported
<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>
